Numeroase alte exemple, v. la A. Philippide *(O rămăşiţă din timpuri străvechi*, în „Arhiva" din Iaşi XXV, p. 145 sqq.), care respinge însă etimologia cea mai firească: din *vie (apă-)*.

Dovadă că avem a face cu o remaniare ulterioară e însăşi rima (asonanţa).

O etimologie populară a aceluiaşi cuvânt cu *vioară*, „scripcă", face I. Boteni, când scrie, că „apa ca vioara îţi cântă" (*Drumuri*, p. 76).

VI. — **Anexă istorică.**

O satiră grecească de la începutul secolului al XV-lea, „Călătoria lui Mazaris la Iad" (Ἐπιδημία Μάζαρι ἐν Ἅιδου), publicată de Ellissen în *Analekten der mittel- und neugriechischen Literatur*, IV, vorbeşte de unul „numit Dracu şi supranumit Physignatos", care, „văzând pe *cântăreţul Polos* întors din Valahia cu o considerabilă sumă de bani, porni şi el într'acolo, doar' s'o procopsi, dar, la plecarea-i din patrie, naufragiâ şi, acum petrece, flămând, la Curtea regelui": ὁ Δρακοντώνυμος, ὁ παρωνύμως Φυσίγναθος κεκλημένος, τὸν ἀοιδὸν Ἥλον ἰδὼν ἐκ Βλαχίας ἐπανήκοντα μεθ'ἱκανοῦ ἀργυρίου πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην, ὥρμησε καὶ αὐτὸς ἀπελθεῖν ἐκεῖσε, ὥστε πλουτῆσαι, ἐξ. (p. 223).

Pasagiul e interesant, nu numai pentru vechimea reputaţiei de Eldorado al aventurierilor ce aveau Principatele dunărene, — cum observă Ellissen, p. 344, — ci şi pentru amănuntul, instructiv, că norocosul îmbogăţit era un cântăreţ.

V. Bogrea.

Raporturile albano-române.

Studiul de faţă are ca obiect principal tratarea raporturilor dintre limba albaneză şi dialectul aromân. Urmărirea acestor raporturi prin mijlocirea dialectului aromân mi s'a părut că este singura care ne mai poate fi de un folos pentru luarea în cercetare a întregii probleme lingvistice ce există între limba albaneză şi limba română, din următoarele două consideraţiuni: dialectul aromân, în măsura în care îl cunoaştem astăzi din textele publicate şi din puţinele studii făcute asupra lui, se arată, în tratarea elementului constitutiv al limbei române, cevă mai păstrător decât celelalte dialecte şi, în special, decât dialectul daco-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

român, în particularităţile mai vechi de desvoltare ale limbei române, supt orice raport gramatical. In afară de aceasta, dialectul aromân, de la despărţirea lui de strămâna, a fost singurul dintre dialectele române care şi-a continuat existenţa în apropierea limbei albaneze, iar Românii, pe care istoria îi întâlneşte în Peninsula Balcanică abia pe la sfârşitul secolului al X-lea, de la această dată nu numai că trăesc laolaltă cu Albanezii, dar chiar după aceasta, în tot timpul încercării de restaurare a despotatului din Epir, imediat după căderea Constantinopolului supt cruciaţi, şi chiar mai târziu, în vremurile grele de invazie turcească în sudul Peninsulei Balcanice, ei singuri împreună cu Albanezii au dus luptele cele mai înverşunate pentru păstrarea neatârnării lor, încercând să se opună cu armele în contra noilor cotropitori. Prin urmare, în intervalul acesta, dacă nu chiar înainte de aceasta, Românii au fost singurii dintre Românii transdanubieni care au păstrat mai îndelungat contactul cu Albanezii, şi prin aceasta, desigur, şi urmele unor influenţe reciproce. Aceste influenţe n'au fost studiate până acum. Tot ce s'a spus în această privinţă, s'a referit numai la perioada veche romană şi strămână. Dar şi aci s'a studiat aproape exclusiv numai influenţa limbei albaneze asupra limbei române, nu şi invers. Noi vom încercà să schiţăm şi influenţa limbei române asupra limbei albaneze. Pentru acest scop şi pentru o mai bună orientare în tratarea materialului, întreaga lucrare va constà din două părţi bine distincte: prima parte se va ocupà cu raporturile albano-aromâne din perioada veche, cu specială privire şi asupra celorlalte dialecte din limba română; partea a doua se va ocupà cu raporturile albano-aromâne din perioada nouă, care începe de la coborîrea Românilor în sudul Peninsulei Balcanice.

I.

1. Raporturile albano-române în perioadă veche.

Cu raporturile dintre limba română şi limba albaneză, care datează din perioada veche, s'au ocupat mai de mult învăţaţii streini şi români. Cel dintâiu care s'a referit numai în treacăt la aceste raporturi, fără a insistà mai de aproape asupra lor, a fost Iohann Thunmann în *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker.* 1 Leipzig (1774), cu prilejul publicării vocabularului lui Theodor Cavallioti. După el

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

B. Kopitar (Wiener Iahrb. XLVI (1829) p. 95) fiind izbit de asemănarea prea mare ce există între limbile română, albaneză şi bulgară, a accentuat şi mai mult asupra raporturilor strânse de înrudire „der drei lexicalisch verschiedenen aber grammatisch identischen Sprachen (nämlich der albanesischen, der bulgarischen der walachischen) die vom untersten Donauthal an längs des ganzen Hämusgebirges von Meer zu Meer zwischen den Griechen und Slaven die Grenzscheide bilden". Acela însă care s'a ocupat cu aceste raporturi, relevând pentru întâia oară, punct cu punct, aproape toate asemănările dintre limba română şi limba albaneză, în legătură şi cu celelalte limbi balcanice: greaca, bulgara şi sârba, este Fr. Miklosich în *Die slavischen Elemente im Rumunischen.* Vom însemnà pe scurt aceste asemănări, spre a se vedeà, că ceea ce s'a spus mai târziu nu se deosibeşte prea mult de cele relevate de marele slavist. Miklosich a arătat: I. Asemănarea în formarea viitorului la Albanezi: în dialectul tosc cu *do* „voiu", ca la Români, Greci, Bulgari şi Sârbi, — în dialectul gheg cu *ḳam* „am", ca la celelalte popoare romanice. II. Lipsa infinitivului în albaneza, româna, bulgara şi greaca. III. Redarea genetivului şi dativului prin aceeaşi formă în albaneza, româna, bulgara şi greaca. IV. Poziţia articolului neromanică în română, albaneza şi bulgara. V. Slăbirea sunetului *a* în *ă* în albaneza româna şi bulgara. VI. Particularitatea nazalelor iniţiale în albaneza şi româna (împărat: *mbret*, lat. imperator). VII. Căderea lui *l* urmat de *i* în albaneza şi româna. VIII. Rotacizarea lui *n* între două vocale în româna şi albaneza. IX. Unirea pronumelui enclitic cu formele corespunzătoare absolute de la dativ şi acuzativ în albaneza, româna, bulgara şi greaca. X. Formarea numeralului cardinal de la 11-19 cu prepos. „spre" în albaneza româna şi bulgara ca în limbile slavice, pe care autorul o consideră de origine albaneză. In afară de aceste particularităţi din domeniul fonologiei, morfologiei şi sinataxei, Miklosich mai dă şi un număr de cuvinte care sau se regăsesc numai la Albanezi şi Români, sau arată o însemnare particulară numai în aceste două limbi sau, în fine, arată aceleaşi particularităţi formale. Dintre acestea avem: *abore* (alb. avu[1]); *acum* (alb. akoma); *ariciu* (alb. irik'); *afund* (alb. funt); *aşchie* (alb. aške); *bag* (alb. baig „fero");

[1] Din lipsă de caractere vom însemnà pe l velar din limba albaneză prin **l**.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

brad (alb, breð); *broască* (alb. breške); *brumă* (alb. brum, brümɛ); *brânci* (alb. bruc „palii genus"); *brâu* (alb. brez); *buză* (alb. buzɛ); *bucată* (alb. bukɛ); *bucur* (alb. bukurɛ); *vară* (alb. verɛ); *vatră* (alb. vatrɛ); *venin* (alb. vɛrer, vɛner); *vergură* (alb. verg'ɛri „virginitas"); *vărcă* „sulcus" (alb. vɛri „Furche in der Hand"); *vărs* (alb. vɛršoig); *vărtos* (alb. vɛrtüt „robur"); *veaşted* (alb. vešk) *galbin* (alb. g'elbɛrɛ „flavus"); *gata* (alb. gati); *grec* (alb. grek); *groapă* (alb. gropɛ); *grumaz* (alb. grumaz, gurmaz); *grâu* (alb. grun, grur); *guşă* (alb. gušɛ); *dobă* (alb. def); *drac* (alb. dreik'); *cal* (alb. kal'); *covată* (alb. kovɛ); *codru* (alb. kodrɛ); *colea, colo* (alb. akole); *copaciu* (alb. kopač); *copil* (alb. kopil'); *cruţ* (alb. kurceig); *cuvânt* (alb. kuvɛnd); *cătun* (alb. katunt); *leş* (alb. leš); *luntre* (alb. l'undrɛ); *luptă* (alb. l'uptɛ); *mal* (alb. mal'); *moş* (alb. mošatar „aequalis"); *muşchi* (alb. muschenii hepar); *nană* (alb. nɛnɛ, nanɛ „mater"); *orb* (alb. verp); *plop* (alb. pl'ep); *preot* (alb. prift); *părâu* (alb. pɛrrua); *sosesc* (alb. sos); *stăpân* (alb. stopan, „primus inter pastores"). Cu acestea Miklosich conchide: „da wir nun glauben, annehmen zu können, dass zur Bildung der rumunischen Nationalität und Sprache zunächst zwei Elemente zusammengewirkt haben, nämlich das römische und das autochtone, so sind wir geneigt, die hier besprochenen Erscheinungen, wenn nicht alle, so doch die meisten dem alteinheimischen Elemente zuzuschreiben, und glauben dieses Element sei ein dem heutigen albanesischen stammverwandtes gewesen, welches wir als Fortsetzug des Illyrischen ansehen".

Într'un alt studiu (Albanesische Forschungen II, 78) Miklosich se exprimă mai precis asupra aceluiaşi substrat la Români şi Albanezi care a dat naştere la asemănările de mai sus. După dânsul, Hugo Schuchardt în *Der Volkalismus des Vulgärlateins* Vol. III (1868) p. 46-57, ocupându-se cu limba latina vulgară din Peninsula Balcanică, care cu timpul se desvoltase într'un dialect aparte, arată schimbările ce a suferit supt influenţa elementului autohton pe care autorul, numai ca prescurtare, îl numeşte „dacic". Aceste schimbări sânt aproape aceleaşi relevate de Miklosich. Noi acì vom însemnà numai pe acelea care au fost observate pentru întâia oară de Schuchardt: I. Trecerea lui *s* în *ş* înainte de vocale şi consonante. II. Grupele de consoane *pt ft=ct*, ca alb. *ft*. III. Căderea lui *ă* final dinaintea articolului feminin *a*: mumă: muma, alb.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

mɛmɛ: mɛma. IV. Pluralul în *-uri*: timp: timpuri, alb. korp: korbɛrɛ. V. Persoana întâi de la verbul auxiliar „a avea“ *am* după alb. *kam*. Dintre cuvintele cu aceeaşi desvoltare de sens, însemnăm numai următoarele: *bărbat* Mann (alb. *varvat*-i unverschnittenes männliches Tier) < lat. barbatus „bärtig“; *gură* Mund (alb. gojɛ, gol'ɛ id.) < lat. gula «Kehle». Aceleaşi schimbări de sunete le avem în: *viţel* (alb. viš-i) = vitellus; *este* (alb. éštɛ, ište) = est); *cumpănă* Wage Schwängel (alb. kumbonɛ Glocke) = campana; *cumătru* (alb. kumptɛr-i) = compater; *cuscru* (alb. krušk-u) = consocer; *unchiu* (alb. unk'-i) = avunculus; *porumb* alb. gheg pulumɛ-i) = palumbes. Tot Schuchardt relevă că alb. *nai't* este acelaşi cu *nalt*, *înalt* şi înrudirea între alb. *vešk* „ich welke“ şi *veşted* „welk“, cu observaţiunea că acestea din urmă nu pot derivă din *viscidus* „klebrig“ din cauza sensului, ci mai de grabă dintr'un derivat din *vescus* (*vesc-idus?) „ausgezehrt, mager“, părere admisă de G. Meyer (EWA. 468), I.-A. Candrea-Hecht (Les élém. lat. 13) şi Densusianu (H. l. r. I 39).

După aceste două studii care au rămas încă până astăzi fundamentale pentru studiul raporturilor albano-române, vine studiul lui M. Gaster *Stratificarea elementului latin în limba română*, publicat în Revista pentru Istorie Arheol. şi Filol. (1883) I pp. 7-32 şi 345-356 în care autorul vrea să arate „că peste elementul vechiu latin s'a suprapus un *element albano-latin*, şi că deci elementul albanez precum şi tot ce a ajuns la Români de la Albanezi, după cât se poate constată până azi, este relativ mult mai modern de cât primul element latin, şi că limba albeneză a avut o înrâurire asupra limbei române în întregul ei abiă pe atuncea, când deja aceasta avea mai toate legile fonetice fixate“. Gaster se serveşte de acelaşi material împreunat din scrierile lui Miklosich şi Schuchardt, adaogând la identititatea schimbărilor semasiologice câteva forme nouă. Inainte de Gaster, atinsese, în treacât, unele puncte de asemănare dintre limba română şi limba albaneză Ascoli în *Studij critici* II (1877) p. 67, cerând, cu acest prilej, lui B. P. Hasdeu părerea sa asupra construcţiei: *omul cel bun:* homo-ille ille-bonus, identică cu construcţia albaneză *njeri-u i mire:* homo-ille ille-bonus, la care Hasdeu îi răspunse printr'un studiu *Le type syntactique homo-ille ille-bonus et sa parentèle*, publicat în Archivio Gl. Ital. III p. 420-421 şi reprodus mai târziu cu multe amplificări şi adaosuri sunt titlul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

O pagină din sintaxa romano-albanesă în Cuvinte din Bătrâni II p. 611-678. În acest studiu, Hasdeu se depărtează prea mult de subiect, nemulţumindu-se numai cu cercetarea cazurilor similare din restul limbilor balcanice (bulgara şi greaca), dar trecând şi mai departe, la limbile ţigană, scandinavice, eranice etc. Nici în studiul mai nou *Strat şi substrat* publicat în Etym. Magn. Rom. III p. III-XXXVII Hasdeu nu spune aproape nimic în această privinţă. Acela însă care prin vastitatea cunoştinţelor sale bazate pe un material bogat strâns din domeniul limbei albaneze a îmbogăţit şi mai mult cunoştinţele noastre asupra raporturilor lexicale dintre cele două limbi, relevând pentru întâia dată şi partea cuvenită limbei române în aceste raporturi, este G. Meyer, în dicţionarul său (EWA), în *Essays und Studien zur Sprachg. u. Volksk.*, capitolul *Ueber Sprache u. Literatur der Albanesen* p. 49-96 şi în *Albanesische Studien*. Dintre cercetătorii mai noi acela care s'a ocupat cu o competenţă reunoscută în domeniul limbilor balcanice cu raporturile albano-române este Sandfeld-Jensen în studiul *Rumänsk ok albanesisk* şi în *Die nicht lateinischen Elemente im Rumänischen*, publicat în Gröbers Grundriss I ed. 2, p. 527. Nouă ne este cunoscută numai lucrarea din urmă. In acest studiu autorul atinge toate cazurile de desvoltare paralelă din domeniul gramaticei albano-române, încheind că în nici un caz nu trebue să admitem că în toate aceste asemănări trebue să vedem vechi particularităţi albaneze sau ilirice, ci cel mult dovezi despre o desvoltare comună şi sincronică a celor două limbi. Constatări preţioase privitoare la raporturile albano-române, cu o seamă de expresiuni şi construcţiuni sintactice paralele în limba română şi albaneză, a dat Sextil Puşcariu, mai întâi în revista *Convorbiri Literare* XXXVIII p. 461 şi XXXIX p. 56, 308, după aceea în lucrarea sa fundamentală *Zur Rekonstruction des Urrumänischen*, apărută în Beihefte zur Zeitschr. f. rom. Phil. XXVI, 15 (1910), în care constată lipsa, în dialectul aromân, a mai multor elemente albaneze vechi, care se găsesc în dialectul dacoromân. — Cu coincidenţele albano-române S. Puşcariu s'a ocupat şi în ultima sa lucrare cu caracter general *Locul limbei române între limbile romanice* (1920) p. 16, 17, 26 şi mai ales 32, 33. O. Densusianu, în lucrarea sa „Histoire de la langue roumaine" T. I., a publicat un capitol sumar cu un material bogat extras din lucrările predecesorilor săi şi mai

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ales din dicţionarul albanez de G. Meyer, privitor la influenţa albaneză asupra limbei române (p. 349—357). In treacăt s'a mai ocupat cu această problemă şi Puşchilă în studiul său „Furca de tors", publicat în *Conv. Lit.* XLVIII (1914) p. 660, relevând printre altele şi funcţiunea locală a suf. *-ar* (Poenari) identică cu aceea a suf. alb. *-ar*. De asemenea L. Spitzer în articolul *Zu den linguistischen Beziehungen der Albanesen und Rumänen*, publicat în Mitteilungen des Rum. Inst. an der Univers. Wien discută unele particularităţi albano-române, susţinând printre altele că dacă împrumuturile albaneze din dialectul dacor. arată o formă mai veche decât în dialectul aromân (*zară : ðală*), aceasta se datoreşte contactului dintre Aromâni şi Albanezi, din care au urmat unele înlocuiri de forme vechi prin altele mai nouă, o părere care, întru cât se sprijine pe unul sau două cazuri, care nici ele nu sânt sigure, nu pare destul de întemeiată. În timpul din urma K. Treimer a publicat un studiu de sinteză *Albanisch und Rumänisch* în Zeitschr. f. rom. Phil. XXXVIII (1914) p. 385—414, în care autorul îmbrăţişează întreaga problemă, însă, în ce priveşte limba română, numai din punctul de vedere dacoromân şi bazat pe elementele cunoscute până acuma ca fiind de origine albaneză. Lucrarea lui Treimer se prezintă ca tot ce avem mai complet până acuma în această privinţă. Cu toate acestea, şi Treimer nu numai că nu face deosebire între formele albano-române, care, cel mult s'ar puteà reduce la un tip comun şi între acelea care derivă direct din limba albaneză, dar măreşte numărul acestor din urmă cu cuvinte ca *abur, fară, fšat, mire, strungă, urdă* etc., care arată o apropiere formală cu cuvintele albanzeşti, dar nu-i încă cu nimic dovedit că sânt de origine albaneză. In fine, ultima lucrare în această privinţă, bazată numai pe sunete, se datoreşte lui W. Meyer-Lübke, *Rumänisch Romanisch Albanesisch*, publicată în Mitteil. d. rum. Inst. (p. 1-43). In această lucrare autorul priveşte chestiunea dintr'un punct de vedere cu totul nou, ocupându-se nu numai cu particularităţile care unesc cele două limbi, dari şi cu acelea cari le despart, căutând să pătrundă în tendinţele de desvoltare a fiecărei limbi aparte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Asemănări gramaticale.

Ca asemănări gramaticale dintre limba alb. şi dialectul arom. observăm că, cu mici excepţii, avem aproape aceleaşi care

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

se găsesc şi în dialectul dacoromân: In vocalism: 1 slăbirea lui *a* în ɛ în poziţie neaccentuată; 2 *a*+*n*, *a*+*m* > ɛn, ɛm cu o mult mai mare extensiune decât în limba română, în care *an*+*n*, *am*+*voc*, sau *am*+*m* rămân neschimbate; 3. ĕ accentuat, urmat în silaba următoare de ɛ, arată tendinţă spre *ia*, *a* şi se apropie de metafonia lui *e* din limba română în aceeaşi poziţie şi aceleaşi condiţiuni: *šarɛ* < lat. *sĕrra* > arom, *şară*; *šalɛ* < lat. *sella* > arom. *şao* pl. *şale*; *fialɛ* < lat. *fabella* etc; 4 ĕ > *ie* în toate poziţiunile şi necondiţionat de vocala sau consonanta următoare; 5. *en* urmat de o dentală trece în *in*: *g'int* < *gente*; *k'int* < *centum*, *print* < *parente*; 6. *o* accentuat deşi de regulă dă în alb. *o*, cu toate acestea, acolo unde în română avem *u*, tot *u* avem şi în alb.: *kurt* < *cōrte*, *urðɛr* < *ordine* (megl. *urdin*) etc.; 7. *o* > *u* în poziţie neaccentuată ca în româna şi, în special, în arom. şi megl.; 8. *ŭ* > *u*; 9. aceeaşi tratare a vocalelor finale şi a cuvintelor cu trei silabe având accentul pe prima silabă, despre care vezi mai pe larg Meyer-Lübke în Mitteil. p. 3. — In consonantism: 1. există două feluri de *r* (*r* şi *r̄*) ca în aromâna, despre care vezi mai pe larg în partea a doua a acestei lucrări, şi în dacor. în special, în Ţara Oaşului, despre care vezi S. Puşcariu în *Conv. Lit.* XXXIX p. 315-321 şi *Zur Rekonstruction* p. 32, nota.; 2. *l'* in cele mai multe dialecte cade, ca în dialectul dacor. rămânând în locul lui un j; *ije*<lat, *ilia*; *mijɛ*< lat. *milia*; 3. tot aşa *n* > *j*: *venio* > *vin* > *vij*; 4. *rv*, *lv* între vocale trec în *rb*, *lb*: *šɛrboj* < *servire*; *šɛlboj* < *salvare*; 6. *f* > Θ: *fĕstus*, *-um* > *Θjɛštɛ*[1], *filiaster* > *Θještrɛ*, *femur* > *Θɛmbrɛ*, ca în arom. *feminus-a* > *Θeamin*, *ă* şi (rar) *h'amin*; (la Arom. din Olimp, *iΘcat* < *ficatum* pe lângă forma obicinuită *h'icat* şi (la Arom. din nord) *năΘeamă* pe lângă forma obicinuită *năh'amă*, *nihamă* care ar presupune o formă cu *f* iniţial (poate dintr'un *infĭma* > *nΘeamă* — *năΘeamă* şi, prin anal. cu formele de mai sus, *năh'amă*?); 7. *nt* > *nd* ca în arom., în greaca şi în ital. dialectal (cf. Grundriss p. 448, § 18). Pentru aromâna, această particularitate se poate atribui limbei greceşti, întru cât ea este răspândită mai mult la sud; 8. *ct* > *ht* > *ft* şi *cs* > *fş* ca în rom. şi în special în arom. *ct* > *ht* > *ft* > *pt* şi *cs* > *ps*; 9. desvoltarea unui *n* înaintea unui sunet gutural: *l'angua* „Windhund" din ngr. λαγωνικόν id., iar acesta din λαγωϊκός (κύων) + λακωνικός (arom. *leangă* despre care vezi mai jos), *drangua* < ital. dragone, ca în dacor.

[1] Acelaşi cuvânt cu dacor. *hĭestru* care, după cum a arătat G. Giuglea (Cercetări Lexicografice p. 8), vine tot din *fĕstus*, *-um*, etimologie primită şi de Meyer-Lübke (REW. 3057).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(genunchiu, pângări arom. *pângăn*) şi mai ales în aromâna: *(a)frangă* < lat. fraga cu pl. mai des întrebuinţat *(a)frandză; urincl'at* adj. (singura formă întrebuinţată la Românii din nord) pentru *uricl'at* „urechiat" cu înţelesul de „păcătos, măgar, dobitoc". Alături însă avem şi *asândză* din *astândză* (numai la Românii din sud) pentru *astădz.* — In sintaxă: 1. punerea articolului definit la sfârşitul cuvântului; 2. contopirea cazurilor gen.-dat. supt o singură formă; 3. unirea formelor conjuncte cu cele absolute ale pron. pers. la dativ şi acusativ; 4. formarea viitorului cu pers. 3 sing. de la verbul „a voì"; 5. înlocuirea infinitivului prin conjunctiv; 6. construcţia prepoziţiilor fără caz; 7. pierderea cu desăvârşire a infinitivului în aromâna şi în dialectul tosc şi păstrarea lui în dacoromâna şi în dialectul gheg. — La formarea cuvintelor avem următoarele coincidenţe; verbul *„legà"* serveşte la alcătuirea unui cuvânt cu acelaşi înţeles: ar. *câşleagă-căşledzi*, dr. *căşlegi* şi *cărlegi*, alb. liðunɛ-liðurɛ „Fastnacht" de la liΘ „a legà"; ar. *totuna* „mereu" mai vechiu *tută-unà* (*Va* si şadă tută-unà tu flori dişcl'ise. Cod. Dim. $^{64}/_{1}$), dr. *totdeauna* alb. g'iΘɛ̀ɲɛ (din g'iΘɛ „tot" şi *ɲi* „una"); *alăturea*, dr. *alăturea* alb. *mbanɛ* s. *mane* (din *mbɛ* şi *anɛ* „parte"); schimbarea înţelesului adv. *unde* în unire cu *va*: *iuva* „undeva" şi (cu negaţiune) „nicăeri" dr. *undeva* alb. *kudo* (din *ku* „unde" şi *do* „va"); transformarea pronumelui relativ în nehotărît prin adaosul aceleiaşi forme: *cariva, ţiniva*, (astăzi nu mai există; se mai păstrează în Cod. Dim. $^{82}/_{3}$), *ţiva* dr. *cineva, ceva* alb. *kušdo, tšdo.* Alături de acestea, în arom. mai avem o altă serie (careţido, carek'işdo, iuţido, iuk'işdo, cànţido, cank'işdo) de provenienţă mai nouă, despre care se va vorbi în partea a doua. — In frazeologie asemănările din această epocă aproape nu există. Dacă cu toate acestea întâlnim fraze ca: [mutreaşte] *cu coada di ocl'u*, dr. [se uită] cu coada ochiului, alb. mɛ. bišt tɛ sünit; sau *lo. are ocl'ul tră fugă*, dr. îi este ochiul la plecare; alb. e ka süne per te ikure (Jahresb. XIV, 154, 122) care nu se aud în celelalte limbi balcanice, ele pot fi considerate şi ca formaţiuni izolate. In schimb, avem modificări de înţeles la cuvintele de origine latină aceleaşi pentru ar. dr. şi alb. *alagŭ* dr. alerg' alb. largoń „mă îndepărtez" din largu < largus, -a, -um, alb. l'ark, care au şi înţelesul de „departe". Acest înţeles l-a avut odată şi forma dr. larg. Nu se ştie dacă alb. *l'agoj* (fără r), care există pe lângă *l'argoj* (lokl, Stud. zur alb. Etym. 57),

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

nu s'a desvoltat supt influenţa formelor duble române: alag-alerg sau invers; *aşternu* dr. aştern alb. ştriń cu acelaşi înţeles secundar „fac patul"; ar. dr. *falcă*, alb. fɛlk'iṅɛ din lat. falx „Sichel" au căpătat, după cum a arătat G. Meyer (EWA 102) înţelesul de „Kinnlade, Wange"; *ṅergu* dr. merg, alb. mɛrgoṅ din laf. mergo,-ĕre, cu aceeaşi schimbare de înţeles „tauche unter — verschwinde — entferne mich" (S. Puşcariu EW. 1058); ar. dr. *pulpă* alb. pulpɛ cu acelaşi înţeles de „Wade" din lat. pulpa „Dickfleisch" (G. Meyer, EWA. 356); *turbu* dr. turb, alb. tɛrboṅ, cu înţelesul „mache wütend" (ib. 429); ar. dr. *pădure*, alb. pül < lat. padulem pentru paludem (Gaster, Stratif. p. 355).

Dacă cercetăm acum ca să vedem întru cât dialectul aromân arată acelaşi paralelism cu dialectul dacoromân în coincidenţele cu limba albaneză, vom vedeà că unele dintr'însele lipsesc. Astfel, urmărind această lipsă în ordinea de mai sus, în fonologie, observăm că trecerea lui -n- în r (rotacismul) lipseşte; tot aşà şi sunetul nazal al vocalei dinaintea lui n. In sintaxă: Întrebuinţarea prepoziţiunii *a* + infinitiv, ca în dialectul gheg *me* + infinitiv, lipseşte; pentru conjuncţia *ca şi câ nd* (alb. sikur) avem în arom. ca şi cum; *toată casa* (alb. g'iΘɛ ştɛpia), arom. caΘe casă, iţi casă; *un frate al mieu* (alb. ṅɛ vɛlanɛ t-im) arom. un frate de aṅei; *ai palatului* (alb. tɛ polatit) arom. oamiṅl'i dit pălate (cf. S. Puşcariu, *Zur Rekonstr. des Urrum.* p. 60.) Supinul din dialectul dacor. a cărui întrebuinţare se identifică cu aceea a part. trecut substantivat din limba alb. lipseşte în aromână. Aci avem infinitiv: *de îmbrăcat* (alb. pɛr tɛ vešurɛ) arom. ti sau tră 'nveaştire. La formarea cuvintelor lipseşte: *cândva* (alb. kudo) arom. vărnăoară s. văroară; *niciodată* (alb. as ṅi hɛ̄r) arom. vărnăoară; *împrejur, prejur* (alb. pɛrk'ark) arom. anvărliga s. anvăriga. In frazeologie: *iau peste picior* alb. mar̄ ndɛpɛr kɛmbɛ (lahresb. XIV 130); *gură-rea* (alb. goj-kek') „Verleumder"; *măru-roş* în expresia: *pân la mărul roşu* „foarte departe, la marginea lumii": *du-te până la mărul roş*, adecă departe. (Pamfile, *Jocuri* II) corespunde alban. *mola kuk'e* (mărul roşu) răspândit în literatura populară albaneză:

More djem, more buz bu(r)buk'e
Do-t-ju tšoṅ ke *mola kuk'e*,
Do t-ju tšoṅ ke *mola kuk'e*,
Do t-ju presin *dü* pal'dzulufe.

Măi băieţi, măi buză de boboc
vă vor trimete la *măru-roşu*,

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Vă vor trimete la *măru-roşu*,
Vă vor tăià zulufii.

În aceste versuri înţelesul expresiunii alb. *mola kuk'e* este «moartea». Aceasta reiese şi din ultimul vers: *do 't-ju presin dü pal' dzulufe*, după obiceiul pe care îl au şi astăzi Albanezii, la înmormântare, de a tăià mortului zulufii de pe creştetul capului, înainte de a fi pus în mormânt. De altfel, în limba albaneză avem şi *molakuc* cu înţelesul de „Totengräber-Käfer" (Weigand, Alb. Wb. 57 şi Alban. Gramm. 154). Ţinând seamă de înţelesul expresiunii albaneze, s'ar părea că şi în româneşte sensul fundamental să fie „moartea". Cu toate acestea, din faptul că şi în greceşte prin κόκκινη Μηλιά se înţelege şi «limita extremă până la care, când va reveni, va întinde Alexandru, după tradiţia populară, marginele împărăţiei sale", s'ar puteà ca şi în româneşte primul înţeles să fie o „depărtare extremă." [1]) Nu se ştie dacă expresia albaneză este împrumutată din limba greacă. Din prezenţa numelui de gândac *molakuc* s'ar părea că în albaneză ea ar fi veche şi că legătura ei cu aceea a lui *măru-roş* din limba română ar puteà derivà de la o tradiţie veche a substratului autohton. Se înţelege că în privinţa aceasta nu se poate spune nimic, deocamdată, cu certitudine. Această expresie la Aromâni nu există. Iar dacă cu toate acestea întâlnim versuri ca:

Ñ-am un dżone ti-nsúrare
Ñu-l nsurai ñu-l luai
Moi, *mula kuk'ă* [1])

aci „Moi, mula kuk'ă" reprezintă un albanezism, care a pătruns mai ales la Aromânii din Albania cunoscuţi supt numele de *Fârşeroţi*. *Sânt luat de rău* alb. merrem per të kek'; *lau câmpii* alb. mar̄ mal'e (S. Puşcariu Wb. 361) În proverbe: *Ziua bună se vede de dimineaţă* alb. dit e mirë dukets ndë mëngjes (Hahn, Alb. St. 151). *Cine sapă groapa 'altuia, cade singur într'însa* alb. kuš ben var̄ tjatërit [šumë herë = de multe ori] rin vetë (ib. 152). *Ce naşte din pisică tot şoareci mănâncă* alb. tš piel matše mi guanë (= ce naşte pisica, tot şoareci vânează, ib. 136.) *Copilului până nu plânge, mama nu-i dă ţâţă* alb. dial' pa k'arë mëma s'iep sisë (ib. 157). In schimbarea în-

[1] Despre *Măru-roş* vezi mai pe larg recenzia d-lui V. Bogrea asupra Alexandriei lui N. Cartojan (Dacoromania I 455) şi în urmă de tot *In jurul „Alexandriei"*, extras din *Analele Dobrogei*, II. No. 3 p. 7.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21)

ţelesului la unele cuvinte de origine latină: *cert* alb. kertoṅ cu acelaşi înţeles ca în limba română; *cuvânt* şi *cuvântez* alb. kuvent kuvendoṅ (în arom. *cuvendă* este de origine streină); *ie* alb. l'iri; *încercuesc* alb. k'arkoṅ de la k'ark < cercus > cerc; *măresc* „glorific" alb. *maδoṅ* de la maΘ „mare"; *şale* alb. šal'ɛ (< sella) care, pe lângă „Sattel", mai însemnează şi „Schenkel"; *şes* alb. *šeš* cu aceeaşi însemnare; *untură* alb. *undurɛ* id.; *venin* alb. *vɛnér* (< venenum) cu înţelesul de „fiere"; *urăsc* alb. *urɛ̄ṅ* (< horrere) „ich hasse".

Numai *femil'ɛ* (femijɛ) f. cu înţelesul de „Familie" şi „Kind, Wickelkind" (mai ales supt forma *fomi* şi *fomeja*) îşi are corespondentul său în arom. *fumeal'ă* „familie" şi "copii"; cu acest din urmă înţeles şi *fumel'ŭ* „copil".

3. Elementele albaneze în dialectul aromân.

Dacă pentru asemănările expuse până aci, dintre limba albaneză pe de o parte şi dialectul aromân şi dacoromân pe de altă parte, este greu de specificat punctul de plecare la cele mai multe din ele, această greutate dispare oarecum, când este vorba despre raporturile lexicale dintre aceste două limbi, în perioada care ne preocupă. In privinţa aceasta vom încercà să facem, în lexicul aromân, care ca formă sau înţeles îşi are formele corespunzătoare în limba albaneză, sau chiar şi în celelalte limbi vorbite în Peninsula Balcanică, o strictă deosebire între acelea care se dovedesc că într'adevăr sânt de origine albaneză, de acelea care arată o origine comună cu formele albaneze, precum şi de acelea care, ca şi formele albaneze, se găsesc şi la celelalte popoare din Balcani şi presupun o origine balcanică.

Dintre cuvintele de origine albaneză, din această perioadă, în dialectul aromân, care se găsesc sau nu şi în celelalte dialecte ale limbei române, avem următoarele: *amură* s. *murǎ* s. f. „gemul sau stomahul căptuşit pe dinăuntru cu multe foiţe, foiosul (la vite)" (albanezul *mulɛ* „Magen, Laab"); cuvântul lipseşte din celelalte dialecte; — *arândză* (dacor. rânză, istror. r°nzę); — *bardzu* „bălan" numai la animale: *Mulă bardză* „catâr bălan" (dacor. *barza* „nume de capră", Damé, *Terminol.*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

p. 182) şi *bardză* id. (*Jahresb.* XVI 221), megl. *bardza* „nume de capră“ toate derivate din acelaşi adjectiv substantivat albanez care a dat forma dacor. *barză*[1]; — *budză* (dacor. buză, megl. buză); — *căpuşă* (dacor. megl. *căpuşă*); — *gălbadză* (dacor. gălbează), din aromână cuvântul a pătruns şi în limba greacă καλμπάτσα; — *greasi* (dacor. *gresie*, istror. *greşę*); *groapă* (dacor., megl., groapă); — *grundă* „grunţ, bucată“ (la Românii din Olimp: *grăndză* pl. „tărâţe“, cu trecerea lui *un* în *ân* ca în *frândză*, *frâmte*, pentru frundză, frunte), acelaşi cu dacor. *grunz*, nou singular refăcut după pl. *grunzi*, mai vechiu *grundzi*, dialectal *grundză*; — *hut*, *-ă* adj. (cu înţelesul fig. din limba alb.) „nebun, prost, idiot“ dacor. *uture* (în înţeles propriu) „chat-huant, chouette“ (Hasdeu, *Cuv. d. Bătr.* I 309) şi ca nume de loc. *Huture* etc.; — *măgură* (în Epir măgulă şi μαγούλα din ngr. μαγούλα) „colină, movilă“ (dacor, măgură); — *moaşă* unul dintre cuvintele care se găsesc în toate dialectele române. In dacor. cuvântul există supt amândouă formele: moaşă (în limba veche) „bunică“ cu derivatul *strămoaşe* „străbună“ şi forma relativ mai nouă masculină *moş*, tot cu înţelesul mai vechiu „bunic“, cu derivatul *strămoş* „străbun“. Astăzi *moaşe*, dacă n'a dispărut din dialectul dacor., în schimb, şi-a pierdut vechea însemnare. In celelalte dialecte (meglr. şi istror.) nu există. Aci avem numai *moş*, o formă care lipseşte în dialectul arom., în care vechiul *auş* (< lat. avus + -uş) şi *strauş* cu *papŭ* (< lat. pappus) şi *străpapŭ* cu acelaşi înţeles „moş, strămoş“ (*Păpâńl'i şi strauşl'i anoştri* însemnează „moşii şi strămoşii noştri“) s'au opus noui formaţiuni *moş*, după cum *domnu*, despre care se va vorbi mai departe, n'a lăsat să pătrundă cuvântul *stăpân*. De aceea socotesc că *moş*, care există numai în dacor., de la care a trecut şi la Bulgari *mošo* (Jahresb. XXVI-XXX p. 163), meglr. şi istror., s'a putut formă chiar după despărţirea dialectului aromân de restul limbei române, acolo unde *auş* şi *papu* se pierduse. (Vezi despre acest cuvânt mai pe larg la partea lexicală, supt moaşă); — *muşcă* „catâr“ (dacor. derivatul *muşcoiu* şi *mâşcoiu*, acesta din urmă cu *u* > *â*, probabil supt influenţa formei paleosl. *mĭska* sau bulg. *măska* „mula“): Deşi în aromână cuvântul se întrebuinţează mai mult la nord, alături de *mulă* şi *mulare*, însă judecând după extensiunea lui nu numai în Balcani, patria lui

[1] Pentru citaţiuni şi etimologia cuvin'elor a se vedeà mai pe larg la partea lexicală a acestei lucrări, supt fiecare cuvânt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

de obârşie, dar şi la ponoarele slave şi în dialectele italiene vorbite în regiunile învecinate cu Iliria, el trebue să fie vechiu în limbă. De aceea şi părerea lui G. Meyer (EWA. 293) asupra originei lui ilirice apare mai sigură; — *peatică* (dacor. *petec*) pentru care vezi Meyer-Lübke (REW. 8921); — *sâmbure* şi *sumburi* (dacor. *sâmbure*, megl. *s̨omburi*, istror. *sămbur*, *-e*, aceasta din urmă dată de I. Popovici, Dial. Rom. p. 147); — *sârmă* „fărâmitură de pâne s. de ori ce alt obiect, fărâmă" (alb. *θɛrime* „Brotkrumme"). Cuvântul lipseşte din celelalte dialecte; — *spuză* (dacor. *spuză* megl. *spuză* şi *spruză*). In arom. înţelesul cuvântului se cam deosebeşte de acela din dialectele dacor. şi megl. Aci însemnează „rămăşiţă de cărbuni" faţă de „cenuşă arzândă" din dacor. şi megl. care corespunde perfect sensului formei alb. *špuzɛ*; — *sterpu* (despre femei, vite şi pământ), sterp, steril. Cuvântul există şi în dialectele dacor. şi megl.: *sterp*; — *ţarcu* (dacor. *ţarc* şi *înţarc*, acesta din urmă cu schimbare de înţeles provenită din viaţa pastorală); — *ţupată* „topor" (numai în arom.).

Tot aci aparţine şi sufixul *-dză* (dacor. *-ză*), cu aceeaşi funcţiune ca şi în limba albaneză. Dacă *-ar* cu care se derivă nume de persoane de la nume de localităţi: *Beliţar*, *Curtšar* (Bealiţa, Cortšea p. Coriţa) este acelaşi cu *-ar* din dacor.: *Poenari*, atunci de sigur vine din alb. *-ar* din *katundar*, *fšatar*, corespunzând suf. de origine slavă- ean: *cătunean*, *sătean*[1].

Următoarele arată o origine comună: *baligă*, (dacor. *balegă*, megl. *baligă*, istror. *blăegę*). Cuvântul nu poate derivă direct din alb. *baigɛ*, *bagɛ*, *bagɛl'ɛ*, acesta din urmă din bal'ɛgɛ, după cum nici formele albaneze din ital. *bagola*; — *brad* (dacor. megl. *brad*), după ultimele expuneri ale lui Jokl (*Indogerm. Forsch.* XXX, 208-209) dintr'o tulpină comună **bras-dh* din care au putut ieşi rom. *brad* şi alb. *breθ*; — *cupatšă* (există în toate dialectele: dr. *copaciu*, megl. *cupatš*, istror. *copătš*). Prezenţa lui în dialectele transdanubiene ne arată că, nici alb. *kopatš* şi nici forma română n'au nimic a face, ca origine, cu rus. kopač; — *curpan* (dacor. *curpen*, megl. *curpan*): alb. *kul'pɛn*, *kul'pɛr*; — *madzăre* (dacor. mazăre) este cuvântul care se apropie cel mai mult de numele de plante păstrate la Dioscoride: μοζουλα (Miklosich, *Rum. Unters.* I, 209) şi acelaşi cu alb. *moδulɛ*. Trecerile *o* în *a* şi *u* în *ă* prezintă greutăţi care ne opresc a-l derivă direct din limba albaneză; — *năpărtică* (dacor. *nepârcă* (în Mold.) *nopârcă* şi *năpârtcă* ap. Tiktin, *Dicţ. Germ.-Rom.*, megl. *năpr̨otcă*, *nopr̨otcă* şi *şăpr̨otcă* din şarpe + năprotcă). Toate formele române duc la forma arom. comună *năpărtecă* care se apropie mai mult de alb. *nepɛrtkɛ* (atestată la Cavallioti) pe lângă *nepɛrkɛ*, şi pentru care, ţinând seamă de înţelesul pe care

[1] În aromână originea lui albaneză este mai mult decât sigură, întru cât aci derivatele în *-ar* se formează numai de la numele de localităţi situ-

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

îl are în limba română, s'ar puteà plecà, după cum se va arătà mai pe larg la partea lexicală, de la natrix + pertica; — *măral'u* (dacor. *mărar*) arată o apropiere de alb. *maraj* „Fenchel" pe care G. Meyer (EWA 259) îl derivă din lat. **marathrium* (marathrum). Derivaţia formei alb. din limba latină e grea. Numai puţin a formelor române din cuvântul albanez. După formă, mai de grabă alb. *maraj* ar derivà din arom. *măral'u*. In tot cazul, cuvintele arată o apropiere între ele şi o înrudire vădită cu gr. μάραθρον din care lat. *marathrum*, însă, cu toate acestea, forma originară, comună formelor albano-române, rămâne obscură; — *scrum* (dacor., meglr. scrum) stă în legătură cu alb. *škrump* „alles verkohlte, verbrannte" cu derivatul *škrumboń* „verbrenne, verkohle" căruia în arom. îi corespunde *scrumedzŭ*. Despre originea formei alb. a vorbit mai întâiu G. Meyer (EWA 409) derivându-l din turc. *kurum* „Russ". După dânsul, Densusianu (H. l. r. I 383) îi atribue o origine ceva mai veche, cumană, din *kurum* id. care, după noi, explică tot aşà de greu cuvântul albanez şi român, atât din punctul de vedere formal cât şi mai ales din acela al cronologiei, când cuvântul a pătruns în aceste două limbi. Din prezenţa cuvântului la Aromâni rezultă clar că forma *scrum* (cu *s* iniţial) a existat în străromână, înainte de despărţirea Aromânilor de Dacoromâni, prin urmare cam prin sec. VII—VIII, când nu puteà fi vorba de o influenţă cumană. A admite că el ar fi pătruns după despărţire, în fiecare dialect aparte, şi că tot în fiecare dialect i s'ar fi adăogat un *s* iniţial, aceasta ar fi o altă imposibilitate. Dar fiindcă cuvântul există la Turci, am puteà să ne suim pe scara veacurilor ceva mai departe, spre a ajunge la *Avari*, care în calea lor distrugătoare prefăceau totul în „sacrum". Limba acestui popor nu o cunoaştem; întru cât însă ştim că el face parte din popoarele turco-tătare, n'ar fi cu neputinţă ca în limba lui să fi existat o formă din care s'ar fi putut naşte cuvântul albanez şi român. Nimic nu putem spune cu siguranţă. In orice caz, originea lor comună albano-română datează, după cum ne spune dialectul aromân, dinainte de venirea Turcilor şi a Cumanilor.

Dintre formele balcanice însemnăm următoarele: *cok'ilŭ* (cu accentul pe ultima silabă) „băiat tânăr, tânăr" (feminin: *cok'ilă* „fată mare, virgină") şi *cók'ilŭ* (cu accentul pe prima silabă) „copil din flori, bastard" (dacor. *copil* cu înţelesul cunoscut şi *cópil* „copil din flori, bastard", megl. numai supt forma

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

dimin. *cupilaş* „prunc“ şi (înţelesul cel mai răspândit) „tânăr de la 15 ani în sus, flăcău, tânăr bun de însurat, mire“. La istror. lipseşte. Este de observat că cele două înţelesuri ale cuvântului deosebite după accent trebue să fie vechi, deoarece ele se regăsesc în dialectele dacor. şi aromân. Această deosebire de sens după accent există şi la Greci: κοπέλι „garçon, valet“ şi mediogr. κόπελος „spurius“. La Albanezi numai supt forma *kopil'* (cu accentul pe ultima silabă) cu amândouă înţelesurile: (tosc) „băiat tânăr, slugă“, (gheg) „bastard“. Tot aşa la Bulgari: *kópile*, având amândouă înţelesurile „tânăr mai mic, tinerel“ (înţeles foarte puţin răspândit) şi „copil din flori, bastard“, înţeles general. De asemene şi la Sârbi: *kópile* „spurius“ şi „ein tüchtiger Kerl“. In ce priveşte mai întâiu accentul, forma aromână ne arată că el a fost odinioară pe ultima silabă: *copíl* > *cok'íl* şi numai după aceasta — supt înrâurirea formelor bulgaro-sârbe — *cókil*, altminteri *p* ar fi rămas nealterat. Iar ca origine, atâta se poate şti că ea nu este slavă, întru cât cuvântul există numai la Slavii balcanici, cu o întrebuinţare mult mai restrânsă decât în limba română. Rămâne dar ca ea să fie căutată în domeniul albano-romano-grec, despre care vezi mai departe la partea lexicală; — *batšŭ* şi *badžŭ* (dacor. *baciu*, meglr. *batš*) alb. *bats* „älterer Bruder, Geselle“, ngr. μπάσιος şi μπάσια „γέρων σεβαστός“, bulg. *bač* „Senner“ şi *bača* „Anrede an den älteren Bruder“, sârbocr. *bač* „Senner“ şi *bača* „Kosewort für den Bruder“. De la păstorii români cuvântul a trecut apoi la Unguri *bács*, la Poloni *baca*, *bacza* şi la Ceho-Slovaci *bača* „Oberschäfer“. La cercetarea originii acestui cuvânt faptul sigur pe care trebue să-l reţinem este lipsa lui din limbile slavice de nord şi apus, căci formele pol. şi ceh.-sl. sânt împrumuturi (cf. Mitteil. des rum. Inst. p. 276-277). La desvoltarea înţelesului secundar „Anrede an den älteren Bruder“ şi „Kosewort für den Bruder“ ce se observă la Bulgari şi Sârbi, de la care apoi a trecut la Albanezi şi la Unguri (*bácsi* „Bruderchen“), trebue să se fi amestecat termenul de respect şi hipocoristicul sudslav *batse*, *bate*, despre care am vorbit mai pe larg în Dacoromania I, p. 510-511. De aceea, înţelesul fundamental pare a fi acela care se păstrează şi astăzi la Aromâni „căşarlu ma mare“ acela care prepară „caşlu şi urda“, singurul înţeles care se găseşte şi la Dacoromâni şi Meglenoromâni. Din acest înţeles a rezultat şi acela din ngr. γέρων σεβαστός „bătrân venerabil“. Din toate acestea ar părea

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

limba română. De la păstorii aromâni şi români cuvântul s'a răspândit la toate celelalte popoare. După Weigand, cuvântul este „Im Rum. sicher kein Erbwort", pentru singurul motiv fiindcă se găseşte şi în celelalte limbi balcanice (Jahresb. XVI 220); — *ţap* (cuvânt dintre acelea care se găsesc în toate dialectele române: dacor. megl. *ţap*, istror. *ţăp*). Este mai puţin balcanic decât *baciu*, întru cât extensiunea lui geografică se mărgineşte mai mult la nord. Cu păstorii români cuvântul a trecut la Ruteni, Poloni, Ceho-Slovaci: *cap* „Art Schafsbock mit langem dickem Schwanz, alter Ziegenbock" şi la Ungurii *cáp*. In Peninsula Balcanică îl au Albanezii supt o dublă formă: Toschii *sk'ap* şi Ghegh. *tsap*. Dintre Slavi îl au numai Sârbii *cap* „verschnittener Bock"; Bulgarii şi Grecii nu-l cunosc. In schimb, cuvântul există la Dalmaţi şi în nordul Italiei. La noi el a fost socotit ca fiind de origine albaneză (G. Meyer, EWA 387; Dens. H. l. r. I, 352 şi Treimer, Zeitschr. f.-r. Ph. 38, 394, 410). L. Spitzer, ţinând seamă de afirmaţia lui Pedersen (Zeitsch. f. vergl. Sprachforsch. 36, p. 337) că cuvântul ar fi de origine slavă, îl socoteşte ca un împrumut din limba slavă (Mitteil. d. rum. Inst. 292), fără să se întrebe însă de la care Slavi: de la Slavii răsăriteni şi nordici, care îl au de la Români, de la Sârbi, care l-au împrumutat de la Albanezi, sau de la Bulgari, care nu-l cunosc? Extensiunea lui geografică nu ne îngădue să ne depărtăm prea mult de originea ilirică, chiar dacă am găsi, întâmplător, paralelisme persane sau iranice (vezi toată bibliografia la Stanislaus Wędkievicz în Mitteil. des rum. Inst. p. 278). Cuvântul ţine de domeniul albano-român. Dacă de la Albanezi a trecut la Români sau invers, nu se poate şti cu siguranţă, întru cât forma ghegă *tsap* (tsjap) care ar fi dat românescul *ţap*, ar puteà foarte bine să fie un împrumut român, care ar fi intrat la Gheghi ceva mai târziu, în timpul expansiunii elementului român în Peninsula Balcanică, când atâţia termeni pastorali au pătruns la toate popoarele balcanice, prin urmare şi la Albanezi, înlocuind vechea formă albaneză care se regăseşte la Toschi, întocmai după cum arom. *baligă* există la Albanezi din Grecia, cf. mai departe[1]; — *şut,-ă* adj. (dacor. megl. *şut* fără coarne) este aproape cel mai răspândit cuvânt mai întâiu în tot Balcanul, afară de Greci, după aceea la nord, la Unguri, Ruteni, Poloni. Il găsim în paleosl. în componentul *košuta* „ciută"; supt această formă la Sârbi, Bulgari, de la care l-au împrumutat Meglenoromânii: *cur-*

[1] De această părere ar fi, socotim, şi Meyer-Lübke când, vorbind despre originea acestui cuvânt, spune: «es ist nicht zu sagen, ob das rum. aus dem alb. *sk'ap, tsap, tsjap* stammt oder umgekehrt» (REW 9406).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

jută (Una curjută vinea cola şi au suzea $^{13}/_{38}$) „căprioară“ [1], la Cehi, Sloveni, şi ar puteà fi o prescurtare din *coza*+*šuta* „capră fără coarne“. Vechimea lui în limba română se poate dovedi şi prin prezenţa formei dacoromâne *ciută* „femeiuşca cerbului“, din alb. *tɛ šutɛ* (cf. Indogerm. Iahrb. IV (1916) p, 108). Această formaţiune este anteslavă, prin urmare cuvântul *şut* există la Albanoromâni înainte de venirea Slavilor în Peninsula Balcanică. Această constatare ne duce iarăşi la fondul iliro-trac de unde cuvântul trebue să-şi fi luat obârşia. Pentru limba română *šut* ar puteà venì direct din limba albaneză, ca şi *ciută*; — *baltă* (dacor. megl. *baltă*) este acelaşi cu alb. *bal'tɛ* „Sumpf, Thon, Erde“. Legătura dintre forma română şi albaneză trebue să fie foarte veche, dacă ţinem seamă că în aceste două limbi forma latină *palus* a trebuit să-şi schimbe înţelesul dând în română *pădure* iar în alb. *päl* „Wald“, şi plecând de la aceeaşi formă metatezată *paludem*. Aceasta dovedeşte că în epoca când pătrundeà în Peninsula Balcanică forma latină, noţiunea pentru *palus* erà dejà reprezentată printr'o formă autohtonă comună **balta* pl. de la **baltona* presupusă de Berneker (SEW 70) şi din care s'ar explicà formele norditalice *palta* (lomb. *palta*, piemont. *pauta*), dalm. *balta* (cf. Iireček, Die Romanen 188). Împosibilitatea de a-l derivà din limba slavă (Miklosich, Sl. Elem. im Rum. 15) şi de a-l pune în ce priveşte metateza, alături de *daltă* < *dlato*, a arătat-o S. Puşcariu (Dicţ. Limb. Rom.). Dar aceasta n'ar fi cu putinţă nici dacă s'ar admite că cuvântul vine dintr'o formă slavă **balto* (< *bolto) anterioară metatezei slave, deoarece în epoca când această metateză va fi avut loc, elemente slave nu pătrunseseră încă în limba română şi albaneză şi cu atât mai puţin în dialectele italiene, în care nu avem elementele slave. Intinderea lui geografică ne arată că avem a face cu două forme înrudite din punctul de vedere al originii lor indoeuropene, însă deosebite ca formă, dintre care una de origine autohtonă, probabil ilirică, comună pentru limbile română, albaneză şi dialectele italiene, iar alta slavă. De la Români cuvântul a trecut la Greci: μπάλτα, pe lângă βάλτη βαλτα, despre care cf. Murnu, Rum. Lehn. im Gr. 34; — *gardu* (există în toate dialectele: dacor., megl. *gard* istror. *gârd*). Ca şi *baltă*, există în alb. *garθ* „Hecke, Zaun“ şi în limbile slave. Din aceleaşi motive expuse mai sus pentru *baltă*, în ce priveşte metateza, *gardu* vsl. *gradu*

[1] Citatele pentru dialectul meglenoromân sânt luate din lucrarea mea inedită *Studii Meglenoromâne*. Vol. II. *Literatura populară meglenoromână*.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

< *gordu, nu poate fi adus în legătură directă cu forma slavă, chiar când înţelesul cuvântului slav nu s'ar împotrivi prea mult la aceasta, mai ales că în limba rusă *gorodŭ* însemnează şi „împrejmuire, gard, zid", va să zică acelaşi cu sensul albano-român. Este drept că în aromână şi meglr. metateza *gradŭ* : *gardu* (megl. *gard*) este posibilă, dar aceasta numai pentru vremurile mai nouă. Alături de formele metatezate: *gărdină, gărnu* (şi *găru, găr*), *gărnuţ, gărnişor* (atestate prin citate în Basme), întrebuinţate mai ales la Românii din Macedonia şi Albania, avem la aceştia şi *grădină, grân, grânuţ,* (cf. Basme), dintre care unele se întâlnesc şi la scriitorii vechi: *grănu* (Daniil $^{26}/_{165}$), *greţescu* «grecesc» (Ucuta $^{2}/_{65}$) pentru care azi avem *gârţescu, grumadzu* (Cavallioti, ap. G. Meyer, Alb. St. V No. 521), azi la nord *gurmadzŭ* etc. Acelaşi lucru şi la Meglenoromâni: *groṇ* de la grân, însă *gărnişor* „porumb" (după bulg. *pčenička* „porumb" din *pčenitsa* „grâu"), *gărnişti, gărnină*; de asemenea *bitorn,* (arom. *bitărnu*) „bătrân". Aşa dar, cuvântul este mult mai vechiu în limbă şi nu poate fi despărţit de albanezul *garθ*, care, la rândul lui, tot aşă de greu s'ar puteă împăcă cu forma slavă, ca şi cuvântul românesc; — *tšucă* „vârf de munte, pisc" (meglr. *tšucă* „vârf de deal" 8). In dialectul dacor. cuvântul există supt două forme: *ciucă* (cu înţelesul fig.) semn de tras, ţel (Zielscheibe) cf. Ion Creangă V 373; *A fi ciuca bătăilor* „a primi toate loviturile" (Zanne, proverbe, I 420), cu o mulţime de expresiuni, şi *cioacă* «vârf de deal, deal, înălţime» şi cu alte înţelesuri secundare. Supt această dublă formă (cu *o* şi *u* în tulpină) cuvântul există şi în limbile slavice: *čok-,čuk-*, cu înţelesul fundamental „schlagen (mit Geräusch) — abhauen — verstümmeln — Stumpf — abgestumpfter Gegenstand", din care derivă atâtea forme româneşti: *cioc, ciocan, ciocâlteiu* etc. Dintre aceste două tulpini, numai aceea cu *u* (čuk) are numai în limbile slave de sud (bulg. şi sârba), în afară de înţelesurile de mai sus, comune pentru toate limbile slavice, şi pe aceea de «înălţime»: bulg. *čuka* „Hügel", serbocr. *čük, čuka* „Eigennamen von Hügeln". Este drept că la Bulgari avem un derivat şi din *čok*: *čokara,* însă alătur mai avem şi *čukara* „Hügel" (Berneker SEW. 159). Cum se vede dar, numai formele cu *u* au înţelesul de „înălţime" şi ele se întâlnesc numai la Slavii din Peninsula Balcanică. Ele ne duc la albanezul *tšuka* «Spitze eines Hügels", deosebit de *tšok* «Schnabel", care există şi în dacor. şi nu se ştie dacă e un împrumut alb.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

sau invers. Din confruntarea tulpinelor slave cu formele albano-române rezultă că trebue să facem o deosebire formală şi de sens între cele cu *u*, cu înţelesul fundamental „înălţime", ca forme albano-române, şi între acele cu *o*, cu înţelesul „schlagen (mit Geräusch) — abhauen" etc. ca forme slave. In dialectele arom. şi megl. formele slave cu *o* n'au exersat nici o influenţă asupra lui *tšucă*; în dacoromână, din contră a intervenit şi *čok* slav care, împreună cu *ciucă* (čok-ciucă), au dat **ciocă* > *cioacă*. Tot aşa şi în alb., dar aci n'a dat naştere la nici o contaminare. De la Albanezi sau Aromâni cuvântul a trecut la Greci: τσούκα „Hügel" şi „Geschwulst im Gesicht" (G. Meyer EWA 449, Ngr. St.-II 88, 90). Vezi şi Philippide în *Bausteine f. Mussafia* p. 53.

Acum să trecem la restul cuvintelor de origine albaneză sau asemănătoare, ca formă şi înţeles, cu acelea din această limbă, care există numai în dialectul dacoromân şi peste tot în celelalte dialecte române, şi lipsesc din aromână, ca să vedem care este poziţia ce ocupă dialectul aromân, în această privinţă, faţă de celelalte dialecte române. O astfel de despărţire între elementul albanez dintre dialectul aromân şi dacoromân s'a mai făcut, în treacăt, de S. Puşcariu (Zur Rekonstruktion des Urrum. p. 59). Aci noi vom aplică felul de mai sus de specificare a provenienţei, cu unele lămuriri privitoare la dialectul aromân.

Dintre cuvintele de origine albaneză din dialectul dacoromân care lipsesc în dialectul aromân însemnăm: *bucură* (alb. *bukuroń* „înfrumseţez"). Cuvântul există şi în dialectul megl. cu aceeaşi însemnare ca în dacoromână. Caragiani în ale sale *Studii Istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică* (p. 53) îl dă ca nume propriu: *Bucur-lu* şi pentru Aromâni. Mie nu mi-e cunoscut; — *bunget* (alb. *bunk* „stejar"); — *cursă* (alb. *kurθε* „Falle, Fangeisen" care nu poate fi de origine turcă cf. S. Puşcariu, Zur Rekonstruktion p. 60, L. Spitzer, în Mitteil. f. rum. Inst. 293); — *gata* (alb. *gat* „bereit"). In aromână avem forma: *angătan* şi *ngătan* adv. cu înţelesul obicinuit „în grije, în pază" *va s-fug ti ţinţi dzîle. Calu ngătan s-lu ai* (o să plec pentru cinci zile, să ai în pază calul) Basme 215/25. Inţelesul original ar puteà fi acela de «a aveà cevà *gata* la ori ce moment" şi de aci apoi, „a îngriji de cevà". Poate cuvântul arom. să reprezinte o formă mai veche din goticul *gataujan* „vollbringen, handeln, wirken, bewirken",

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(Miklosich, Die Fremdw. in den slav. Spr. 90) din care ar derivà şi alb. (G. Meyer EWA 121); — *ghimpe* (alb. *gl'imp g'ɛmp* „Dorn"); — *mal* (alb. *mal'* „Berg, Gebirge"); — *mugur* (alb. *mugul* „Spross"). Cuvântul există şi în dialectul megl. numai ca verb: *anmugur* „dau în boboci, încep să înfloresc", *viţă anmugurotă*, viţă îmbobocită; — *părâu* (alb. pɛr̄ua „Bett eines Flusses, Baches; Bach, Tal, Waldstrom"); — *strepede* (alb. *štrep* «Wurm, Made"); — *viezure* (alb. *vjɛðulɛ* „ein Getreide fressender Vierfüssler Hamster oder Dachs"); — *vare* în *oarecare* (alb. *valɛ* wohl, etwa, in der Frage); — *zară* (alb. ðale, care se găseşte ca împrumut nou şi în aromână). In afară de acestea mai sânt două cuvinte mai nouă *ghiuj* (alb. *g'uš* „Grossvater") şi *hamăsit* (alb. *hamɛs*, cf S. Puşcariu, în Conv. Lit. XXXVIII, 464) care lipsesc din aromână. [1])

Dintre celelalte cuvinte care se aduc în legătură cu formele corespunzătoare din limba albaneză, dar a căror origine nu este pe deplin dovedită avem: *stăpân* (alb. *stopán* „Oberhirt"). Cuvântul există şi în bulg. *stopan*, sârb. *stopanin* „pater familias". In celelalte limbi slavice lipseşte şi ca atare rămâne în domeniul balcanic. In timpul din urmă Barić (*Albanorum. Stud* p. 93, despre care vezi recensia mea în *Dacoromania* I 508) s'a ocupat cu originea acestui cuvânt, derivându-l din *hospitium* — hospitanus — istopanus — stăpân, nereuşind să împace formele albano-române. In orice caz, cuvântul este mai vechiu decât elementele slave şi ţine de domeniul albano-român. Aromânii nu-l au. Şi dacă l-au avut vreodată, a trebuit să dispară faţă de forma latină *domnu* (< dominus), al cărui înţeles şi astăzi se acoperă perfect cu acela de „stăpân". *Dona plândzeà dzua ş-noaptea ningă domnu-su* „Dona plângeà... lângă stăpânul său" (Basme $^{50}/_{24}$) *S- mi scol... s-lu l'au fitšorlu... s-l'-aflu vârnu domnu* „să mă scol... ca să-i găsesc vre-un stăpân" (ib $^{212}/_{10}$) Şi tot aşà şi *doamnă* „stăpână". *Doamna casil'ei* „stăpâna casei". Continuarea a estui cuvânt la Aromâni cu înţelesul străvechiu în limbă de „stăpân", aşà cum astăzi în dialectul dacor. se mai păstrează pentru desemnarea unui „domnitor", atunci când noua întrebuinţare ca termen de reverenţă pentru a treia persoană nu

[1] Găsim inutil să mai adăogim şi formele: *ciupì* si *tureatcă* pe care K. Treimer le derivă din alb. *šufrɛ*, *tirk* (Zeitschr. f. r. Phil. XXXVIII pp. 396, 392), dar care formal nu merg, iar cel dintâiu nici ca înţeles. Despre raportul dintre *tirk* şi *tureac* vezi şi Oštir K. în Anthropos, VIII (1913) 165—180.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

există, stă în strânsă legătură, desigur, cu plenitudinea drepturilor patriarhale pe care un *domnu* le avea moştenite prin tradiţie în mijlocul familiei sale[1]); — *cătun* (alb. *katunt*) cu originea căruia s'a ocupat, acum în urmă. Jokl (Indogerm. Forsch. XXXIII 420-433). După autor cuvântul ar derivă dintr'un participiu de la verbul *ndeṅ* „întind" şi ar însemnă „obiect întins — cort-locuinţă — popas — aşezare". De la Albanezi cuvântul a pătruns la Români. Nu discutăm etimologia care cred că nu va fi cea din urmă. Aci vreau să arăt că Aromânii, şi Fârşeroţii din Epir şi Macedonia, care duc o viaţă nomadă şi cea mai mare parte locuesc în cătune, nu au acest cuvânt. Există proverbul *Nu faţe cătune* (despre care vezi mai departe), dar forma *cătună* trebue să fie un împrumut din greceşte κατοῦνα şi corespunde unei zicători identice din limba albaneză. De asemenea şi numele de loc. *Paljocatunon* (cf. Dacoromania I 421) pare a fi de origine albaneză. Caragiani, vorbind în o. c. p. 4 despre satele provizorii la Fârşeroţi, spune că aceste sate, „ei (Fârşeroţii) le numesc *cătune* sau călive". Acelaşi lucru îl confirmă şi Weigand când vorbeşte despre aşezările lor adăogind că „Ihre Ansiedelungen nennt man kălive, grössere kătune". Mă tem numai ca nu cumvà şi Weigand să se fi luat după afirmaţia lui Caragiani, care avusese grija să-i trimeată lucrarea sa istorică înainte de apariţia celor două volume din Die Aromunen (cf. Die Aromunen II 185). In cazul acesta *cătun* ar fi cunoscut numai de Fârşeroţii din *Muzachia; — bălaur* (alb. *bular* «şarpe de apă», *bolɛ* „şarpe mare" *buuroṅe* „un fel de şarpe"). Fără a mă ocupà de originea acestui cuvânt, care rămâne obscură, aci vreau să arăt că odată cuvântul a trebuit să existe şi la Aromâni. Despre aceasta ne asigură formele grecizate rămase până azi la Românii din Albania, în special în Moscopole (cf. Jahresb. XXVI—XXIX p. 68) şi Epir ca nume proprii. Cuvântul lipseşte din limba greacă. Prin urmare un nume ca βαλαωρίτης presupune existenţa unei forme *valaori* căreia, dintre toate formele balcanice, numai *balaur* i-ar puteà corespunde, substituind lui *b* iniţial un *v*, ca în βαλτα: balta. De altfel, acest nume ne este atestat într'un extras de nume din lista contribuabililor din comuna aromânească *Nicopole*, din apropierea Bitoliei, publicată de Caragiani (o. c. p. 95), în care găsim *Sterghiu Balaura* (din Balaur + art. a). Autorul „Notiţelor Istorice" ne

[1] Despre înţelesul cuvântului *domn* la Dacoromâni, vezi N. Iorga, *Românii şi Grecii de a lungul veacurilor* (1921) p. 23. şi Pârvan, «Sulle origini della civiltà romana in *L'Europa Orientale* II (IV) p. 268.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

spune că şi adjutantul lui *Iani Gura*, mare general român, după cum arată şi numele Gura, în revoluţia greacă, se chemă *Balaura*. Tot aşa şi numele moşului marelui poet de origine aromână, *Aristoteles Valaoritis* (1824—1879) se chemă *Balaur*, după cum se poate constată din textul unui cântec popular, din care mai târziu s'a făcut Βαλαωρίτης (id. ib. p. 154). De altfel ca nume propriu cuvântul există şi la Bulgari „Balaur hiess ein Bruder des Zaren Mihail im 14. Jh." (cf. Jahresb. XXVI—XXIX, p. 168). De asemene şi ca nume de loc. *Balavurski*. In afară de aceasta, în aromână mai există cuvântul *bul'ar* „şarpe mare, specie de boa care trăeşte în Turcia" (Dal.), dar care se dovedeşte ca un împrumut nou din *bolɛ* „grosse Schlange", despre care vezi mai jos; — *acă-* în *acătare* (alb. *akɛ-* în *akɛ-kuš* „ori-care" *akɛ-ku* „ori unde" etc.) pe care, acum în urmă, A. Procopovici, (Dacoromania I 169) încearcă să-l reducă la *eccum* (talis) din care a rezultat *acctare*. In acest *acctare* evoluţia lui *cct* a fost mai grea şi deosebită decât aceea a lui *ct* în *actare*. Pentru înlăturarea acestei greutăţi s'a adăogat un *ă* epentetic între *cc* şi *t*, şi de aci: *acătare*. Cu toate acestea, formele aromâne şi megl. nu ne îndreptăţesc întru nimic să facem deosebire aşa de mare între *c* latin scurt şi *c* lung. Că a fost oarecare greutate în pronunţare, între *ct* şi *cct*, se înţelege de la sine; dar pentru aceasta, în dialectele dransdanubiene (arom., megl.), avem şi urmele acestei greutăţi, prin păstrarea grupelor *ht* şi *ft*, care au existat odată şi în dialectul dacoromân. Până la o nouă lămurire a chestiunii, *acătare* pe lângă *ahtare*, *aftare* rămâne ca o formă albano-română; — *fărâmă* care corespunde arom. *sărmă*, cu acelaşi înţeles, nu poate fi despărţit de Θɛrimɛ [1]).

In afară de aceste cuvinte care lipsesc în dialectul aromân, Weigand (Jahresb. XIX—XX pp. 134, 135, 143) mai dă pentru dialectul dacor. şi *bâca!* plumps! din alb. *bika* = schau da wie es fällt, imperativul admirativ de la *bi* „fallen"; *folte* (foltea) „Dickwanst, Fressack, gefrässig" din *fole* (de la foale) şi suf. alb. *te*, *tɛ*; *a gâmbà* şi *a gâmbosì* „täuschen" acelaşi cu bulg. *gabam* sau alb. *gaboj* cu aceeaşi însemnare; *zgâu* din alb. *zgô* „die Vorstufe zu zgua"; *zgaibă* din alb. *zgebɛ* şi *zgură* din vechiu

[1] K. Treimer în studiul citat (p. 396) derivă *fărâmà* din alb. *faroj* „verwüste, zerstöre", iar *sărac* (p. 397) care nu poate fi despărţit de vsl. *sirakŭ*, din alb. Θarimɛ. Nici *sărman* cu derivatul arom. *sărmăniţă* prunc, copil mic, p. ext. leagăn, nu pot fi aduse în legătură cu forma albaneză. De asemenea *fsat* nu poate fi despărţit de *sat*, despre care vezi mai în urmă studiul d-lui V. Bogrea (Dacoromania, I, 253—257), spre a fi derivat singur, cum face autorul, din alb. *tšat*. Vezi şi Meyer-Lübke (EWR 3461).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

alb. *zgurja* > *zgürɛ* — despre acesta din urmă vezi şi Meyer-Lübke în Grundriss p. 1053 § 50, — care aproape mai toate nu se pot susţineà ca atari: alb. *bika* trebuià să ne dea *bică; folte(a)* în nici un caz n'ar puteà veni din *fole* + alb. *-te*, deoarece un *-te* în funcţiunea arătată de Weigand nu există, iar suf. *-tɛ* la care se referă ne-ar puteà da foneticeşte tot aşà de greu un *folte* (cu schimbarea lui ɛ în *e*) ca şi *burte* din *burtă* pe care Weigand nu şi-l poate explicà şi la care s'à referit Puşcariu (Dicţ. Acad. Rom.), ca să explice, prin analogie, forma *folte(a)*. Aici adaog că la Bucureşti forma *burtea*, ca poreclă pentru oamenii burtoşi, este foarte curentă; în afară deaceasta, porecla *Codea* pentru „drac", derivat de la *coadă*, este foarte cunoscută şi chiar atestată (cf. Jipescu, Opincaru p. 114). Aşa dar analogia invocată de Puşcariu pentru explicarea lui *folte(a)* nu este imposibilă. In ce priveşte pe *a gâmbà* şi *zgău*, imposibilitatea derivaţiunii lor din formele alb. reiese din însăşi expunerea lui Weigand, fără ca să mai fie nevoie a insistà şi noi aici asupra lor.

4. Elementele române în limba albaneză.

Trecem acum la partea a doua a raporturilor albano-române din perioada veche, anume la influenţa aromână sau română asupra limbei albaneze. Această influenţă se manifestă în lexicul albanez şi în proporţie nu tocmai aşà de redusă. Cele mai multe cuvinte se aud în dialectul tosc, pentru că dintre Albanezi, Toschii sânt vecinii mai de aproape ai Aromânilor, de la care o bună parte din cuvintele ce vom citâ au pătruns în limba albaneză. Aceasta însă nu vrea să zică că dialectul dacoromân n'a contribuit cu nici un cuvânt la această influenţă. Sânt destule cuvinte care prin forma lor se arată ca aromâneşti. Dar mai sânt unele care pot fi socotite tot aşà de bine dacoromâne ca şi aromâne. Când vorbim de împrumuturi româneşti în limba albaneză, nu trebue să înţelegem numai pe acelea care s'au făcut în urmă, prin mijlocirea dialectului aromân, ci, mai ales, şi pe acelea care ar fi putut pătrunde şi în perioada de expansiune a Vlahilor în Balcani, a acelor Vlahi despre care documentele şi diplomele regilor sârbi ne vorbesc încă de pe la sfârşitul sec. XII. De asemenea unele din ele poate să dateze şi dinainte de despărţirea Românilor in cele două

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ramuri din dreapta şi stânga Dunării. In aceste două perioade, după cum se ştie, limba erà mult mai unitară de la o populaţiune la alta şi, prin urmare, o formă ca *mil'oară* (cu *l'* păstrat) care a dat în alb. *mil'ore* erà tot aşà de dacoromână ca şi aromână, întru cât înlocuirea lui *l'* prin *i*, după cum se poate vedeà din vechile scrieri literare, s'a făcut după sec. al XIII. Aşà dar, eu cred că ar fi pripit a spune cu Treimer că „Alle erkennbaren Wörter rumänischen Ursprungs im Albanischen sind sichtlich aromunisch und nur in Gegenden gebräuchlich, wo sich stärkere aromunische Siedlungen treffen" (o. c. p. 389). Ţinând seamă de raporturile strânse ce au existat odată între Români şi Albanezi, este cu neputinţă a admite că numai Albanezii, care, ca chestiune de stare culturală pentru vremurile ce ne preocupă, erau pe aceeaşi treaptă cu Românii, au putut exersà o oarecare influenţă asupra limbei Românilor, iar aceştia mai de loc asupra limbei albaneze. De altfel şi stadiul în care se află cunoştinţele noastre asupra lexicului albanez, reduse, mai ales, la cele trei dicţionare (G. Meyer, Christophorides şi Junk), nu ne îngădue să facem astfel de deducţiuni. Texte populare strânse de Albanezi, în felul cum avem noi în limba română, aproape mai că nu există. Dacă n'ar fi Hahn şi Pedersen, aproape n'am şti nimic din lexicul întrebuinţat în texte, nu numai în dicţionare. Nu vorbesc de monografii privitoare la terminologia specială a industriei casnice. Dacă am aveà şi pe acestea, sânt sigur că s'ar găsì şi alte cuvinte de origine română în limba albaneză.

Ca şi la studiul elementului albanez în limba română, şi aci vom face aceeaşi despărţire între cuvintele albaneze de origine română şi între acelea care, deşi se arată a fi româneşti, însă, întru cât originea lor în limba română nu este pe deplin clarificată, provenienţa lor în limba albaneză poate fi discutabilă.

Dintre cuvintele de origine română avem: *bálig*ɛ f. „Kuhfladen, bouse de vache" (în afară de *baig*ɛ, *bag*ɛ, *bag*ɛ*l'*ɛ) atestat de G. Meyer (Alb. Stud. V 69) numai pentru Albanezii din Grecia, cu observaţia „Dies steht der südrumänischen Form am nächsten". Această formă nu numai că se apropie de cuvântul aromân, dar chiar este o formă aromânească împrumutată de Albanezii din Epir, care au venit cel mai des în contact cu Aromânii; un astfel de împrumut, chiar dacă am admite o origine albaneză a formei române, ceea

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ce nu se poate de monstrà încă prin nimic (cf. Indogerm. Forsch. VI. 116), nu poate fi exclus, de oare ce, în privinţa aceasta, cazurile din alte limbi sânt numeroase şi prea bine cunoscute, ca să fie nevoie a le înşirà; — *scl'imuris* „weine (von Kindern und Hunden)“ pe care G. Meyer îl derivà din ngr. κλαυθμυρίζω „wimmern, winseln, ein weinerisches Gesicht machen“ vine din arom. *scl'imur* (despre copii) „plâng pe înfundate, mă fac că plâng cu suspine, (la Dal.) scâncesc, scrivesc, smorcăesc“. *El scl'imureadză* (el se face că plânge cu suspine) Dal. La Aromânii din nord se întrebuinţează numai cu accentul pe tulpină: *scl'ímur, scl'ímuri, scl'imură*. De asemenea lipsesc formele cu *ş* iniţial: (*şcl'imur*), pe care Dal. le dă alături de *scl'imur*, întocmai ca *şcl'ifur* şi *scl'ifur*. Cuvântul vine din lat. *exclamoro,-are* şi, prin Aromâni, a trecut şi la Greci: σκλιμουρίσμαι „winseln von Kindern“ (G. Murnu, Rum. Lehnw. im Griech. p. 42. Vezi şi Meyer-Lübke REW. 1961; — *tšutšuris* (*tšutšuras*) vb. „ins Ohr flüstern“ din arom. *tšútšur* vb. „şoptesc cuivà la ureche, (la Dal.) şuşuì, şopaì, murmurà“. *Nu ştiu ţi-l' tšutšurâţiva la ureacl'e* (nu ştiu ce-i şopteşte la ureche). *E noi vărg'ăm şi nă tšutšurăm* (iar noi vorbim şi ne şoptim la ureche) Cod. Dim. $^{47}/_{12}$. Cuvântul a pătruns şi la Greci τσουτσουρίζω „zwitschern“, după cum a arătat G. Murnu (o. c. 45); — *surbuh* „schlürfe“, (gheg) *surp* cu derivatul *surbul'te* „schlürfbar“, pe care G. Meyer îl derivà din vsl. *srъbati*, bulg. *srъbam* „schlürfe“ sau din ital. *sorbire*, vine din arom. *sorbu* (cu perf. simplu şi part. *surgìi, surg'it*). Formele cu accentul pe tulpină fiind cele mai des întrebuinţate, explică trecerea lui *o* > *u* în alb., trecere care de altfel este un fenomen regulat în alb. ca şi în dialectul aromân. Meyer-Lübke dă şi *šurboj* forma regulată alb. din lat. *sorbere* (Grundriss, p. 1049); — *sus* întrebuinţat numai supt forma interjecţională „hebe auf“, *susu* „erhebe dich“ vine din rom. *sus* arom. *nsusŭ* (< lat. susum). In dialectul arom. *nsusŭ* are exact aceeaşi întrebuinţare verbală subt forma interjecţională ca şi în albaneza, pentru care G. Meyer (EWA. 397) se referă numai la ital. *suso*; — *manár* s. m. „zahmer Hammel“ (G. Meyer, EWA. 258) din arom. *mânar* (< lat. *manuarius*) „mielul care se ţine acasă pentru îngrăşare, miei care se invaţă să vie după om (Dal.), „mielul obicinuit a merge nedespărţit după cinevà“ (Basme). Cuvântul se găseşte şi la Greci μανάρι (μαννάρι) „gemästetes Lamm oder gemästeter Hammel“ (G. Murnu, o. c. 31).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

— *kuatse* „weisses Schaf mit schwarzen Augen und Braunen" din arom. *coaţin*, cu pete roşii la obraz, la cap": *Oaie coaţină* (oaie cu pete roşii la cap) Dal. (Skok P. în Zeitschr. f. rom. Phil. XXXVI (1913) p. 641—656), în dacor. *coacina* „numele unei oi cu botul galben sau roşiu" din lat. *coccinus-a-um* (Candrea, Les Elém. lat. p. 65); — *furkul'itse* „Gabel" (G. Meyer EWA 114) din românescul *furculiţă* din *furcă* (< lat. furca), care se găseşte în toate dialectele afară de cel istrian. Cuvântul nu poate fi un derivat alb. din *furkɛ*, de oare ce derivate cu suf.-*ul'itsɛ* nu există în limba albaneză, ci numai în-itsɛ (bualitsɛ, gomaritsɛ, daskalitsɛ etc. cf. Pekmezi, Gram. der alb. Spr. p. 223). In afară de aceasta, cuvântul este unul dintre acei termeni pastorali români pe care îi întâlnim la toate popoarele din Peninsula Balcanică afară de Sârbi: gr. φουρκουλίτσα, bulg. furkulitsa (G. Murnu *o. c.* 46); — *urδa* „Käseart (alter kugeliger Käse mit Schimmel überzogen) dat de Weigand (Alb. Wb. 96). La G. Meyer şi la Hahn cuvântul nu se găseşte. In schimb, atât la unul cât şi la celalalt avem *urδe* (hurδe) „Epheu, Flechtenkrankheit". Weigand, vorbind de *urδa* „brânză", îl dă supt *urδ-i* Flechte, Flechtenkrankheit" adăogând şi înţelesul „Schimmel" (mucezeală) pe care îl dă şi la *urδa*. Chestiunea stă aşa: una este *urδ-i*, dată de Hahn şi G. Meyer cu înţelesul de „Epheu, Flechtenkrankheit" şi alta *urδa* „Käseart", cuvânt nou în limba albaneză. Felul de brânză cunoscută supt numirea de *urdă*, în Peninsula Balcanică, este de două calităţi: una comună, preparată din zăr care se obicinueşte şi la Dacoromâni, şi alta de calitate superioară, prin grăsimea şi gustul ei, care se prepară numai de pe la sfârşitul lui August, din lapte gras. Preparaţia acestei urde este o specialitate a Aromânilor din Pind; de aceea Bulgarii din Macedonia îi spun „vlaška urda" şi se vinde în bucăţi rotunde ca o ghiulea, cântârind câte 1—3 kgr. bucata. Dacă în limba albaneză acestui fel de brânză, pe care Aromânii o fabrică de forma rotundă („kugelig"), îi zic *urdδa*, apoi cu siguranţă că cuvântul este nou luat de la Aromâni, singurii care posedă secretul acestei fabricaţiuni, şi nu are a face nimic cu *urδ-i* „Flechtenkrankheit". Aceasta o spun pentru că Weigand, în studiul său *Zur Terminologie der Molkerei* (Jahresb. XVI 229—230), ocupându-se cu etimologia cuvântului românesc, crede că ar puteà derivà din alb. *urδa*, adăogând „Käseart die mit Pelz, Flechte überzogen ist". Ce fel de *urdă* va

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

fi aceasta ocoperită cu „Pelz“ şi „Flechte“, nu ştiu, pentru că eu, ca Aromân, am mâncat din ea, şi se înţelege că Weigand se referă la urda aromânească de forma rotundă. Weigand dă poate aceste lămuriri ca să apropie înţelesul cuvântului de alb. *urð-i* „Flechte, Flechtenkrankheit“? Dar acesta n'are a face absolut nimic cu *urða* (brânză) şi numai întâmplător se confundă cu cea dintâiu ca formă. In afară de aceasta, în aromână nu se pronunţă, propriu zis, urðă, ci *urdă*. Aşa este cunoscút la nord peste tot şi tot aşà îl întâlnim şi în scrierile vechi (*De aistă se faţe umptu şi caşu, urdă şi ðală* Daniil $^{3}/_{120}$). În Epir se aude şi *urðă*, însă nu în toate părţile (în Avdela, *urdă*) prin substituirea lui *d* prin *ð*, ca în alte cuvinte: *arăðăţină* pentru forma obicinuită *arădăţină* (Dal). Aşa dar, forma românească comună pentru toate dialectele este *urdă*, aşà cum se pronunţă la cea mai mare parte dintre Aromâni. Acest *urdă* în nici un caz n'ar puteà veni din alb. *urðɛ*, căci ar fi trebuit să dea în arom. *urdză* (cf. barð-i — bardzu), iar în dacor. *urză*. Pesupunerea lui Weigand că «Im dr. gehörte dann zu den jungsten Entlehnungen» n'ar puteà fi admisă nici pentru aromâna, pentru denumirea unui fabricat, care, ca şi *caşul* şi *brânza*, datează de când cu păstoritul la Români, atunci când la Albanezi se cunoaşte numai pentru denumirea unui singur fel de urdă, preparată de Aromâni. Dar chiar dacă am trece peste aceste consideraţiuni şi am admite că şi pentru Aromâni cuvântul ar fi de origine albaneză, atunci de ce la Aromânii, care au astăzi *urdă*, ca şi Dacor., nu avem *urdză*? Un *urðɛ* alb. intrat nou în dialect, s'ar fi putut păstrà, cel mult, subt aceeaşi formă (urðă), nu însă *urdă*, întru cât ð este un sunet curent la toţi Aromânii. [1] Cu totul altfel se prezintă chestiunea faţă de forma alb. *udós* „Käse“ despre care Weigand nu pomeneşte nimic. Nu se ştie dacă acesta este din **urðos*. De asemenea nu e sigură nici legătura lui cu forma română, deşi G. Meyer (EWA 445) adaogă cu privire la forma alb. „Scheint zu dem weit verbreiteten, în seinem Ursprunge nicht aufgeklärten rum. maced. *urdă* „Topfen“... zu gehören“. De la Aromâni cuvântul a trecut la Sârbi, *ûrda* acelaşi cu *grušavina* şi *gruševina* „lapte închegat“, care este un derivat din *grušaţi* „gerinnen“ (despre lapte), tot de origine arom. despre care se va vorbì mai pe larg în altă parte; la Bulgari

[1] Treimer, fără să-şi dea seamă de aceste dificultăţi, admite etimologia dată de Weigand (o. c. p. 391).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

urda „käsige Masse" etc. Pentru răspândirea cuvântului la Slavii de nord şi răsărit cf. Mitteil f. rum. Inst. 272. Cu originea lui s'a ocupat mai pe larg Hasdeu (Columna lui Traian, 1874 p. 105) derivându-l din forma tracă *urud; — gavrɛ* „Loch" pe care G. Meyer (EWA. 37 s. birɛ) îl derivă din lat. *cavus* este din arom. *gavră* (dacor. gaură); — *mil'uar* (milore) „junger Widder, junges Schaf von ein biz zwei Jahren", *mel'ore* f. „Ziege, din noch nicht gworfen hat", din *mil'or mil'oară* (< lat. *agnĕlliolus, *agnĕlliola) care, supt forma lor veche, pot fi aromâne sau dacoromâne. Cuvântul se găseşte şi la Greci μηλιόρι, μηλιόρα, „dreijähriges Lamm"; pentru celelalte forme vezi la Murnu (o. c. p. 30-32); — *skutér* s. m. „Oberhirt" corespunde formei dacor. *scutar* „mai marele peste ciobani" atestat şi supt forma *scutariu* „cel care priveghează ca ciobanii să păstorească oile bine şi îngrijeşte ca să fie îndeajuns cele trebuitoare la stână" (Hasdeu, Chest. I p. 34 în comuna Călineşti jud. Botoşani), ceeace arată că suf. *-ar* nu trebue socotit numai decât din sl. *-ar*, ci că reprezintă pe *-arius* din lat. *scutarius*, dat, deşi cu semnul întrebării, şi de Meyer-Lübke (REW. 7755). Forma vsl. *skotarĭ* „pecurarius", derivat din *skotŭ* „pecus" şi atestată pentru sec. al XIII, este foarte rară în vsl. (cf Miklosich, Lexicon Paleosl. 848 şi Etym. Wörterb. 303), iar limbile bulgară şi sârbă, care privesc mai de aproape forma română, nu l-au. Din aceste motive cuvântul nu puteà pătrunde în albaneza din limbile slave din Peninsula Balcanică, şi mai puţin din gr. σκουτάρι „Schildträger" (G. Meyer, Ngr. St. III 61). Înţelesul cuvântului din limba alb. il duce direct la forma română; — *rusal'ɛ* s. f. „Schlampe" adică „muiere desfrânată, muiere rea, târfă" alături de forma moşteniă *ršajɛ, rš'j* f. (< lat. rosalia) «Pfingsten» reprezintă român. *rusal'e*, în dacor. cu înţelesul „böse Feen, die Sturm erregen, Dächer abdecken, die Wäsche junger Frauen entführen u. dgl.", şi „femeie rea". Cu acest înţeles, care există numai în limba română şi lipseşte în limbile slavice din Peninsula Balcanică, cuvântul alb. nu poate fi de ât de origine română. In ce priveşte dialectul prin care a pătruns în alb. observăm că, întru cât înţelesul de „Schlampe" lipseşte în dialectul arom., originea lui trebue căutată tot în dialectul dacor. şi anume în aceea epocă, când forma originară *rusal'e* (< rosalia), care astăzi mai există numai în arom. şi megl, nu dispăruse încă subt presiunea formei sla'e.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

O nouă explicaţie despre dacor. *rusalii* vezi la S. Puşcariu (Dacoromania I, p. 438); — *orɛ* (în dialectul gheg) «Weiblicher Dämon, der die Welt durchstreift die Verwünschungen und Segenswünsche aufschreibt, die er hört, und sie în Erfüllung bringt" (Hahn, alb. St. III p. 89): *Šk'oje ora e ndɛg'oftɛ* (arom. s-triţeari orle s-te avdă), din arom. *ori* (în expresia curentă mai ales la Aromânii din nord) *Lu acaţară orle* (l-au apucat nebuniile); *easte cum lu-acaţă orle* (este cu toane, cum îl apucă) Dal., iar acesta din lat. *horae, -arum* „die Horen, die Göttinnen der regelmässig wiederkehrenden Naturordnung, der Jahreszeiten u. ihres wechsels, die gütig în dem Kreislaufe der Zeiten Menschen und Göttern manches ersehnte Gut bringen" (Georges). Cuvântul există şi în dialectul dacor. în expresia: *a-şi veni în ori* „zu zich kommen"; *a-şi ieşi, a scoate din ori* „ausser sich geraten, bringen" despre etimologia căruia Tiktin (Dicţ. Germ. Rom.) se întreabă „ist villeicht mit dem pl. von *oară* identisch". G. Meyer (EWA 315) îl confundă cu calabr. *orɛ* „Stunde", derivându-l din ital. *ora* şi adăogând că pentru înţelesul „weiblicher Dämon" e a se compară slov. *ura* „Ungewitter". Se înţelege că cuvântul ar puteà să existe şi la Slavi, precum şi peste tot dealungul Dalmaţiei (Fr. Baron Nopcsa, *Beiträge zur Vorgeschichte und Ethnologie Nordalbaniens* în Wissenschaftliche Mitteil. aus Bosnien u. der Herzegowina Vol. XII p. 226), însă ţinând seamă de înţelesul lui, el se identifică cu forma aromână; — *pɛgerɛ* „unrein; f. Unrat, Schmutz"; *pɛrgoń* „beschmutze, verunreinige". Ca formă şi ca înţeles cuvântul este un împrumut din dialectul aromân. Păstrarea lui *g* intervocalic exclude derivaţia lui directă din limba latină, trimţându-ne la una din limbile romanice cu care limba albaneză a avut legături mai vechi; iar înţelesul de „Unrat, Schmutz" ne conduce direct la dialectul aromân. In acest dialect *pângân* (< lat. paganus) însemnează „om rău, crud peste măsură, păcătos" iar *pângănitate* şi *pângăneaţă* numai „murdărie, excrement", ca şi verbul *pângănescu*, mă murdăresc cu ceva, mă spurc". Acest înţeles trebue să se fi desvoltat de cu vreme în limba română, căci îl întîlnim şi în dialectul dacor. în *pângări* „a spurcà", prin urmare împrumutul poate fi şi mai vechiu; — *peţul'* „Sorge" (G. Meyer EWA 325) însă şi „bacşiş în bani", înţeles care îl apropie de cuvântul arom. *picul'u* (< lat. *e culium*) „bani strânşi pentru bătrăneţe" (Puşcariu, Wb. 1295); —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

pul'kɛ „Truthenne“ din arom. *pul'că* (megl. pul'că) întrebuinţat la Aromânii din nord şi ca nume propriu (cf. Meyer-Lübke în Grundriss ed. 2 p. 1039). Despre extensiunea cuvântului şi la Bulgari: *pul'ka* „junges Huhn“, la Sârbi: *pujka* „Truthenne,“ la Ruteni: *pul'ka* şi *puika* id. cf. Wędkiewicz (Mitteil d. rum. Inst., 285 şi G. Meyer o. c.); — *nal't* adv. „hoch, oben“, *nal'tɛ* „hoch, gross von Gestalt“ nu poate fi derivat, direct, din lat. *in alto* (G. Meyer, EWA. 297), din cauza păstrării lui *a* urmat de *l* în poziţie închisă (cf. *gelbɛrɛ* > lat. *galbinus*), ci trebue să fie un împrumut mai nou din limba română: *înalt* (Meyer-Lübke, ib. p. 1043); — *kɛrutɛ* „gehörntes Schaf“ nu poate veni, cum dă G. Meyer (EWA. 190), din lat. *cornūta*, din cauza lui *ū* netrecut în *ii*. Forma alb. este aceeaşi cu forma română *cornută* (din „oaie cornută“) răspândită la toate popoarele slave: rut. *kornuta* „Schaf mit Hörnern“, ceh. *kurnota* id., slov. *kornuta* etc. (Berneker, SEW. 573; Mitteil des rum. Inst. 297). Pentru formele din Peninsula Balcanică vezi G. Murnu (o. c. 29). — Pentru acelaşi motiv şi *kukutɛ* n'ar puteà veni nici din lat. *cĭcūta* (G. Meyer ib. 211) şi nici din *cucūta*, care ar fi trebuit să dea **kukütɛ*, ci din românul (arom.) *cucută*, care se găseşte şi la Sârbi: *kukuta* „conium maculatum“; — *misurɛ* (în Berat), încolo *misur* „Tiefer Teller, Schüssel“ din arom. *misur(ă)* „strachină“ (<lat. *me[n]sura* cf. S. Puşcariu Wb. 1047). Înţelesul de „farfurie“, care se dă pentru forma megl. (cf. *un misur di frină* „o strachină de făină“ 16/29. *Doụ misur cu uă* „două strachine cu struguri“ 2/47) nu există. De altfel, în Meglen nici nu se cunoaşte farfuria, iar la Aromâni există cuvântul *piatŭ* (< ital.). Cuvântul *misur* există şi în bulg. cu acelaşi înţeles. De obiceiu această formă se derivă din vsl. *misa* „Schüssel“, (P. Cancel, Despre „Rumân“ p. 30), fără însă ca să se arate un alt exemplu derivat cu suf. *-ur* şi fără ca acest *misur* să existe şi în celelalte limbi slavice. Este drept că suf. *-urŭ* să găseşte în slov. *kačur* „Sclangenmännchen“, de la *kača* „Schlange“ rut. *kačur* „Enterich“ etc., însă cu altă funcţiune, iar *-ura* în sârb. numai ca augm. *glavura*, *tikvura* etc. (Miklosich, Vergl. Gram. d. Slav. Spr. II, p. 93). Presupun mai de grabă că bg. *misur* numai întâmplător coincide ca înţeles cu vsl. *misa*, întru cât suf. *-ur* după Vondràk (Vergl. Slav. Gramm. I, 433) nu există în limba bulgară. Cuvântul este de origine aromână şi face parte din acei termeni pastorali, ca *murâ*, *sugar* etc. care au

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

trecut la Bulgari. Desvoltarea semantică de la *mensura* la „strachină care servea ca măsură", nu este grea, dacă ţinem seamă de faptul că şi vsl. *misa* (< mensa) a putut ajunge la acest înţeles. In ce priveşte însă forma albaneză, care ne interesează în primul rând şi care se păstrează încă supt forma ceva mai veche aromână *misură* (cu *ă* final), ea nu puteà veni din bulg., şi pentru faptul că acest ε nu poate reprezenta un ъ vsl., căci atunci *misurъ* ar fi fost o formă paleoslavă şi, după cum am spus mai sus, ea nu se poate atestà decât numai pentru limba bulgară; în afară de aceasta, o formă vsl. *misurŭ* ar fi trebuit să dea în alb. *mišurŭ*, mai ales că *s* > š în limba albaneză ajunge până prin sec. al XI-XII, iar *ŭ* > ε în vsl. n'a trecut de sec. al X. Păstrarea lui ε final ne arată că avem a face cu o formă arom. în limba albaneză; — *perušane* f. pl. „Strinband von Gold, Edelsteinen oder Perlen" (G. Meyer, EWA. 329), „Behang, Kopfschmuck einer Braut" (Weigand, Alb. Wb. 69) din arom. *piruşană:* „peruşane erau numite altădată fetele care îşi lăsau părul pieptănat pe frunte" (Basme), „termen de desmierdare către fecioare" (ib.) „femeie cu perciuni frumoase, femeie înaltă, sveltă, mândă şi cu păr frumos" (Dal.), prin ext. „monedă de argint sau de aur atârnată de frunte prin câte un lănţişor de argint" (Mihăileanu). Forma arom. nu poate derivà din bulg. *peruşina* (Pascu, Suf. 295) care vine de la *pero* „pană" şi însemnează „Gefieder, Federn, Daunenkissen", după cum nici forma alb. din turc. *piruze* (EWA 329). Cel mult forma arom. ar puteà veni din cea alb., dacă derivarea lui din *per* (ca corb - corbişană) prin forma intermediară *peruş* n'ar fi cu putinţă; — *rutε* „Raute" n'ar puteà veni numai din ital. *ruta*, ci foarte probabil din rom. *rută* id. (Meyer-Lübke în Grundriss p. 1047); — *kakaris* vb. „gackere von Hühnern" din arom. *căcăredzŭ* „cotcodăcesc" (*Găl'ina căcăreadză* «găina cotcodăceşte»). G. Meyer (EWA. 166) derivă cuvântul din ngr. κακκαρίζω, care el însuşi vine din arom. Forma arom. nu poate veni din ngr., căci atunci ar fi trebuit să avem **căcărisescu*; — *grumul* „Haufen" nu poate veni din lat. *grūmulus*, din cauza lui *ū* care trebuià se dea *ü*, însă nici din ital. *grumolo* care însemnează „Herz (von Kopfsalat oder vom Kohl)" cum dă G. Meyer (EWA. 132). Dacă nu vine direct din arom. *grumur* „grămadă" *(Grumur di leamne)* cu *r* final disimilat, atunci păstrarea lui *u* pentru *ü* s'ar puteà datorì contaminării cu forma aromână; — *fl'okate* s. f. „weisswollener Überrock,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Nationaltracht der Süd-Albanesen" din arom. *flocată* şi *flucată*, derivat de la *floc* (lat. < *floccus*, *-um*) ca *gurgul'at*, *-ă*, *moţat*, *-ă* etc. şi păstrat ca substantiv supt forma feminină din întrebuinţarea adjectivală: *vilendză flucată* „velinţă prevăzută pe deasupra cu floci": *Fitšorlu amel, ţâne fluria estă şi di nâsă si-ńi-adari nă vilendză flucată* (copilul mieu, ţine acest galben şi cu el să-mi faci o velinţă flocoasă) Basme 208/10. La Românii din nord se întrebuinţează numai *flucată* şi *flocată* (cu *o* neaccentuat pentru *u*), probabil supt înfluenţa lui *flocŭ*. La început trebue să fi însemnat ţesătura de lână prevăzută cu floci, care este un fabricat specific al Românilor[1]. Cu acest înţeles cuvântul a fost împrumutat de către Albanezii din Epir care veneau mai în contact cu Românii care se ocupă în special cu acest fabricat. Cuvântul există şi în ngr. φλοκκάτα cu acelaşi înţeles ca în limba albaneză şi intrat probabil din această limbă (G. Meyer Ngr. Sb. III, 70). Explicarea cuvântului din limba alb. de la *fl'ok* şi suf. *-ate* este cu neputinţă, de oare ce lipseşte acest sufix; — *cusri*, *cusrire* „văr, vară" din arom. *cusurin*, *cusurină* (<lat. *consobrinus*, *-a*) id. (Christophorides, ap. CDDE); — *guše* „Hals, Läppchen des Hahns" cu mai multe derivate despre care vezi G. Meyer (EWA. 135). Cuvântul este răspândit peste tot în Peninsula Balcanică: bulg. *guša* „Kropf, Hals, Unterkinn", *gušă* vb. *gušă se* vb. a se îmbrăţişa (cf. arom. *mi l'au di guşe* „mă îmbrăţişez"), sârb. *guša* id., rut. etc. pe care Berneker (SEW. 362) le derivă din român. *guše*[2] şi nu ar fi cu neputinţă ca să fi pătruns şi în limba albaneză, mai ales că originea latină a cuvântului românesc apare mai evidentă şi din mulţimea formelor romane, despre care vezi Meyer-Lübke în Zeitschrift f. rom.

[1] Negoţul pe care îl făceau odată Românii cu aceste ţesături era foarte mare. Dimiile Românilor şi în genere toate fabricatele de lână ajungeau, după cum ne relatează Pouqueville (Voyage, II p. 172) până la Constantinopole şi peste tot în Occident. De aceea socotesc că şi pasagiul din poeziile poetului bizantin Teodor Prodrom din sec. al XII: Κάππα μου ὄνταν σ'ἔθεκεν ἡ Βλάχα νὰ σὲ φάνῃ Πολλὰ δάκρυα σὲ γέμισε (O mantaua mea, când te-a pus Româna la războiu să te ţese, te-a umplut cu multe lacrimi) se referă mai de grabă la *Vlaha* din Penisula Balcanică, decât la aceea din Principate (cf Hesseling et Pernot, Poèmes prodromiques en grec vulgaire p. 83 ap. D. Russo, *Elenismul în România* p. 45. Vezi şi O. Tafrali, *Bizanţul şi influenţa lui asupra ţării noastre* p. 78).

[2] Forma dialectală (megl.) *guşnes* „îmbrăţişez" pe care o citează Berneker (ib.) nu derivă din *guşe*, ci din aoristul bulgar *guša-gušnah* ca *stignes*, de la *stigam-stignah* etc.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21)

Phil. XV, 242 şi REW. 3750, iar o explicare sigură a formei albaneze, din limba albaneză, nu s'a dat. Despre prezenţa cuvântului în ngr. γκοῦσα „Kropf", vezi Murnu (o. c. p. 24). — Tot aci aparţin şi *l'aft* „Ruhm. *l'ενdoń* „lobe" înfluenţate de formele arom. *alavdu, alăvdare* (laudo, -are), dacă nu chiar împrumuturi directe, cum crede Meyer-Lübke (o. c. p. 1047); — *špun* (întrebuinţat în Dibra cu înţelesul) „zeige, führe" (G. Meyer. EWA. 415), din arom. *spun*, cu acelaşi înţeles (Meyer-Lübke, o. c. p. 1056); — *busturε* „was sich im Magen der Wiederkäuer befindet" din materialul strâns de Dr. Reinold din albaneza vorbită în Grecia (G. Meyer, Alb. St. V, p. 71), trebue să fie acelaşi cu arom. *păstură* „murdăria din pântecele unei vite" (Mihăilanu), p. ext. (supt forma *prîstură)* şi „stomah, burtă de vite", fig. „om de nimic, nătărău" (Dal.) Originea cuvântului rom. nu este cunoscută. După însemnare există o legătură între formele arom. şi alb., chiar în cazul când am aveà a face cu un împrumut invers. In dialectul dacoromân înţelesul cuvântului se cam deosebeşte. Aci însemnează „materia cea neagră şi amară din faguri" (Şezătoarea, III p. 84), „material otrăvitor în faguri, de culoare galben-vânătă, adunat de albine pe timp secetos de pe plante veninoase" (Săghinescu, Voc. rom. p. 30); — G. Meyer dă şi pe *vεrgar* (la Meyer Lübke: *vorgar*, cf. Grundriss p. 1048) „unverschnittener Bock oder Hengst" subt forma *várgεrε* ca un împrumut din român. *vargă* din *veargă* (EWA 470), ceea ce e puţin probabil; — *preš* (pe lângă forma regulată *pras*) „Lauch" întrebuinţat în Berat, vine din arom. *preaş* (la Aromânii din Albania), pe lângă forma obicinuită *praş* (G. Meyer EWA. 334); — *trup* întrebuinţat numai în dialectul tosc cu înţelesul de „corp" („Leib, Körper"), — în dialectul gheg se întrebuinţează *korp-i* (Pekmezi, Alban. Gramm. 251) — vine din arom. *trup*, singura formă pentru desemnarea corpului omenesc. Cu acest înţeles, care se găseşte numai în limba română, nu puteà veni, direct din vsl., bulg. s. sârba, de oare ce acestora le lipseşte noul înţeles.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca împrumuturi nouă, de înţeles numai, nu de cuvinte, însemnăm *vjet* «an» ca subst. şi „anul trecut", ca adv., după românescul *an* subst. (< lat. annus, -um) „an" şi *an* adv. (< lat. anno abl. de la annus) „acum un an, anul trecul" (S. Puşcariu Wb. 88; Jahresbericht XIV. 141); — *krie*, (gheg) *krüe* „cap" având şi înţelesul de „sfârşit" după dacor. *cap* şi

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

capăt, nou singular refăcut din plur. *capete* (S. Puşcariu, Wb. 262) *Nε krüet mot motit ja fal' Zoti begut djal'in* (la capătul s. sfârşitul unui an Dumnezeu îi dărui beiului un băiat) din „Biri i begut" publicat în *Mitteil d. rum. Inst.* p. 380. De la acest din urmă înţeles şi derivatul *krüj* „sfârşesc, duc ceva până la capăt"; — *mbül*, *mbüs*, (gheg) *müs* „ersticke, ertränke, erdrossele", înţeles desvoltat dintr'un mai vechiu «erschlage" (Zeitschr. f. rom. Phil. XXXVIII, 387) după rom. *nec* cu înţelesul primitiv „ucid", păstrat în dialectul megl. şi „ertränke, ersticke", înţelesul actual în celelalte dialecte, care se desvoltase în latina vulg., după cum se poate constată aceasta din celelalte limbi romanice; — *l'ul'e* cu înţelesul secundar de „menstruation", în afară de acela de „floare", după românescul *flori*, cu amândouă înţelesurile, despre care am vorbit mai pe larg în Dacoromania I, 331—334; — *kartε* pe lângă forma savantă *letεr*, cu înţelesul acestui din urmă, din român. *carte* „hârtie, serisoare, carte de studiu" (Dacoromania I. 335).

Trecem acum la acèle cuvinte din limba albaneză care stau în strânsă legătură cu formele corespunzătoare din limba română şi a căror origine românească pare probabilă: *murk* art. *murgu* „dunkel, schwarz, grau". Cu originea cuvântului s'a ocupat G. Meyer. In alb., în afară de *murk*, mai există şi *murgε* „Bodensatz des Oels" pe care el îl identifică cu ngr. μοῦργα cu aceeaşi însemnare de „Bodensatz, Weinhefe". Plecând de la acest sens, el propune lat. *amurca* (gr. ἀμόργη) pronunţat *amurga* „die beim Auspressen der Oliven vorfliessende, wässerige Unreinigkeit, der Vorschas, Quelschaum" (Georges), mai ales că, cu aceeaşi însemnare, el se găseşte şi în celelalte limbi romanice, pentru care vezi Ascoli (Arch. Gl. It. II. 403) care se ocupă cu afereza lui *a*. Această etimologie nu întâmpină tocmai aşà de mari greutăţi cum presupune Treimer (Zeitschr. fi rom. Ph. XXXVIII 408), de oare ce, admiţând căderea lui a ca un fenomen vechiu, aşà cum reiese şi din celelalte forme romane, ea ar fi trebuit să ne dea în alb. *murgε*, în român. *murgă*. In ce priveşte înţelesul, trebue făcută o deosebire între formele *murk* „braun, braunrot, dunkel, schwarz" şi *murgε* „Bodensatz des Oels". Sensul latin trebue pus cu această din urmă formă. La început a însemnat „apa murdară de culoare brună care se lasă la presarea măslinelor înainte de curgerea untdelemnului", după aceea „tot ce rămâne

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

necurat de la untdelemn", prin urmare „drojdie, sediment, rămăşiţă". Şi de oare ce culoarea acestor rămăşiţe este brună sau brun-roşietică dând în negru, uşor s'a putut desvoltà şi înţelesul „dunkel, schwarz".

Acum, ori care ar fi legătura de înţeles între cuvintele *murk* şi *murgε* şi presupunând că am plecà de la lat. *amurca*, care ne-ar de *murgε*, din aceasta n'am puteà derivà în limba albaneză un adj. *murk*. In cazul acesta *murk* trebue despărţit de *murgε*. O astfel de derivaţie ar fi cu putinţă numai în limba română. Insă aici lipseşte cuvântul *murgă* cu înţelesul din alb. şi din celelalte limbi romanice. Aceasta însă n'ar puteà exclude cazul că să fi existat şi în româneşte odată **murgă* care să se fi pierdut, mai târziu, atunci când Românii, îndepărtându-se din apropierea regiunii în care se fabrică untdelemnul (Italia şi mai ales Albania), cuvântul aproape nu mai aveà nici o întrebuinţare. Din acest **murgă* românesc s'a putut forma în adj. *murg* cu înţelesul secundar, care a putut trece la Albanezi supt forma *murk*. In cazul acesta, la Albanezi am aveà două cuvinte de origine comună, însă de provenienţă deosebită: *murgε* < lat. *amurca* şi *murk* < român *murg* din **murgă* < lat. *amurca*. Un împrumut din limba română n'ar fi cu neputinţă, dacă ne gândim la răspândirea mare a acestui cuvânt în sânul limbei române, la puterea lui de productivitate (despre care vezi la sfârşit supt m u r g) şi, în fine, la expansiunea lui la celelalte popoare, prin mijlocirea păstorilor români.

Cu originea lui s'au mai ocupat Treimer (l. c.) aducându-l în legătură cu *mjergulε* „Nebel, Finsternis" care şi el, ca şi român. *negură*, nu e pe deplin lămurit (lokl, Stud. zur alb. Etym 57); G. Weigand (Jahresb. XII, 163 nota) i-a căutat originea în forma balcanică **murenu*, **murecu* din *mura*, *mora*, care au dat *mură*, însă despre care vezi Meyer-Lübke (REW 433), iar Philippide în gr. ἀμολγος (Principii 147 cf. şi 216); — *grumaz*, *-i* s. m. „Kehle" este acelaşi cu arom. *gurmadzu* (din *grumadzŭ*) „grumaz, înţelegându-se numai organele interne: gâtlejul şi faringele şi p. ext. partea de dinainte a gâtului". *Luplu o caţă* [oaia] *di grumadzu ţi s-nu zgărà* Cod. Dim. 37/7; *Grumadzu* Cavallioti (C. Meyer, Alb. St. No. 521). Meyer-Lübke a arătat (Literaturbl. f. rom. u. germ. Phil. XII 240) că *grumas* şi *sugrumà* se pot referì la lat. *grumus*, *gruma* „Kehle" cu care s'ar puteà comparà şi fr. *gourmand*, *gourmer*. Mai târziu, revenind, în parte,

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

asupra acestei păreri (REW. 3888), admite pentru român. *grumaz* şi *sugrumà*, ital. *digrumare* „gierig schlingen", *digruma* „Doppelmagen" forma *grūmus* „Kehle", întrebându-se, în acelaşi timp, de unde ar puteà veni această formă, iar pe fr. *gourmand* îl derivă din angls. *grōm* „Bursche" din care a rezultat vfr. *gromet* „Bursche der Wein verkauft" şi, prin schimbare de sufix, *gourmand* „leckerhaft" (REW. 3879). S. Puşcariu (Wb. 743) recunoscând un suf. albanez în forma română, admite identitatea lui cu forma alb., fără însă a-l considerà ca împrumut albanez, mai întâi pentru că tulpina *grum-* în alb. nu este frecventă pe când în română avem *sugrum* (şi *zugrum* la Varlaam, C. 272 din care ar. megl. *zgrum*), şi al doilea pentru că aceeaşi temă se găseşte şi în celelalte limb. romanice. Papahagi (Not. Etim. 24), plecând de la ideea lui S. Puşcariu, că forma română conţine un suf. alb., încearcă să explice pe *grumaz* din *grumus* + *ză*, observând „că sufixul alb. se anină supt forma *-ázə* în cuvintele române, devenit *-azŭ*, când anu-i accentuat, după cum rezultă din *ńicăzŭ* (= micuţel, arom *nicúţ*) fem. *ńicăză*, etc." El uită însă că în arom. *ńicăzŭ* nu avem un nou sufix *-ăzŭ*, ci că întreg cuvântul este un nou masculin retăcut din forma feminină *ńicăză*. De aci dar urmează că, neexistând un *-ázə*, nu poate fi vorba nici de un *-azŭ*. Cât despre greutăţile ce prezintă înţelesul de „deal" al lui *grumus* cf. Wędkiewicz (Mitteil. d. Rum. Inst. p. 286) şi Meyer-Lübke (REW. 3888). Se înţelege că o deslegare definitivă, în ce priveşte originea, nu i se poate da. Un lucru pare însă mai sigur şi anume că, admiţând legătura dintre cuvintele albano-române pe baza formei *grūmus*, din care se explică şi celelalte forme romanice, cuvântul alb. ar fi trebuit să aibă în tulpină *ü* (< *ū*) pentru *u* (gurmaz), dacă desvoltarea lui ar fi fost neatârnată de forma română. Din faptul însă că avem *u*, rezultă sau că cuvântul alb este de origine română sau, în fine, că s'a încrucişat cu forma română, dacă ar fi să pornim de la un cuvânt iliric pentru forma lbaneză; — *baskɛ* „Fliess". Cuvântul este dat de G. Meyer (EWA 28) după Leake. La Hahn (Alb. St. p. 78) întâlnim μπάσκα „Wolle" fără nici un citat. Cavallioti, traducând pe aromânescul *bască* în alb., îl redă prin Ουϊκθ (cf. G. Meyer, Alb. St. p. 99), un derivat de la *uik* (< *ul'k*) „lup", ceea ce probează că forma *baskɛ* din alb., cu înţelesul aromânesc de „toată lâna ce se obţine după tunderea unei oi" (Dal.) nu-i eră cunoscută. Din

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

acestea ar rezultà că în alb. cuvântul nu-i aşà de răspândit. In afară de aceasta, păstrarea lui *s* nealterat ne arată că cuvântul nu poate fi aşà de vechiu cum ar fi vroit G. Meyer (o. c.), punându-l în legătură cu forme tracă Βασσάρα „Name eines langen Gewandes, das în den Notizen der Alten unrichtig mit dem kyrenäischen Βασσάρα Βασσάριον „Fuchs“... zusammengeworfen wird“. In cazul acesta originea lui trebue căutată în limba română (dialectul aromân). In acest dialect el are o întrebuinţare foarte deasă. De asemenea şi în megl. *(la deadi căti una bască di lonă neagră si-u facă albă* 5/61). In dialectul dacor. îl găsim atestat în Psalt. Sch. 220: *Deştinge-va ca ploa spre bască.* Cu originea cuvântului românesc s'a ocupat mai mult Hasdeu (Etim. Magn. 2593), care combate pe G. Meyer, propunând o altă formă tracă; — *kodrɛ* „Hügel“ din arom. s. dacor. *codru,* pentru care vezi mai pe larg Dacoromania I 505-510 şi mai ales Meyer-Lübke (REW 6921); — *sorɛ* „Krähe“. Dacă, într'adevăr, român. *cioară* cu celelelalte forme romane: sicil. calabr. *čaula* neap. *caole*, tarent. *čola* etc. etc. vin, după cum arată Meyer-Lübke, dintr'o forme *čaola* (Schallwort) „Krähe“ (REW. 2449), atunci probabil că şi alb. *sorɛ,* cu *l* între două vocale trecut în *r*, este un împrumut român sau, în fine, ţine de forma română. In arom. cuvântul aproape nu există. El este atestat numai la Cavallioti *tšoară* (G. Meyer, Alb. St. 478) şi ca nume de munte *La tšoară*, deasupra satului grecesc Filiki, în drum spre Samarina. Grecii îi zic muntelui: *S-tin Kuruna* de la κορώνη „cioară“ adică „la cioară“, ceea ce probează că în denumirea arom. a muntelui este vorba de *cioară* (Comunicat de Dr. *Z.* Papatanisi din Epir); — *kɛsul'e* „Kopfbedeckung, Haube, Mütze“, din *căciulă* (cu aceeaşi trecerea lui *č* în *s*) despre care vezi mai pe larg S. Puşcariu (Lat. *Ti* u. *Ki* p. 53-54 şi Wb. 248). Despre respândirea cuvântului la Slavi şi la Greci prin Români, vezi Berneker (SEW. 466); — *l'aj* „von Schafen mit schwarzen und weissen Haaren. Ein durch die rum. Hirten verbreitetes Hirtenwort“ (G. Meyer EWA 235) din arom. sau dacor. *laiu.* Cuvântul este foarte întrebuinţat, mai ales în dialectul aromân. De la Dacoromâni a trecut la Ceho-slov. *laja, lajka* „schwarzes Schaf mit einen Einschlag von Weiss“, la Ruteni etc. (Berneker SEW. 688). La Greci λάϋου a trecut de la Aromâni (G. Meyer, Ngr. St. II, 68). Cu etimologia formei române s'a ocupat în urmă Wędkiewicz

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(Mitteil f. rum. Inst. 278) a mai revenit odată (Revue Slavistique T. VII p. III-132) şi despre care vezi Dacoromania I 520 şi I. D. Ţicĕloiu (Zeitschr. f. rom. Phil. XXXVIII 485-490) fără un rezultat hotărîtor. — În afară de aceste cuvinte, am mai puteà adaogà *fl'oere, fl'ojere* „Flöte, Pfeife“ care este acelaşi cu dacor. *floierĕ* „fluerĕ cu 6 găuri“ (Viciu Gl.), arom. *fluedră* (pl. fluéri), megl. *florcă* (<fluer+că) întrebuinţat numai în Ţârnareca, încolo *friel*, (la Huma) *sfruiali*, şi pentru care, plecând numai de la consideraţiunea că forma română, prin păstorii români (Miklosich, Wanderungen 23), a ajuns la toate popoarele slave, Sârbocroaţi, Ruteni, Cehi, Poloni (Berneker SEW. 285), ea ar puteà fi şi pentru Albanezi un împrumut din limba română. Pentru originea formei albaneze vezi G. Meyer (EWA. 108), după care s'a luat Creţu (Mardarie Lex. Sl.-rom. 322-325), ca să explice cuvântul românesc.

5. Consideraţiuni finale.

Din raporturile studiate până acum în perioada veche, rezultă următoarele:

I. Din prezenţa elementelor de provenienţă sigură albaneză în limba română şi a acelor de provenienţă sigură română în limba albaneză se constată că Albanezii şi Românii, în perioada romană şi, poate, cevà şi mai târziu, au trăit în apropiere, dacă nu chiar, pentru o parte din ei, chiar la olaltă. Pentru această convieţuire ne dau mărturie nu numai împrumuturile reciproce de cuvinte, dar şi coincidenţele gramaticale şi desvoltările de înţeles, paralel şi deosebit de cel original, la multe cuvinte de origine latină. În afară de aceasta, dacă trecem la cealaltà serie de cuvinte, care nu pot fi considerate ca împrumuturi reciproce, ci mai de grabă ca o moştenire comună, cuvinte care există numai în limba albaneză şi limba română ca: *balegă, copaciu, curpăn, mazăre, napârcă, scrum*, sau, în fine, dacă luăm în consideraţie şi seria de cuvinte: *copil, baciu, ţap, şut, baltă, gard, ciucă* pe care noi le-am numit balcanice, numai pentru că, în afară de Români şi Albanezi, ele se găsesc şi la celelalte popoare din Peninsula Balcanică, însă ca chestie de origine, îşi au obârşia tot în domeniul limbii albano-române, atunci, ori cât de prevăzători vom fi în deducţiunile noastre, trebue să admitem că, în afară de raporturile de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

vecinătate ce-au existat între Români şi Albanezi, în perioada romană, trebue să fi existat cevă şi înainte de aceste raporturi, care să fi pornit, poate, din apropierea mare, sau, pe alocuri, şi din identitatea elementului autohton. În stadiul actual în care se găsesc studiile privitoare la limbile română şi albaneză, ar fi o mare îndrăzneală ca cineva să pomenească, cu atât mai puţin să se atingă de chestiunea înrâuririi elementului autohton la formarea limbilor acestor două popoare. Se înţelege că, întru cât nu ştim încă nimic precis despre particularităţile limbilor vorbite de strămoşii Albanezilor şi Românilor (Ilirii sau Tracii), nu ne este îngăduit să tragem concluziuni asupra rolului, precis, ce limba acestor popoare l-au jucat la desvoltarea celor două limbi albaneză şi română, în particularităţile în care arată asemănări. Dar nici când asemănarea acestor particularităţi nu se poate face din limba latină sau din limbile vecine care, după aceasta, au avut o înrâurire asupra lor, noi nu trebue să renunţăm la continuarea cercetărilor noastre în domeniul influenţii preromane care, judecată chiar din întreaga conformitate unitară a tuturor limbilor balcanice, în partea lor sintactică, trebue să fi plecat, în ori cât de mică măsură, şi de la substratul autocton.

II. În ce priveşte puterea de influenţă reciprocă dintre aceste două limbi, precum putem judecà din puţinul material lingvistic ce avem la îndemână pentru limba albaneză, faţă de imensul material lexical şi folcloristic din limba română, influenţa activă a limbei române n'a fost, după cum s'a crezut, mult mai mică decât a celei albaneze. Avem aproape 40 de cuvinte româneşti în limba albaneză faţă de 52 intrate din limba albaneză în limba română. Este drept că unele dintr'însele se arată de provenienţă mai nouă (aromânească), dar restul, întru cât se înfăţişează supt o formă care pentru epoca ce ne preocupă ar fi putut-o avea şi în dacoromâna, nimic nu ne poate împiedecà a-l socotì de origine română (fără deosebire dialectală).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. Influenţa albaneză din această epocă se arată astăzi în proporţii mult mai reduse în dialectul aromân decât în dialectul dacoromân. Aceasta se observă nu numai în unele construcţii gramaticale, în frazeologie şi foarte puţin în proverbii, dar chiar şi în partea lexicală. În privinţa aceasta avem 19 cuvinte din 52 (bucură, ceafă, cursă, gata, ghimpe, mal, mugur, părău, strepede, viezure, varel-carel zară, ghiuj, hămăsit

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

stăpân, cătun, bălaur, acă[-tare], fărâmă) care lipsesc din aromâna. Cevă mai mult, aceste cuvinte, în afară de 4 (bucură, mugur, stăpon, strepij=strepede), lipsesc şi în dialectul meglenoromân. În cazul acesta, ne putem întreabă, dacă cuvintele acestea au lipsit de la început în dialect, sau au existat odată şi, mai târziu, s'au pierdut? Dacă Aromânii s'ar fi găsit astăzi în regiunea unde locuesc Meglenoromânii şi, în afară de aceasta, n'ar fi fost păstori şi chervanagii, ci s'ar fi îndelenicit numai cu agricultura ca Meglenoromânii (care nu se depărtează din satele lor mai departe decât Ghevgheli—Salonic - Vodena) atunci s'ar fi putut admite, până la un punct, că, ei ne mai venind în contact cu Albanezii, cu timpul, le-au pierdut, înlocuindu-le prin alte cuvinte. Judecând însă lucrurile aşa cum ni se înfăţişează astăzi Aromânii, cu sălaşurile lor alături şi printre ţinutul locuit de Albanezi, cu ocupaţia lor care, din timpuri străvechi, i-au făcut să cutreiere Albania în lung şi în lat, ca şi toată Peninsula Balcanică, ajungând, la apus, până la Adriatica iar la răsărit, în Tracia până la ţărmurile Marii Egee, pierderea acestor cuvinte la ei, atunci când la Dacoromâni se păstrează, nu pare tocmai justificată.

Înţeleg cu Spitzer[1]) că unele din cuvintele în chestiune au putut dispăreà din dialect, în urma contactului des cu Albanezii, fiind înlocuite cu alte forme albaneze mai nouă, cum sânt: *zară* prin *δalε* (arom. δală) şi *ceafă* prin *zverk* (arom. zvercă), dar în cazul acesta, — care încă poate fi discutabil în sensul că *zară* şi *ceafă* ar fi putut să nu existe (mai ales că existenţa lor nu se poate probà prin nimic) iar *δalε* şi *sverk* ar fi putut pătrunde împreună cu restul împrumuturilor mai nouă, — ar fi trebuit să avem forme albaneze şi pentru restul de 17 cuvinte. În afară de aceasta mă întreb, de ce aceste cuvinte lipsesc şi în dialectul meglenit, şi numai patru din ele există dintre care şi *cătun*, de care Aromânii şi mai cu seamă Fărşeroţii (a căror obârşie este din *Fraşari*, va să zică din mijlocul Albanezilor), au avut aşa de multă nevoie, mai ales că, dintre toţi, ei sânt propriu zis aceia care locuesc în cătune, pe care ei, ca şi toţi Aromânii, le numesc *hori* (de la hoară)? Iată atâtea întrebări la care noi nu putem răspunde pur şi simplu că au existat, atunci când aceasta nu se poate dovedì nici din limba textelor aromâne vechi, care

[1]) L. Spitzer, *Zu den linguistischen Beziehungen der Albanesen und Rumänen* in Mitteil. f. rum. Inst. 204—205.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ne vin de acum două sute de ani şi în care, ori cum, ar fi trebuit să întâlnim un cuvânt două.

Aceasta, socotesc, probează şi mai mult că ele n'au existat. Şi cum că aşà pare a fi, aceasta se poate dovedi şi dintr'o altă constatare. In introducerea din partea a doua a acestei lucrări se va vedeà că toată influenţa albaneză mai nouă, asupra dialectului aromân, datează din ultimele veacuri. Nu există nici o legătură, ca chestiune de desvoltare istorică, între cuvintele albanezeşti din perioada veche şi acelea din perioada mai nouă. Faptul acesta ne arată până la evidenţă că între contactul primitiv dintre Aromâni — pe când aceştia nu erau încă despărţiţi de restul românismului — şi între acela din veacurile din urmă, a urmat un interval de mai multe secole, în care unii nu ştiau de ceilalţi. În cazul acesta, lipsa cuvintelor despre care este vorba se justifică de la sine, prin faptul că ele n'au intrat în dialect. Iar lipsa lor şi din dialectul meglenoromân nu numai că întăreşte această afirmaţie, dar ea apare ca un nou indiciu despre apropierea mai mare ce a trebuit să existe, odată, între dialectul aromân şi dialectul meglenoromân, înainte de coborîrea Aromânilor în Tesalia.

Cam pe unde au trecut Aromânii, după ce s'au despărţit de Dacoromâni, aceasta ne o va dovedi, până la un punct, studiul elementului slav din acest dialect, ţinând bine seama de desvoltarea dialectelor bulgare din Macedonia. Studiul elementului albanez ne arată numai că, între raporturile dintre limba albaneză şi dialectul aromân, a fost o întrerupere, şi că această întrerupere, judecând după lipsa cuvintelor despre care a fost vorba, s'a întâmplat, poate, mai de timpuriu decât aceea care a avut loc între limba albaneză şi dialectul dacoromân.

Un alt indiciu despre restrângerea raporturilor dintre Aromâni şi Albanezi din această perioadă îl avem în lipsa celor două fenomene lingvistice: rotacismul şi nazalizarea, care se întâlnesc numai în dialctul dacoromân şi se regăsesc şi în albaneză. La Albanezi nu se întâlnesc amândouă fenomenele în aceeaşi regiune, ci nazalizarea este o particularitatea a dialectului de nord (gheg), iar rotacismul a acelui de sud (tosc). Despre legăturile ce-au existat odată, în această privinţă, între limba română şi albaneză s'a discutat mult. Aztăzi, ori cum s'ar admite, ori că ele vin de la substratul autohton, cum credeà

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Hasdeu (Cuv. din Bătr. II. p. 16), ori că s'au produs prin influenţă reciprocă, ele rămân ca un fapt sigur. O mică nedumirire care mai subsistă în această privinţă constă în aceea că, pe când în dacoromâna rotacismul se arată în regiunea nordică, în limba albaneză din contră, el se arată la sud, tocmai la acei Albanezi care de veacuri stau în contact cu Aromânii. Această nedumirire însă dispare, dacă ne gândim la locuinţele primitive ale poporului albanez. Cu toată lipsa de date istorice, şi fără a fi nevoie ca să ne depărtăm prea mult de locuinţele lor actuale [1], trebue să admitem că primele triburi albaneze s'au coborît din părţile de miazănoapte ale Peninsulei Balcanice, ca să-i găsim acolo unde istoria îi întâlneşte în epoca medievală [2]. Este drept că în războaiele Bizantinilor cu Bulgarii nu se face nici o menţiune despre Albanezi, cu toate că în sec. X şi XI Ohrida eră reşedinţa Bulgarilor, iar ultimul ţar Ioan Vladislav a fost ucis în Durazzo (1017), unde cu un secol înainte (869) Simeon cucerise 30 de cetăţi. Dar nu mult după aceasta, în cursul sec. XI—XII, în timpul când Bizantinii se războiau cu Normanii din Italia de sud, veştile despre existenţa Albanezilor în Durazzo şi regiunile învecinate se înmulţesc din ce în ce mai mult [3]. De la această epocă ei coboară tot mai mult în spre sud, ajungând în Epir, iar după năvălirea Turcilor, în Grecia şi în Italia. Din aceste date reiese că cu mult înainte de apariţia lor în istorie (1042), tribul Toschilor (cu rotacismul) trebue să fi locuit în apropierea sau chiar laolaltă cu Gheghii, care îşi aveau locuinţele împrejurul lacului Scutari sau şi mai în spre miazănoapte. In cazul acesta, dacă într'adevăr trebue să existe o legătură între rotacismul din limba română şi limba albaneză, Toschii, înainte de coborîrea lor în spre părţile din sud, puteau veni, în acea perioadă, în contact cu elementul românesc.

Revenind acum la Aromâni şi punându-ne întrebarea dacă această particularitate a existat odată şi în dialectul aromân şi numai mai pe urmă s'a pierdut ca şi cuvintele de mai sus, trebue noi să răspundem printr'un da? Desigur că nu. Nu putem

[1] N. Jokl, în *Geschichte der indogerm. Sprachwiss.* de Wilhelm Streitberg. Vol. III p. 122.

[2] N. Iorga, *Brève histoire de l' Albanie et du peuple albanais* p. 6; id. *Notele unui istoric*, în Analele Acad., Rom. Seria II T. 35 p. 131.

[3] Dr Ludwig von Thaloczy, *Illyrisch-albanische Forschungen*, studiul lui C. Jireček, *Albanien in der Vergangenheit* p. 70.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

da acest răspuns, nu numai din considerațiunea că, ori cât de mult s'ar fi pierdut această particularitate, tot trebuiă să ne rămână astăzi o urmă, așà cum se observă în dialectul dacoromân, dar și din faptul surprinzător că ea lipsește și în graiul Meglenoromânilor. Meglenoromânii pe care eu, din studiul făcut asupra lor, îi socotesc ca Români sudici, nu ca Dacoromâni coborîți de la nord, nu puteau avea nici ei această particularitate, de oare ce și ei, împreună cu grupul de Români din care au ieșit Aromânii, se aflau, probabil, într'o regiune mai îndepărtată de a eea, în care contactul dintre Albanezi și Românii nordici era mai frecvent. Cam pe unde se află grupul de Români din sud, din care mai târziu au ieșit Aromânii și Meglenoromânii, aceasta o vom putea află, poate, din studiul elementului slav în dialectul aromân. Ori cum, n'am greși dacă am presupune, de pe acuma, că ei își aveau sălașurile ceva mai în spre răsărit de restul populațiunilor românești.

II

Raporturile albano-române în perioada nouă.

1. Influența albaneză asupra dialectului aromân.

In această perioadă influența albaneză este mult mai puternică. Ea nu se mărginește numai la introducerea de cuvinte și la modificarea sensului multor cuvinte după înțelesul cuvintelor albaneze, dar privește și unele schimbări gramaticale. Se înțelege că această influență nu se datorește numai contactului de bună vecinătate, dar și vieții comune pe care, pe alocuri, au dus-o și o mai duc și astăzi, în bună înțelegere, aceste două popoare. Nu știu dacă în această privință n'ar fi destul de caracteristic și faptul că, pe când toate celelalte popoare balcanice numesc pe Aromâni ca și pe Români în genere cu termenul *Vlah*, numai Albanezii întrebuințează exclusiv denumirea *Rɛmɛr*, derivat direct din ROMANUS, ca și cum n'ar fi fost streini și ei față de Români. Se poate ca această denumire să-și afle justificarea în vechimea întrebuințării ei față de Vlah,[1] care este relativ mai

[1] Numele *Vlahɛm*. *Vlahe* f. cu derivatul *Vlahinikɛ* „Walachei" sânt mai nouă (cf. G. Meyer, *Alb. Stud.* V. 106 și EWA 476).

Printre poreclele pe care le dau Albanezii Românilor, însemnăm: *Gogɛ* pentru Românii din nordul Albaniei. După tradiția tulpinilor Șala și Klementi, se crede că interiorul Albaniei de nord ar fi fost locuit pe vre-

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

nou. Ori cum, ţinând seamă de faptul că această denumire a pătruns din timpurile cele mai vechi şi la Greci, ea s'ar fi putut introduce şi la Albanezi. De altfel şi Aromânii numesc pe Albanezi *Arbines*, cu pl. *Arbineşi*, care ar puteà veni direct din lat. ARBANENSES, formă care se întâlneşte în documentele bisericeşti de pe la sfârşitul sec. al XII [1] şi din care derivă şi ital. *Arbaneze* şi *Albaneze*, acesta din urmă introdus în dialectul dacor. *(Albanez)*, pentru mai vechiul *Arbănaş* din vsl. **арнанас** cu p **арнанасн**. Poreclele de *Ţinţar*, dat în special de Sârbi, şi *Cuţovlah* de către Greci nu sânt nici cunoscute şi nici întrebuinţate de Albanezi.

Spre a puteà înţelege şi mai bine raporturile albano-române din această perioadă, trebue mai întâiu să cunoaştem care sânt regiunile locuite de Românii care se găsesc în apropierea sau în interiorul teritoriului albanez. Ţinând seamă de aşezările Aromânilor din Peninsula Balcanică, ţinutul cunoscut supt numele de *Muzachia* este singurul în care se găsesc, chiar după datele lui Weigand, vre-o 40 de sate româneşti. Din nenorocire însă, toate aceste sate, pentru cercetările lingvistice, nu ne pot fi de nici un folos, de oare ce nimeni până acum nu s'a dus ca să le cerceteze mai de aproape, spre a strânge materialul lingvistic necesar. In privinţa aceasta, în afară de acele câteva cântece scrise de Weigand, nu mai avem nimic. Dar şi acestea nu sânt de la Aromânii din Muzachia, ci din Ohrida. Ceva mai rău, că chiar în Ohrida, ele n'au fost culese direct din gura Aromânilor numiţi Fărşeroţi, ci de la învăţătorii din aceà localitate, care nu sânt Fărşeroţi (Weigand o. c. II p. 186). Graiul

---

muri, în parte, de aceşti *Gogɛ*. Nu se ştie dacă această poreclă s'a dat odată numai la Aromâni sau peste tot elementului român răspândit în Serbia şi Albania. (cf. Fr. Baron Nopcsa, *Beiträge zur Vorgeschichte und Ethnologie Nordalbaniens* p. 236. Despre *Gogă* vezi şi Dimitrie Bolintineanu, *Călătorii la Românii din Macedonia* p. 110; I. Neniţescu, *Dela Românii din Turcia europeană* p. 485); — *Tsoban* pentru Aromânii din ţinutul Muzachia, după ocupaţia lor cu păstoritul, după cum şi Remer şi Vlah mai însemnează şi „păstor"; — *K'uš*, „ein Stamm vlachischer Maurer u. Salepverkäufer aus Mittel-Albanien, die alljährlich in Griechenland umherziehen; dann als Schimpfwort: roher, ungebildeter Mensch" (cf. G. Meyer, *Alb. Stud.* V. 91).

Din partea Aromânilor (de nord) avem o singură poreclă pentru Albanezi: *Ghiusme-pingă* (pl. Ghiusmepingani), propriu zis „jumătate de opincă" (alb. güsme-opinkɛ). după portul Albanezilor săraci, care dintr'o opincă fac o pereche de opinci, încălţându-se cu câte o jumătate de opincă de fiecare picior.

[1] Const. Jireček, *Zwei Urkunden aus Nord-Albanien* în Archiv f. sl. ph. XVI p. 78–81.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Fărşeroţilor ne este întru câtva cunoscut tot din scrierile lui Weigand, care rămân, deocamdată, singurele izvoare de încredere, până când vom aveà altele mai complete, şi din puţinele texte dialectale publicate până acum. Dar şi acestea sânt strânse de la Fărşeroţii aflători în Macedonia. Valoarea lor ar fi fost mai mare, dacă le-am fi avut de la Aromâni afiători în Muzachia. În graiul acestor Aromâni nu numai că trebue să existe mai multe elemente albaneze, dar, ceea ce ar fi şi mai important pentru rezultatul la care voim să ajungem, prin studierea elementului albanez la Aromâni, s'ar mai găsi şi unele elemente albaneze supt forma lor mai veche, prin care am puteà aflà ceva despre continuitatea acestui element în acele părţi. Domnul N. Iorga, vorbind despre situaţia privilegiată pe care Aromânii o aveau în Imperiul lui Vasile al II, situaţie *„care nu erà aceea a unui teritoriu, ci aceea a unei naţiuni întregi"* şi-o explică numai prin *„colonizare oficială de Imperiu"*. De aceea d-sa crede că Aromânii *„s'au coborît din Nord spre Adriatică, din Albania unde unii dintre dînşii au rămas până în zilele noastre în vecinătatea imediată a Durazzului, precum şi în Epir, unde între Ianina, Meţovo, Grebena şi muntele Gramos ei formează încă majoritatea populaţiei, şi pe cele două povârnişuri ale Pindului, de la muntele Gramos până la Agrafa. Şi aceasta nu s'a putut întâmplà decât în momentul invasiunii Slavilor, căci aceşti Români păstrează atunci teritoriul rămas supt autoritatea Împăratului"*. [1] Se înţelege că acei rămaşi în apropierea Durazzului sânt mai întâiu Fărşeroţii din Muzachia şi numai după aceea Românii din Tirana şi împrejurimi până la Durazzo. În limba Fărşeroţilor răspândiţi în Macedonia, — mă refer mai ales la acele câteva sate (Fetiţa, Paticina, Gramaticova, Cândrova), din apropierea oraşului Vodena, pe ai căror locuitori i-am cunoscut mai de aproape, — nu apare nimic din care să se poată vedeà vreo urmă mai veche în desvoltarea elementului albanez decât în graiul Aromânilor din Epir şi Gramoste, de unde şi-au luat obârşia cele două mari tulpini ale Aromânilor cu aşezările lor mai compacte, situate la sudul şi la nordul Peninsulei Balcanice. In afară de aceasta, Fărşeroţii, după particularităţile lor dialectale, ţin mai mult de Grămosteni. De aceea presupun că ei tot din ţinutul Gramostei s'au aşezat în Fraşari şi satele din

[1] N. Iorga, *Istoria Românilor din Peninsula Balcanică* (1919) p. 16.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

împrejurimi, de unde şi-au luat şi numele de Fărşeroţi (pentru mai vechiu *Frăşăroţi*). Din acest din urmă ţinut ei s'au întins până în Muzachia. Aceasta însă n'ar puteà exclude faptul ca ei, la sosirea lor acolo, să fi găsit resturi din elementul vechiu românesc, despre a cărui existenţă vorbeşte d. N. Iorga. De altfel şi ocupaţia unora dintre Aromânii din Muzachia cu agricultura poate fi un indiciu pentru existenţa printre ei a unei populaţiuni româneşti, care, ca origine, se deosibeà de populaţiunea nomadă a Fărşeroţilor. In orice caz, chestiunea asupra originii acestor Aromâni aşezaţi în mijlocul teriitorului albanez rămâne deschisă, până când nu se vor puteà face studii dialectale la faţa locului, nu prin mijlocul câtorva basme comunicate de institutori.

In afară de aceşti Aromâni care au stat supt influenţa limbei albaneze, mai vin şi cei din *Ohrida*, *Coriţa*, şi *Moscopole* cu împrejurimile lor. Limba acestor Aromâni este, oarecum, mai bogată în material lingvistic pentru studierea influenţii albaneze, graţie vechilor încercări de scriere în dialect, datorite scriitorilor aromâni Cavallioti, Ucuta, Daniil şi Dimonie, ajunse până la noi. Din aceste părţi Aromânii s'au răspândit, mai ales după distrugerea Moscopolei, la răsărit şi miazănoapte, aşezându-se prin diferite centre şi, pe alocuri, fondând şi aşezări ale lor proprii. In toate aceste aşezări nouă, ei şi-au păstrat particularităţile de graiu datorite influenţii albaneze, astfel încât, astăzi, cu multă uşurinţă se poate recunoaşte patria lor de origine, după acele particularităţi, chiar atunci, când ei, de o sută de ani şi mai bine, trăesc printre Aromânii originari din ţinutul Gramostei.

Nu mai puţin influenţat de limba albaneză a fost şi graiul Aromânilor din Epir şi Gramoste. De altfel, şi legăturile strânse ce au existat odată între aceştia şi Albanezii din Epir, legături izvorîte din interesul comun ce-l aveau de a-şi apără libertatea şi drepturile lor de moştenire asupra ţinutului locuit de ei, au înlesnit această influenţă care, spre deosebire de aceea exersată asupra Aromânilor din Albania şi din ţinuturile învecinate, nu se observă atât în partea gramaticală cât în aceea a lexicului.

Dar influenţa albaneză din această epocă nu se mărgineşte numai la particularităţile gramaticale sau lexicale, despre care va fi vorba mai departe, ci se întinde şi asupra unor nume de persoane care, după formă, sânt de origine albaneză şi se între-

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

buinţează astăzi ca nume de familie la Aromâni. Printre acestea însemnăm: *Bal'u*, „breaz, cu o pată albă în frunte"; nu se ştie dacă în *Baludima*, întrebuinţat la Aromânii din Sud, trebue să vedem o formă mai veche al lui Bal'u-Dima (cu trecerea lui *l'* în *l* ca în fl'akɛ > fleaca, fl'amɛ > fleamă etc., faţă de formele mai nouă: l'arɛ > l'ar, l'abrik > l'abrik etc.); — *Barδ* şi *Bardă* (Ioan Bardă, la Aromânii din nord) „alb".; la sud avem *Bardalexi* (Badralexi) din bardă (<barδɛ) Alexi. Alături de acestea, în Gramoste mai avem şi *Barzu* (cu o desvoltare deosebită a lui δ > *dz* din *bardzu*, despre care vezi la sfârşitul lucrării) în *Tegu* şi *Mitti Barzu* (Caragiani o. c. p. 99); — *Daşu* „miel de casă" fig. „drăguţ" în *Cota Daşiu* din Vlaho Clisura. După Caragiani (o. c. p. 88), ar trebui să fie identic cu Taşiu din Anastasi, ceea ce este cu neputinţă. La p. 27, autorul, voind să explice pe *Daşculea*, fiul lui Colocotroni, că vine din Daşiu + cu > Daşcu, şi că, prin urmare, erà de origine aromână, adaogă că *daşiu* „sânt porecliţi cei ce au faţa asemănătoare cu berbecii", ceea ce ne conduce la alb. *daš* „Widder"; — *Bura* nume răspândit la sud; la nord mai mult derivatul lui: *Buracu*, amândouă direct din alb. *burɛ* „Mann, Ehemann", *burak* „Männchen"; — *Bucuvală* răspândit la sud şi în regiunea Veriei. Cuvântul, deşi de origine alb. (vezi înţelesul la sfârşit subt b u c u v a l ă), este purtat de Aromâni. Despre armatolii *Iani*, *Costa* şi *Bratu Bucuvală* vezi Caragiani (o. c. 187 şi mai ales 204); — *Miru* şi art. *Mira* din *mirɛ* „bun, frumos", nu din Vladimir, cum dă Caragiani (p. 64); — *Zeze*, întrebuinţat în Molovişte: *Spiridon Zeze* din alb. *zezɛ*, diminutivul lui *zi* „schwarz, unglücklich" (ib. 104); — *Džadža* (Geagea), nume de familie veche în Avdela, vine din alb. *džadžă* „Vatersbruder"; — *Muzaca*, numele unei familii din Veria care trebue să-şi aibă obârşia din Albania. Originea ei nu va fi legată, desigur, de aceea a despotului *Andrei Mussachi*, care, în prima jumătate a sec. al XIV, încheie un tratat cu prinţul napolitan Ludovic[1], însă stămoşii ei ar fi putut fi din Muzachia.

Numele *Ghica* şi *Zotu*, *Zota*, *Zoti*, acesta din urmă de la alb. *zot* art. *zoti* „Herr, Gott", care se întrebuinţează peste tot la Aromâni, sânt cunoscute şi la Dacoromâni.

Se pare că influenţa aromână, în această privinţă, este neînsemnată. Dacă întâlnim nume istorice de şefi de triburi ca *Ghin Frate*, care în 1378 a condus pe Malacaşi ca să împresoare

[1] N. Iorga, *Brève histoire de l' Albanie et du peuple albanais* p. 33.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Ianina, însă nu reuşi, fiind respins de Toma, ginerele ţarului sârb Simeon Uroş, sau ca *Petru Lioşa*, un alt şef care luă în căsătorie pe fiica lui Toma şi de la 1360 până la 1374, ocupă Arta, se înţelege că avem a face nu numai cu nume româneşti, dar chiar cu Români de origine. In aceste nume, *Frate,* cu toată rezerva lui Hahn[1] şi înterpretările lui Hopf, nu poate fi despărţit de românescul *frate*, iar *Lioşa*, a fost foarte bine explicat de Caragiani[2], din *Liuşia* şi acesta un diminutiv al lui *Tuliuşa,* din *Tol'i* (nu din Tuliu!), iar acesta din urmă prescurtat din Apostóli-Apostól'i.

Se înţelege că, după nume, tot Aromâni au fost şi şefii de triburi din familia Bueştilor: *Nicola Bua* sau *Buia* (1333-1349), protovestiar al lui Ştefan Duşan şi *Mihali Bua* şau *Buia*. Aceste nume se întâlnesc până astăzi exclusiv numai la Aromâni şi la Dacoromâni. De asemenea *Ghinu* poreclit *Spată*, despot al Arghirocastrului, domn al Artei etc.[3], poartă nume românesc; în albaneză avem *špatɛ*. In ce priveşte pe prinţul Μπογκόης, noul pretendent la stăpânirea Epirului, pe care Cronica Epirotică, pentru ca să arate cât de puţin erà Grec sau Albanez, îl numeşte Σερβοαρβανιτοβουλγαροβλάχος, el corespunde mai de grabă numelui *Bogoe*, care se păstrează şi astăzi de către o veche familie din Băiasa în Epir[4], decât lui *Bagua*, cum presupune Caragiani (o. c. 17). Dl N. Iorga, recunoscându-i originea română, îl identifică cu dacor. *Văgăiu* (o. c. p. 38), care, de altfel, şi corespunde formei Βογκόης (cu *v* pentru *b*), pe care numai Aravantinos (Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, II 187 ap. Caragiani) îl redă subt forma Μπογκόης ὁ Βλάχος. Dacă însă *Mussachi* (Johannes dictus Mussaci) este nume românesc, nu se poate susţineà cu siguranţă, deşi, după cum am spus mai sus, familia *Muzaca* este cunoscută la Aromâni. Cu atât mai puţin s'ar puteà aduce în legătură cu *Muşat*[5]. Presupun mai de

[1] Hahn (Alb. St.) mărturiseşte că „Der Name Frati (Bruder) ist allerdings ein wallachisches Wort", însă adaogă „deswegen scheint er wiederum als Eigenname eines Wallachen nicht recht passend" (p. 341, nota 179; vezi şi p. 320 mai pe larg despre rolul lui Ghin Frate). Hopf (Griechenland im Mittelalter u. in der Neuzeit. II p. 38) presupune că Ghin, după moartea soţiei sale, s'ar fi preoţit, de aceea i s'a dat numele Frate, la care d. N Iorga (o. c. p. 38) răspunde cu drept cuvânt „Ghin dit Frate (en roumain: frère), ce qui ne signifie certainement pas un moine latin défroqué que ces Albanais et ces Roumains de rite orientale n'auraient pas accepté pour chef".

[2] I. Caragiani, *Studii Istorice* p. 7.

[3] I. Caragiani, ib p. 12.

[4] După o comunicare verbală a d. Dr. Z. Papatanisi.

[5] N. Iorga, o. c. p. 27.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21)

grabă că *Mussachi* ar puteà fi un derivat, cu înţeles de alintare, de la *Mussa*+*ak'i*(<-άκης,-άκι). Cei dintâi reprezentanţi ai acestei familii apar tocmai când Bizantinii voind să pună stăpânire pe reşedinţa regilor croaţi *Biograd*, Saracenii, subt conducerea căpitanului lor Mussa, au luptat alături de Latini în contra Bizantinilor. Despre faima acestui Mussa (cunoscut pretutindeni în Peninsula Balc. supt numele *Mussa Kesedžia*) tradiţia vorbeşte şi astăzi. S'ar fi putut ca Românii sau Albanezii, care au luptat în contra lui, să fi supranumit pe unul dintre şefii lor, în semn de vitejie, cu numele Mussachi. Se înţelege însă că această derivaţie o dau supt toată rezerva, întru cât ea ar puteà fi probabilă numai în cazul când numele Mussachi nu va fi dovedit că a existat înainte de a se fi răspândit în Balcani faima vitejiilor lui Mussa.

*

La studierea influenţii albaneze în dialectul aromân, vom începe mai întâiu cu prefacerile ce au suferit cuvintele albaneze în dialect. După aceea vor urmà trei capitole tratând despre influenţele gramaticale, influenţele lexice şi urmând apoi lexicul, care va cuprinde expunerea tuturor cuvintelor albaneze pătrunse în dialect, cu explicarea lor semantică şi etimologică, în ordine alfabetică.

3. Schimbări fonetice.

Dintre schimbările fonetice la care a fost supus elementul albanez, avem de observat următoarele:

În vocalism: *a* accentuat precedat de *l'* a trecut în *ea:* fl'akɛ > fleacă; fl'amɛ > fleamă; l'angua > leangă; pl'agɛ < pleagă; šupl'akɛ > şupleacă.

In Cod. Dim. acest *ea* este redat, de cele mai multe ori, cu *ĭa*: fliacă 125/4; pliagă 36 b/15; 17. Cu toate acestea, în graiul Aromânilor din nord, astăzi, se aude *ea.*

Cuvintele intrate mai târziu în dialect păstrează pe *a:* l'abricu <l'abrik; l'ar, -ă <l'arɛ.

A neaccentuat trece în *ă:* karkalets > cărcăleţ; gamilɛ > gămilă; nasihat > năsihate; paitoj > păitescu; talagan > tă-

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

lăgan etc. In cuvintele mai nouă *a* se păstrează: harabel' < harabel'u.

Foarte multe cuvinte primesc un *a* protetic: agudescu < godis; alumak'e < l'umak'e; ambar < mbar(ε); etc.

A adverbial avem numai în mizia < mezi, întocmai ca la forma aromână veche, care se obicinueşte şi astăzi cu acelaşi înţeles: *cudeaγía* (din: de abia, cu mare greutate. cu-de-ayia < ad + vix, pronunţându-se trisilabic şi cu accentul pe *i* ca în literatura veche şi dialectală: *alăgai cât putui şi cu, deaγía adžumşu* „alergaiu cât putuiu şi abiă am ajuns". La Dal. este dat subt. *deaγiă*, dând şi citatul *Cudeaγía ascăpă* „abia a scăpat"; *deaγía* singur nu-mi este cunoscut, ci numai precedat de *cu*, cum, de altfel, îl dă şi Dal.).

ε accentuat şi neaccentuat când este urmat de *r* + cons. se pronunţă *â*: Θεrimε > sârmă; bεrsí > bârsie; fεlitš > sfârlitšu etc.

ε accentuat trece în *e* numai în (gheg) r̄εptε > arepit; k'erΘel' > cărtel'ŭ.

ε neaccentuat dă *u* în kušεri > cuşuri; misεr > misur şi k'ipre > kipru. In *cuşuri* trecerea lui ε în *u* s'ar fi putut petrece şi în dialect, din cauza lui *u* precedent şi, mai ales, că urmă după *ş*, iar în *Kipru* ea se explică prin schimbare de gen.

ε neaccentuat trece în *e* numai când urmează după un element palatal: šil'ε > şil'e; paιε > paie. La Aromânii din Albania şi chiar din Macedonia *ĕ* se pronunţă *ĭă*: şil'ă, pal'ă, h'il'ă, uşă etc. Nu se ştie dacă această particularitate este de origine albaneză, mai ales că ea se găseşte şi în dialectul meglenit.

ε accentuat urmat în silaba următoare de *ă*, *e* trece în *ea*: degε > deagă (şi degă), kravel'e > cărveal'e. In cele mai multe cazuri se păstrează însă: g'elε > g'elă; k'elk'e > k'elcă, besa > besă; jetε > etă; vete > vete etc. etc.

e după *cr* dă *ă* în škrep. > şcrăpuescu.

e + *n* a trecut în *in*: k'endrε > kindră; mend > minde; mendoj > minduescu şi menduescu (Cavallioti).

e neaccentuat trece în *i*: bel'bitsε > bilbiţă; g'erak'inε > g'irăk'ină; mezi > mizia; šegun > şigună; veri > viriu etc.

O accentuat se păstrează chiar când în a doua silabă este urmat de *ă*, *e*; cokε > cocă; dosε > dosă; rosε > rosă, šolε >

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

şole etc. Numai în şk'ipoańe < škipońɛ avem *oa* pentru *o*, probabil supt influenţa suf.-oańe.

o neaccentuat trece în *u*: agudescu < godis; bubotă < bobotɛ; bul'ar < bolɛ; cufumă-cuhumă < kufomɛ. Sufixul verbal *oj* < *oń* a dat pretutindeni *u* + *escu* < *-uescu*: kuitoj > cuituescu; dɛgoj > dáguescu; mundoj > munduescu; puštoj > puştuescu etc. etc.

u accentuat şi neaccentuat a dat *i* numai în lilitsĕ < l'ul'e şi flitur < fl'utur, din cauza lui *l'* palatal.

În consonantism: *f* trece în *h*: cuhumă < kufomɛ, probabil, mai întâi din cufmă > cuhmă (ca în aftari < ahtari) şi apoi, prin analogie cu cufumă sau chiar prin intercalarea lui *u*, mai ales că în graiul Aromânilor din Albania acest fenomen este foarte frecvent (cf. Weigand, Die Aromunen II 347; Jahresb. XVI 207), cuhumă.

g' dă pe de o parte *g*: g'erak'inɛ > gărăk'ină, pe de alta — subt influenţa lui γ grecesc — γ (*j*) în γirăk'ină (cum se pronunţă la Veria) şi jerăk'ină (Cavallioti).

k' s'a păstrat palatal, când după el urmează o vocală deschisă (*e, i*) k'eɾ̄ɛ > k'eră; k'elk'(e) > k'elk'ă; k'endrɛ > kindră; însă a trecut în *c* (*k*), atunci când după el urmează *a*: k'erθɛl' > cărtelŭ.

l' şi-a pierdut elementul palatal, probabil, fiindcă pronunţarea lui nu era aceeaşi cu a lui *l'* din dialect: fl'akɛ, care a dat fleacă, se pronunţă deosebit de cl'agŭ (> *clagum-quaglum). Se pare că *l'* albanez era mai puţin palatalizat decât *l'* aromân; de aceea şi vocala următoare *a* s'a auzit mai mult ca *ea* fl'amɛ < fleamă; pl'agɛ < pleagă; l'angua < leangu; šupl'akɛ > şupleakă. Tot aşa şi în l'apɛrδɛ > lăpărdie, l'umak'e > lumak'e (în alb. se aude şi lumak) alumake; l'ungɛ > lungă; fɛl'itš > sfârlitšŭ; l'ul'e > lilitše etc.

Părerea domnului S. Puşcariu, exprimată în Conv. Lit. XXXIX p. 312 asupra deosebirei ce trebue făcută în limba albaneză între *l'* din *mal'*, *l'uftɛ* şi *l'* din *mal'* > malleus, căruia în celelalte dialecte îi corespunde un *j*, se confirmă. Din cuvintele de mai sus se poate vedeà că, după cum în dialectul dacor., din alb. *mal'* a rezultat *mal* şi nu **mai*, tot aşa în aromâna, din *pl'agɛ*, *fl'amɛ* avem *pleagă*, *fleamă*, nu *pl'agă*, *fl'amă*, cum ar fi trebuit să avem, dacă *l'* albanez ar fi avut aceeaşi valoare în amândouă cazurile.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Intr'o altă serie de cuvinte, probabil mai de curând intrate în dialect, *l'* şi-a păstrat elementul palatal: l'arɛ > l'ar, -ă; l'abrik > l'abrik; l'ok > l'ocă; l'ufte > l'uftă; pl'ump > pl'umbu etc.

l nu se mai pronunţă gutural în cuvintele intrate în dialect: gamilɛ > gămilă; g'elɛ > g'elă; g'inkalɛ > g'incală; malɛ > mal(ă); šolɛ > şole şi şolă etc.

Θ se pronunţă *t* în k'erΘel' > cărtel'ŭ; însă în koΘră rămâne neschimbat.

În afară de aceste schimbări în consonantism, mai este de observat că labiala s'a păstrat nealterată, când este urmată de *i* în pikɛ > pică, pe când în elementele greceşti şi slave ea apare alterată. Un *r* epentetic avem în šfârlitšu < felitš, influenţat de *sfurlă*.

Schimbare de sufix avem în škrap > şcrac; škurtizɛ > şcurtiţă şi škurtɛzɛ > şcurtiză.

3. Influenţe gramaticale.

Influenţa albaneză în gramatică se observă în fonologie, flexiune, sintaxă, formarea cuvintelor şi în frazeologie. Pentru studierea acestei influenţe, în afară de vechile încercări de scrieri dialectale datorite scriitorilor aromâni din sec. al XVIII, am mai consultat cântecele din Literatura Populară, Basmele[1]) şi alt material lingvistic mai mărunt, la îndemână.

In vocalism: diftongul *oa* (< *ó* urmat în silaba următoare de *ă*, *e*) se pronunţă ca *o* sau *o*. In scrierile vechi este redat prin *o*: *domne* (pentru doamne) *Domne, tră eta tută este numa ata* Ucuta, $^{52}/_{97}$; *sorâ* (p. soarele s. soarle) *Aţelu ţi feţe sorâ* (acela care făcù soarele) ib. $^{54}/_{99}$; *nopte* (p. noapte) *Aţelŭ ţi feţe luna cu stelle tră ursirea noptil'i* (acela care făcù luna cu stelele pentru stăpânirea nopţii) ib.; *totă* (p. toată) *Totă ńila alui* (toată mila lui) ib.; *uborâle* (p. uboarăle) ib. $^{50}/_{97}$; *anostră* (p. anoastră); *tapinosa* (p. tapinoasa) *Tru tapinosa anostră şi-aduse aminte* (in smerenia noastră ne aduse aminte) ib. $^{56}/_{101}$; *omiń* (p. oamiń) *Lucre de mâńle a omińilor* (lucruri de mânile oamenilor) $^{52}/_{99}$ etc. etc.

[1]) În Basme avem câteva bucăţi (No, 69, 88, 100, 115 etc.) din Coriţa Ohrida. Elbasan, însă din ele nu se pot vedeà multe particularităţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Tot aici aparţine şi *vomeră* (pentru *voameră < lat. vŏmer, -rem. Puşcariu Wb. 1918) „cornul plugului". Cavallioti ap. G. Meyer. Alb. St. p. 117.

Pentru dialectul vorbit astăzi, exemplele le dăm din lucrarea citată a lui Weigand: *poţi* (poate); *moţti* (moarte); *scoşi* (scoase); *scoşă* (scoasă); *ouă* (oauă); *dou* (doauă s. dauă).[1])

În consonantism: *r* iniţial se pronunţă cevă mai tare decât se obicinueşte la ceilalţi Români (cf. Meyer-Lübke în Grundriss, p. 1049). Scriitorii vechi redau această nuanţă de pronunţare printr'o grafie deosebită. Ei scriu *r* obicinuit cu un *r* (ρ grecesc) şi *r* mai tare cu *rr* (ρρ), cu toate că şi acest fel de redare a lui *r* iniţial nu este respectat pretutindeni. Ceva mai mult, Ucuta (o. c. $^{9}/_{69}$) care dă şi câteva reguli de ortoepie, ocupându-se de *r* iniţial, pe care îl înseamnă cu *rr*, spune: „ρρ ca sârbeasca: rrădăţină, nu-rătăţină; rrămănŭ; rrugŭ; rroşu, rrău", adică că *r* se pronunţă ca *r* sârbesc, dând şi exemple, rădăcină, român, rug, roşu, rău. Ce va fi înţelegând prin *r* sârbesc, Ucuta nu spune mai de aproape. Pronunţarea lui o înţelegem însă, dacă observăm că şi acolo unde *r* rezultă din *rl*, *rn*, despre care se va vorbi mai jos, Ucuta îl înseamnă aproape regulat cu *rr*. Acest sunet şi astăzi se pronunţă mult mai tare decât *r* obicinuit: *rrădăţină* Cavallioti (o. c. p. 102); *rrău* (rău) Ucuta $^{27}/_{83}$, plur, fem. *rrale* (rele) $^{35}/_{87}$ ib.; *rrugă* (simbrie) Cavallioti (o. c. p. 102); *rrupaslu* (repaosul) Ucuta $^{41}/_{91}$; *rrană* (rană) Cavallioti (o. c. p. 98).

De asemenea şi când cuvântul are un a protetic: *arravdu* (rabd) Daniil $^{20}/_{120}$; (însă şi *aravdu* $^{14}/_{240}$): *arrăvdare* (răbdare) Ucuta $^{44}/_{93}$; *Aistă arrăvdătoare* (răbdătorule) ib. $^{34}/_{87}$; *arrămănŭ* (rămân) Aistă *arrămâne* (asta rămâne) ib. $^{10}/_{69}$; *arrămăsătură de pâne* (fărămături) ib. $^{38}/_{89}$; *arradu* (rad) Cavallioti (o. c. p. 90); *arrucu* (arunc) Ucuta $^{36}/_{87}$ etc, etc.

Dacă această particularitate, păstrată până azi la Aromâni supt influenţa albaneză, dar care se găseşte şi la Dacoromâni, la vechii scriitori şi regional şi astăzi (cf. Puşcariu, Conv. Lit. XXXIX p. 318 ş. u.) poate fi rămăşiţa unei rostiri străromâne, schimbările care urmează se datoresc de sigur influenţei albaneze.

rl prin asimilare ajunge *r̄* (însemnat mai sus prin *rr*). Această particularitate se poate observà şi astăzi la Românii din Macedonia originari din Albania: *ţerru* (pentru ţerlu) „cerul" Daniil $^{1}/_{116}$; *murru* (p. murlu) „zidul" ib. $^{21}/_{154}$; *cuscurru* (cuscurlu) „cus-

[1]) Jahresb. XVI p. 207. Die Aromunen II. 357. Forma *dou* se întâlneşte şi în dialectul meglenit.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

crul" *Ma cuscurru şi cuscra cama multu va h'il'a* (socrul şi soacra ţin mai mult la fiica) Daniil $^{24}/_{160}$; *aurru* (p. aurlu) „strig, ţip, chem"; *aurà* (aurlà) Cod dim. $^{29}/_{9}$; *Nu aură ţiniva* (nu strigă nimeni) ib. $^{82}/_{3}$. Şi în elementele streine: *izvurru* (p. izvurul-izvurlu) „izvorul". *La tini este izvurru a baniľi* (la tine este izvorul vieţii) Ucuta $^{32}/_{85}$; *a yaturui* (p. a yaturlui) „medicului" Cod. Dim. $^{36l}/_{16}$; *mănăstiru aţelu* (p. mănăstirlu...) „mănăstirea aceea" ib. $^{111/b}/_{8}$; *izmik'aru* (p. izmik'arlu) „sluga" ib. $^{29}/_{9}$ etc.

La Daniil avem un caz şi de trecerea lui rl' > r (scris *rr*) *perri* (p. perl'i) *Perri se scoală pre truplu aneu şi me lo h'avra* (perii se ridică pe trupul meu şi m'apucară frigurile) $^{23}/_{158}$. In Cod. Dim. *rl'* se păstrează pretutindeni: *fitšoru* (p. fitšorlu) $^{15}/_{9}$, însă plur. art. *fitšorl'i* $^{12b}/_{26}$ cf.; $^{14b}/_{4}$, $^{17}/_{6}$ nu *fitšori*.

Această prefacere a grupului *rl* în r provoacă de cele mai multe ori, şi unele schimbări în pronunţarea vocalei următoare neaccentuate şi anume:

a) e după *rl* trece în *ă: dzinirră* (p. dzinirle — dzinirile) „ginerele" Daniil $^{23}/_{160}$; *lăndurră* (p. lăndurle — lăndurile — lăndurele). „rândunelele" ib. $^{5}/_{122}$; *căpără* (scris cu un *r* în loc de *căpărră*, pentru căpărle, aşà cum se aude şi azi la Cruşova şi Perlepe, iar acesta pentru forma obicinuită caprele) ib. $^{3}/_{119}$; *lucărră* (p. lucărle, cum se aude aproape peste tot la Românii din nord, iar acesta pentru lucrele, pl. articulat în loc de lucrurle — lucrurile) *Vu se adžungă džudicatorru ş-lucrărră a cuţido vu se se disvăleascâ* (o să ajungă judecătorul şi lucrurile fiecăruia se vor descoperi) Ucuta $^{19}/_{77}$; *căl'urră* (p. căl'urle — căl'urile de la cale pl. căl'uri) ib. $^{29}/_{83}$; *dimăndără amĭale* (p. dimăndărle — dimăndările...) „poruncile mele" Cod. Dim. $^{11b}/_{15}$; *tšătšuară* (p. tšătšoarle — tšătšoarile — tšătšoarele — tšitšoarele) „picioarele" ib. $^{80b}/_{21}$; *suară* (p. soarle — soarele $^{65b}/_{15}$). De asemenea şi în elementele streine: *pindžerră* (p. pindžerle — pindžerile) „ferestrele" Daniil $^{16}/_{143}$; *zbuară* (p. zbuarăle — zbuarle) „cuvintele" Cod. Dim. $^{111}/_{8}$; *hăl'ură* (p. hăl'urle — hălurile) „hal'urile" ib. $^{13}/_{21}$ etc. etc.

b) e după *rl* trece în *u: maru* (p. marle — marele) *Maru Custandinul cama dipriapoia... ntribă auşaticul* (marele Constantin mai în urmă întrebă pe bătrân) Cod. Dim. $^{110}/_{5}$; *maru Costandini amirălulu* (... împăratul) ib. $^{109b}/_{2}$. *Curata Marie şă dada* (= *mama*) *a marui amiră Hristo.* ib. $^{97}/_{18}$; *Ca cumŭ o dzăţe ayul*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Sin-Vasili,[1] *aţel mar̄u* (după cum spune Sfântul Vasile cel Mare) ib. $^{121}/_{1}$; *Mar̄u Aθanasiu, aţelŭ ţi adră Lavra mănăstiru* (marele Atanasie acela care făcù . . .) ib. $^{111b}/_{3}$.

rn, prin asimilare, ajunge *r̄* (cf. Miklosich, *Beiträge* III, 33 şi Meyer-Lübke în Grundriss, p. 1049) *fur̄u* (p. furnu) „cuptor". Cod. Dim. $^{125}/_{4}$; *peturicl'e* (p. piturnicl'e) „potârniche", Cavallioti o. c. p. 95; *peturicl'ă* Daniil $^{5}/_{123}$; *aricl'ile* (p. arnicl'ile) „rinichii" ib. $^{27}/_{167}$; *iara* (p. iarna) ib. $^{6}/_{124}$, *torru* (p. tornu) „întorc" Ucuta $^{48}/_{95}$; *si nvir̄ă* (p. si-nvirnă — şi nvirină de la nvir̄are — nvirnare — nvirinare, cu pres. ind.: mi-nver, ti-nveri, si-nveară, nănvirămŭ, vă-nviraţi şi-nveară) „se mâhneşte" Cod. Dim $^{94b}/_{17}$; *hăr̄escu* (p. hărnescu — hrănescu) „hrănesc" ib. $^{43}/_{19}$; *ştir̄utu* (p. aşternutul) ib. $^{22b}/_{22}$ cf. Daniil $^{14}/_{140}$; *verru fitšor* (p. vernu — veriunu, astăzi pretutindeni numai *vàrnu*) „vr'un băiat" ib. $^{31}/_{175}$; *veru iusmik'aru* „vr'un servitor" ib. $^{16}/_{143}$.

e după *rn* se preface în *ă*, întocmai ca şi *e* după *rl* în cuvântul *carră* (p. carne) *Cându se tal'e . . . carră greasă* (când o să taie . . . cărne grasă) Daniil $^{30}/_{173}$. Forma car̄ă se întrebuinţează şi astăzi la Aromânii din Küpurli şi Usküb. Pentru alte citate din dialectul vorbit, a se vedeà Iahresb. XVI p. 208.

u după *rn* se prefa:e în *i* numai în forma *gărinţŭ* (p. gărnuţu-grănuţu < *granuceum). *Cându ai gărinţă pe numere*.. (când ai bube pe umeri) Daniil $^{18}/_{147}$; *găr̄is* (cu *s* pentru *ţ*). *Cându cade gărislu de-nţer* (când cade trăznetul) sb. $^{26}/_{165}$. Aici *i* pentru *u* s'ar puteà explicà şi printr'o schimbare de sufix. Astăzi cuvântul se aude gărnuţ şi gărut pl. gărnuţă şi gărută. La Fărşeroţi pl. se aude gărăţă şi grăţă, din care apoi s'a refăcut un nou singular *grăţ*, care se întrebuinţează şi la Aromânii din nord: *grăţlu aţel bunlu* «buba rea».

l se pronunţă **l**, ca şi în dialectul meglenit, cu singura deosebire că, pe când în dialectul megl. această particularitate se arată numai la *l* final, în graiul Fărşeroţilor, din contră, apare şi la l iniţial: **l**umtă, **l**ui (pentru lumtă, lui) *Şă curdisi* **l**umtă *fitšor̄ui* ş'a *fetil'-a* **l**ui (şi puse să se facă nunta băiatului şi a fetii lui) Jahresb. XVI, p. 204, II/$_{6}$; *aţe***l** (aţă**l**) «acela». *Ndreziţ callu aţe***l**

[1] În *ayul Sin-Vasili* forma *sin* (< sanctus) nu se mai simte ca un cuvânt aparte. Cu toate acestea, în dialectul vorbit, se zice *Sum-Ketru* (Sf. Petru), însă nici odată *ayul Sum-Ketru*.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

bunlu (pregătiţi calul cel bun). Die Aromunen II, p. 236; lu (îl) Jahresb. XVI, p. 204 II/9.

In flexiune ca o influenţă albaneză poate fi considerată particularitatea care se observă mai mult în graiul Aromânilor din nord de a articulà numele proprii de persoană de genul masculin. Astfel numele: *Hristu, Costi, Dontšu* (prescurtat de la Andoni-Anton), *Letšu* (Alexandru), *Petruş*, (Petru) pot fi articulate: Costul, Hristul, Dontšul, Leşlu, Petruşlu. „La Macedoromâni numele proprii terminate în *u* se află mai mult articulate precum: Man-lu (Manu-l), Ghĭot-lu (Ghiot-ul), Teg-lu (Teg-ul) Mitur-lu (Mitru-l), Petur-lu (Petru-l), Chir-lu (Chiru-l), *Bucur-lu* (Bucuru-l)[1]. În scrierile vechi întâlnim: *La vidzù marù Custandinul* (...marele Constantin) Cod. Dim. $^{110}/_{5}$. *Ayul Pavulu nă nvĭaţă cu puţăne greir* (sfântul Pavel ne învaţă cu puţine vorbe) ib. $17^{b}/_{1}$. Tot aci aparţine şi numele Hristos care, ca şi în vechea literatură religioasă dacoromână[2], se întrebuinţează numai articulat: *Isus Hriştolu şă alui curată di dadă* (=mamă) ib. $^{19}/_{12}$. In cazurile oblice: a Hriştolui ib. $^{19b}/_{22}$ cf. $^{25b}/_{15}$, $^{26}/_{12}$ etc.

S'ar puteà ca această particularitate, care există şi în limba greacă, să fi existat odată peste tot în limba română, mai ales că posibilitatea de a articulà numele de persoană de genul masculin cu articolul feminin -a (Flore, -a) se întâlneşte şi în dialectul aromân. Astfel, pe lângă Mitru, avem şi Mitra; şi tot aşà: Tul'u-Tul'a; Tuşĭu-Tuşĭa; Guşĭu-Guşia; Buşĭu-Buşĭa; Tegu-Tega şi Teghea; Lĭuşĭu-Lĭuşĭa; Buĭu-Buĭa; Manu-Mana şi Manea; Panu-Pana şi Panea; Noti (din Panaioti sau Ianoti)-Nota şi Notă; Biru-Bira; Buru-Bura şi Bură[3]; Duli-Dula; Naciu-Nacia; Miciu-Micia; Metu-Meta; Mihu-Miha Balauru-Balaura[4] etc.

In limba albaneză articularea numelor proprii de persoană formează o regulă generală: *Do tε vijε nε šumε nga del' εδε nga perendoń dielι e do tε ţinε baškε me Abraamnε εδε me Isaknε εδé me Jakovnε ndε mbreteri tε k'ielvet* (vor veni mulţi de la răsărit şi de la apus şi vor şedeà împreună cu Abraam şi cu Iacob în împărăţia cerurilor) Matei, VIII 11. *I Θa Moskoua Toskεsε*

[1] I. Caragiani, o. c. p 63.
[2] Vezi I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană*, II la glosar p. 404
[3] I. Caragiani, o. c. p. 33. Vezi p: 63 nota 3.
[4] Ib. pp. 78, 94, 97.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(îi zise Moscu lui Tosca) Dozon, Manuel d. l. alb. CXVI[1]. Tot aci trebue să reamintim că şi în limba albaneză un număr de nume de persoană primesc articolul feminin *-a: G'ik-a* (Ghica) *Lek-a* (Leca, de la Alexandru) etc.[2]

De asemenea tot ca o influenţă albaneză poate fi socotită şi articularea numelor de luni: *Şcurtul are optusprăyinyiţ di dzăle şi Marţul treidzăţiuna* (Fevruarie are 28 de zile şi Martie 31). Tot aşà şi în limba albaneză: *Tɛ parɛn dīt tɛ škurtit mɛ 1813 īa ni žarr i maδ ené škretōj g'tΘ kasaban* (în prima zi a lui Fevruarie...)[3] *Škurti škurtun ūrete* „Der Februar verringert die Scheite"[4]. Nu însă şi articularea numelor zilelor dintr'o săptămână, care se întâlneşte atât în aromâna şi dacor. cât şi în albaneza şi bulgara (vezi Michov. o. c. p. 10).

O altă particularitate care se datoreşte tot limbei albaneze, dar care se observă numai la Aromânii din Albania, este întrebuinţarea numeralului *trei* şi la forma feminină: *treiă*, după alb. *tre* m., *tri* f[5].

*

In sintaxă limba albaneză a influenţat foarte mult limba Aromânilor din Albania. Cu toate acestea ne lipsesc textele strânse cu îngrijirea cerută de astfel de cercetări, ca să ne putem da seama până la ce punct topica dialectului aromân a fost influenţată de limba albaneză. Aci relevez numai unele asemănări din dialectul aromân, de pretutindeni, cu limba albaneză, care lipsesc în dialectul dacor. şi care, probabil, ar puteà fi de origine albaneză.

Intrebuinţarea conjunctivului în propoziţiunile principale: *Şi sultanlu il' dzâţe: „fă cum s-vrei"* (pentru: „fă cum vrei"). In alb.[6] *Ene Sultani i Θōt: „bân si tɛ duš"* (144). Tot aşà când propoziţiunea este atributivă: *Iţido lucru ţi s-faţi, fără minduire nu-l fă* „ori ce lucru faci (în arom.: *să faci*), nu-l fă, fără să te gândeşti". In alb. *tšdo pūn k'i tɛ baš, pa umendū mos e bân* (141). De asemenea în propoziţiunile temporale: *Aistu dzâţe:*

[1] Vezi şi alte citate în Jahresb. XIV p. 2, în lucrarea lui Michov, *Die Anwendung des best. Art. im Rum. verglichen mit der im Alb. u. Bulg.* I p. 155

[2] Weigand, *Alb. Gram.* p. 17.

[3] Ibid. p. 80.

[4] Hahn, *Alb. St.* I p. 155.

[5] Weigand, *Jahresb.* XVI, p. 209.

[6] Citatele alb. sânt luate din poveştile publicate în gramatica lui Weigand. La fiecare se va indicà numai pagina.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

aşi me-are nviţată domnu-ńu; căndu s-h'ibă apa mintită, nu intrà tu apă. Acesta zice: „aşà m'a învăţat stăpânu-mieu; când este (arom.: *să fie*) apa turbure, nu intrà...“ In alb. *Kü Θōt: aštu mɛ ka mɛsū zotnia im; kur tɛ jēt ūit i turbɛl, mos hün...* (142). Tot aşà şi în următoarea frază alb.: *Kur tɛ niseš nɛ rūg, tɛ škoš rugɛs drējt* (144) „când porneşti la drum (alb. să porneşti...), să mergi pe drum drept“. In arom. ca şi în alb.: *căndu să nk'iseşti*[1] *pi cale, s-mutreşti calea ndreptu.*

Se înţelege de la sine că această întrebuinţare a conjunctivului în dialectul aromân nu este excluzivă. In toate frazele citate mai sus se poate întrebuinţà şi indicativul. Astfel se poate zice: *căndu easte apa mintită;* tot aşà: *căndu nkiseşti pi cale...* etc. Cu toate acestea, în dialectul vorbit de Aromânii din nord, frazele cu conjunctiv sânt mai des întrebuinţate decât cele cu indicativ.

Ca o influenţă albaneză poate fi socotită şi întrebuinţarea persoanei a treia sing. de la optativul verbului „a fi“ precedat de „se“ (dacă) şi urmat de „că“, în locul conjuncţiunii *dacă*, la începutul propoziţiunilor condiţionale. Astfel avem: *Se-fure-că me ncl'inŭ cu limbă căseană, sufletulu-ńi se ncl'ină ma mintea ń-este...* (dacă mă închin cu limbă streină, sufletul mi se închină, însă mintea îmi este...). Ucuta $^{2}/_{65}$. *Se-fure-că este văru preftu* (dacă este vreun preot) ib. $^{38}/_{89}$. *Amirălu l'i scoase şi-l' cîntă cartea... Apoea lu ntribă s-fure-că ţîne* (împăratul îi scoase şi-i ceti scrisoarea... Apoi îl întrebă dacă ţine) Basme $^{247}/_{15}$. *Fur-că tine eşti ahtare dżone, du-te la...* (dacă tu eşti un astfel de viteaz, du-te la...) ib. $^{385}/_{25}$.

In alb. avem aceeaşi construcţie: nɛ k'ōft-se (din nɛ tosc. ndɛ „dacă“; k'oft, pers. 3 sg. de la optativul verbului k'en „a fi“ şi se „că“) *Haide ta vêm me bast, nɛ k'ōft-se kē ńi gōts tɛ bukɛr, un po iki. Nɛ k'ōft-se s-kā, tɛ mɛ presiš krüt me špatɛn e zotnis tate* (144). In aromână, traducând cuvânt cu cuvânt, am aveà: *Haide s-băgăm baste, se-fure-că* (s. s-fur-că) *ai nă feată muşată, atunţea eu va-ń fug. Se-fure-că nu easte,* [atunţea] *si-ń tal'i caplu cu...* (haide să punem rămăşag, dacă este [în cameră[2]] o fată frumoasă, atunci o să plec. Dacă nu este atunci...).

[1] *Nk'isescu*, de aceeaşi origine cu alb. *nis* (< ngr. εκίνησα) şi bulg. *kinisvam* „încep, pornesc“.

[2] Este vorba despre o fată de împărat pe care împăratul, nevoind să o arate la soţia lui a doua, o ţineà închisă într'o cameră.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Chiar atunci când în dialectul aromân, în locul imperfectului conjunctiv (fure), avem indic. prez. de la „a fi" (easte), în limba alb. avem aceeaşi înlocuire: *S-easte că va s-aminţî fitšor şi s-easte că aminţî feată...* (dacă vei naşte băiat şi dacă naşti fată..) Basme $^{7}/_{14}$ cf. 54 $^{30}/_{31}$ etc. In albaneză: *Ndɛ ištɛ k'ɛ kam vɛlazɛr, tɛ mɛ apš...* „wenn (ndɛ ištɛ kɛ, literal: wenn es ist dass) ich wirklich Brüder habe, so gib mir..." (arom.: s-easte-că am fraţi..) Hahn, Alb. St. II, 165/II.

S'ar puteà ca în această construcţie să avem o influenţă românească asupra limbei albaneze. Întru cât însă ea lipseşte în dialectul megl. şi, mai ales, în limba textelor vechi din dialectul dacor., în care imperfectul conjunctivului este aşà de des întrebuinţat, influenţa albaneză pare mai probabilă.

Tot ca o influenţă albaneză poate fi considerată şi întrebuinţarea conjuncţiunii *„că"* ca o particolă introductivă în vorbirea directă. Aceasta pare evidentă mai ales în textele aromâne strânse de la Aromânii din Albania: *„Şă-l' dzîse cu: „mini va si-l'-umplu-mintea"* (şi-i zise: „eu o să-i umplu mintea=capul) Jahresb. XVI p. 204 II/3. In alb. avem la fel: *Ene jati i θa birit düt, k'i: „ško ti! or bir, sonte!"* (şi tatăl zise fiului al doilea: „du-te tu, fiul mieu, astăzi!"), Atât în arom. *cu* (pentru că) cât şi în alb. *k'i* rămân netraduse (Vezi despre funcţiunea lui *k'i* în alb. în Weigand, *Alb. Gram.* p. 98). Se aude şi la Dacorom.

De asemenea întrebuinţarea prepoziţiunii *„la"* cu complementul pronominal la nominativ, pe care am avut ocazia să o întâmpin foarte des în graiul Aromânilor din Veria — adusă de la Aromânii din sud — poate fi socotită ca o influenţă albaneză: *Carę va s-ynă la io* (care vrea să vină la mine). In limba albaneză prepoz. *te, tek,* (gheg) *ke* se construesc cu nominativul. *Üt kušrî âst ke un* (vărul tău este la mine). Vezi mai multe exemple la Hahn (Alb. St. în glosar subt *te, tek*), Dr. Pekmezi, *Alb. Gram.* p. 208 şi Weigand, *Alb. Gram.* p. 85 (§ 98).

Este drept că în dialectul aromân întâlnim şi prepoziţiunile *cu* (la Veria), *tră* „pentru", *di* „de". (*Ea ntreabă-l tră ĭo* (ia întreabă-l pentru mine) Basme $^{453}/_{29}$. *S-aladzi şi s-mi caftî Ş-fără di ĭo oară s-nu aravdzî* (s'alergi şi să mă cauţi şi fără de mine..) ib. $^{131}/_{34}$, construite cu pronumele personal-obiect în nominativ; însă întru cât acest fel de construcţie este strein de sintaxa română şi, în acelaşi timp, nu se întâlneşte nici în

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

celelalte limbi balcanice (neogreaca şi bulgara), el trebue să-şi aibă obârşia tot în limba albaneză, mai întâiu cu prep. *„la“* şi apoi, prin analogie, şi cu celelalte prepoziţiuni.

Repetarea pronumelui obiect: *Iţido om ţi s-vedz, s-lu ntreg'i disi avdză di h'il'lu ańeu* „orice om vezi (în arom.: *ce să vezi*) să-l întrebi dacă a auzit despre fiul mieu“. In albaneză avem la fel: *tš do pūn ki tɛ baš, pa umendū mos e bân* „orice lucru faci (în alb.: k'i tɛ baš = ce să faci), fără a te gandì, nu-l face“.

Înlocuirea, în propoziţiunile temporale, a conjuncţiunii „pe când“ prin adverbul „de unde“. *Un-oară, di iu ńirdzeà pi cale, află un gărnuţ di ţeaţire* „odată, pe când mergeà (în arom. *di iu* = de unde) pe drum, gasì un bob de năut“. In alb. la fel: *Ńɛ herɛ ngaha škonej uðɛsɛ, g'eti* ńɛ *koke k'ik'ɛrɛ* Pedersen, Texte p. 168. Va să zică şi în alb. avem *ngaha*, care însemnează „de unde“, nu „pe când“.

De asemenea înlocuirea adverbului „îndată ce“ prin „cât““: *Cât adžumsi tu hoara l'i mul'ari oarfăni* „îndată ce ajunse în satul femeii sărace. Basme $^{33}/_{11}$ *Drasl'i.. vdzeà caΘe seara, câtu ntunică* „dracii.. fugeau în fiecare seară, îndată ce întunecà“ ib. $^{3}/_{8}$. In limba albaneză avem aceeaşi construcţie: *Kü, po sa e pā, nuk e ńofti* „acesta, îndată ce (alb. *sa* = cât) o văzù, nu o cunoscù“ ($^{142}/_{21}$). Această construcţie se găseşte şi în dacor. Aşà fiind, ea ar puteà fi veche în limba română.

*

În formarea cuvintelor, ca o influenţă albaneză directă, nu numai ca construcţie, dar şi din punctul de vedere al elementului constitutiv, se poate socoti întrebuinţarea lui *do* (de la *dua*, gheg. *du* „vreau“) şi *kuš-do*, la formarea pronumelor indefinite şi a unor adverbe. Dintre aceste două elemente, *do* poate fi socotit ca mai vechiu, întru cât se întrebuinţează peste tot în dialectul aromân, iar *kuš-do* cevà mai nou, de oare ce nu-l întâlnim decât în scrierile vechi şi, mai ales, în Cod. Dim. precum şi în limba Aromânilor din Albania.

care-ţi-do sau *cai-ţi-do* «oricare, oricine, ori-şi-cine, careva»: *Careţido va se urdină la băsearică..* (oricare va merge regulat la biserică..) Daniil $^{15}/_{141}$. Cazul oblic: *acui-ţi-do* „oricărui“ *Vu se ağungă ğudicătorru ş-lucărră a cuiţido vu se se disvăleascâ* (va ajunge judecătorul şi lucrurile oricăruia..) Ucuta $^{18}/_{77}$; cf. Basme $^{242}/_{26}$, $^{247}/_{6}$.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

care-kišdo „oricare". *Şă carek'işdo ţi s-hibă: ca árhondu, ca amiră, ca..* (şi oricare să fie: ca..) Cod. Dim. $^{100}/_{1}$; cf. $^{16}/_{26}$, $^{22}/_{10}$, $^{24}/_{7}$, $^{102b}/_{11}$. Cazul oblic: *Acuik'işdo sprima lucărră ţi are faptă, aşă va s-lă dau* (fiecăruia s. oricăruia după lucrurile ce a făcut..) Cod. Dim. $^{12}/_{9}$; cf. $^{25}/_{8}$, $^{100b}/_{3}$.

i-ţi-do „orice". *Că iţido arhizmă este* (că orice început este..) Ucuta $^{2}/_{65}$. *Iţido ligătură* (orice legătură) Cod. Dim. $^{60}/_{10}$. *Vrea cu iţido trop s-u k'ară feata* (vroiă cu orice chip să o..) Basme $^{21}/_{9}$; cf. $^{24}/_{17}$, $^{244}/_{33}$.

i-k'işdo „orice" (întrebuinţat numai în Cod. Dim.:) *Si-s dipărtiadză di Dumnidză ş-di ik'işdo munduire* (să se depărteze de D. şi de orice pedeapsă) $^{19}/_{8}$ cf. $^{19}/_{9}$.

iu-ţi-do „oriunde, ori-şi-unde". *Şă iuţido ţi s-hibă* (şi oriunde să fie) Cod. Dim. $^{43b}/_{11}$.

iu-k'işdo „oriunde". *Iuk'işdo ţi si s-ducă* (oriunde s'ar duce) ib. $^{21b}/_{27}$.

căn-ţi-do „oricând, ori-şi-când" *Tine alăvdata di cănţido* (tu lăudată de oricând, totdeauna) Ucuta $^{24}/_{81}$. Prescurtat şi *cănţi* „de-apururea, întotdeauna" *Δocsa a tatălui şî tora şî cănţi* (mărire tatălui şi acum şi pururea), ib. $^{36}/_{89}$.

căn-k'işdo „oricând" *Şă cănk'işdo şă iuţido ţi s-hibă* (şi oricând şi oriunde ar fi) Cod. Dim. $^{43b}/_{22}$.

Tot aci aparţine noua formaţiune întrebuinţată numai în limba Aromânilor din Albania şi relevată de Weigand (Jahresb. XVI 209) *domnil'a-ta*, după alb. *zotnia jote*. In Macedonia şi Epir, unde există şcoli româneşti şi unde, prin urmare, limba literară ar fi putut exercită o mai mare influenţă asupra dialectului aromân, o astfel de alcătuire nu se întâlneşte. Aci avem sau pronumele personal *tu*, *tine*, sau, cel mult, *afindil'a-ţi* după grecescul ἡ ἀφεντιά σας.

In frazeologie se întâlnesc în dialectul aromân construcţii care au corespondent numai în limba albaneză. Intru cât acestea sânt decalcate după cele albanezeşti, sau invers, nu se poate stabili cu preciziune. Criteriul după care m'am condus la fixarea unui paralelism în aceste construcţii mi-a fost, pentru dialectul aromân, dialectul dacoromân, iar pentru limba albaneză, celelalte limbi balcanice. Orice expresiune din dialectul aromân care nu există în dialectul dacoromân, însă se regăseşte în limba albaneză şi, în acelaşi timp, lipseşte în celelalte limbi

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

balcanice, o consider ca decalcată din limba albaneză. Se înţelege că, nici în această privinţă, nu se poate susţineà totul cu siguranţă absolută. Oricât de bine ar cunoaşte cinevà limba bulgară s. limba greacă populară, în nici un caz nu poate aveà pretenţiunea de a şti toate expresiunile din toate regiunile. Dar chiar atunci când s'ar dovedì că ele există numai în limba alb. şi dialectul arom., s'ar puteà ca unele să fie decalcate de Albanezi din dialectul aromân. In intervalul de atâtea veacuri, de când Românii din Balcani s'au despărţit de restul românismului carpatic, limba lor puteà să-şi formeze unele expresiuni şi fără înrâurirea celorlalte limbi vecine, care să lipsească din dialectul dacoromân.

Aclo în: *până aclo* (până acolo) „atâta, până într'atâta, în aşà măsură, aşà". Erau oarfani *până aclo*, ţi nu aveau niţi sare. Alb.: fukareṅ *ṅera mɛ atje* k'ɛ as kripɛ s kišnɛ erau săraci până într'atâta, că nu aveau nici sare (Pedersen, Texte 171).

Adun în: *adună-ţi gura* (strânge-ţi gura) închide gura: nu mai vorbì, „ferme ta gueule". Alb. *mɛliθ gojɛn* (adună gura), Halte den Mund! schweige! Weigand, Wb. 54.

Am în: *ţi lu ai*? (ce îl ai? despre o rudă) „ce ţi-este?" Il' dzîţe a sultanului: feata aţea muşată ţi u aveai ncl'isă tu oda aţea, *ţi u ai* afindil'a-ţi? Alb.: *i* Θōt sultanit: ate gōts tɛ bukɛr ki kišje mül' m'ate ōd *tš-e kē* zotnia jote? (. . . fata aceea frumoasă pe care o închiseseşi în camera aceea „ce o ai", adică ce ţi-este?) Weigand 144.

Aruc în: *aruc ţiva tră iarnă* (arunc ceva pentru iarnă) adică „strâng s. pun proviziuni pentru timpul iernii". Erà un lup nicuk'ir. Luplu aţel . . . *arcă* trei k'upe di ṅare. Alb. Ište ṅi uk nikok'ir. Ai uku . . . *štiu* tre küpa mjal't (erà un lup gospodar. Lupul acela „aruncă" adică puse s. strânse, trei vase cu miere) Weigand. 152. cf. Uku *štinte* hezɛn e ðimnit ib.

Aruc în: *aruc okl'il'* „arunc ochii" (în dacor. îmi arunc ochii, îmi îndreptez privirile spre cevà), „mă uit, privesc". Aclo erà lamṅa . . . ş-*arcă ocl'il'*, vidzù k'ileşlu. Alb. atje ište kutšedra . . . *štiu süt*, pa k'irosin (acolo erà balaurul, îşi aruncă ochii, adică privirile,văzù pe râios) ib. 150.

Cadù în: *cadù lăndzitù* (cad bolnav) adică „mă îmbolnăvesc" „je tombe malade". Inşì fitšorlu, s-duse acasă şi *cădzù lăndzit*. Alb. Iku djali,vate nɛ štɛpi tɛ tij eðé *ra sɛmurɛ* (ieşì băiatul, se duce acasă si „căzù bolnav" adică se îmbolnăvì) Pedersen 36.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Cătună în: *Nu fațe cătună* nu face pureci, nu este de nici un folos (arom. no-are hăire). Cu fițšorlu aistu *nu faţim cătună.* Alb. Me kɛte djale *fšat nukɛ bimɛ dot*, tradus de Pedersen, Texte p. 113 „mit diesem Knaben wollen wir nicht in einem Dorfe wohnen", propriu zis: cu băiatul acesta nu este nimic de făcut, nu este de nici un folos.

Džocu în: *džocu di minte* (joc din minte) adică „îmi ies din minţi, nebunesc". Cându mi minduescu la gura ta, *in džoacă laia minte* Alb. kur kujtoj buzɛnɛ tende . . . *mɛ lot e zeza mɛnde* (când mă gândesc la gura ta, imi „joacă neagra minte" adică îmi ies din minţi) Pedersen, Texte 152.

Facŭ în: *facŭ zboru s. lafea* (fac vorbă) „vorbesc, stau de vorbă, discut". Nu-l' ma *feațe zbor.* Alb. mɛ s i bɛri fjal'ɛ (mai nu-i „făcù vorbă" adică nu-i mai vorbì) ib. 125.

Facŭ în: *facŭ apa* (fac apa), adică „urinez, mă pìş". Alb. *baj uit* „fac apa". In bulg. puštam voda „dau drumul apei" cf. Hahn alb. St. III p. 18, Weigand, Wb. p. 4.

Grăță în: *două trei . . . grăță di*, rămânând netradus, întotdeauna când urmează după numerale, după alb. *dü trī . . . kok'e. Ţinți grăță* di oauă. Alb. *pesɛ kok'e* ve („cinci grăunţe" s. bucăţi de ouă, adică cinci ouă) Jahresb. XVI 209.

L'au în: *l'au un ocl'u di somnu* (iau un ochiu de somn) adorm, dorm, puţin. Alb. *Marī ńi sü g'umɛ* (iau un ochiu somn) Hahn, în Iahresb. XIV. p. 121.

Iesu în: *işì arşinea* (ieşì ruşinea), adică nu mai are ruşine, nu se mai jenează. L'-*işì arşinea* Alb. *Idoli turpi* îi „ieşì ruşinea", adecă este un neruşinat (lahresb. XIV. 137).

L'au în: *l'au di ureacl'e* (iau de ureche) „bag de seamă, înţeleg, (pasiv) se aude vestea" după alb. *mar vešt* (iau cu urechea). Şă tute sĭamnile ţi săntu pri locu şă n-ţeru tute *luară di urĭacl'e* . . . (toate înţeleseră) Cod. Dim. $^{86b}/_{4}$. (Pasiv) *S-lo di ureacl'e* păn Romu (se auzì până la Roma) ib. $^{78b}/_{1}$. Alb. Nga kɛto lafe as *veš* mund *tɛ marīɛm*, as dževap mund tɛ japɛm (din aceste cuvinte nici nu putem pricepe şi nici . . .) Pedersen, Texte p. 155. Pasiv: *U-muar veš* lafi, arom, *s-lo di ureacl'e* (s'a auzit, s'a dus vestea) ib., cf. Weigand, Jahresb. XVI p. 210, ib. XIV p. 150.

Mănă în: *mănă dișcl'isă* (mână deschisă) adică „darnic, generos, mână spartă". Alb. *dor-hap* sau *dor-tšel* (mână deschisă).

Muşat în: *muşata-loclui*, nume generic pentru zânele din basmele Aromânilor, un fel de „zâna zânelor" sau „Ileana Cosinzeana":

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Ţe s-nu plângu, muşata-loclui, Araplu-ńi dzise, ca s-nu aduţearim... (ce să nu plâng, zâna zânelor, arapul mi-a zis, dacă n'oiu aduce...) Basme, $^{3}/_{16}$. Din alb. *e bucura* [e] *ðeut* „die Schöne der Erde, gute keusche Fee von übermenschlicher Schönheit, welche in einem goldenen, von Drachen bewachten Palaste wohnt — Gegenstand der Sehnsucht vieler Helden und Könige und eines zahlreichen Märchenkreises". Hahn, Alb. St. III p. 16. *Kur fl'e e bukur'e ðeut* (cându doarme muşata-loclui) ib. II 166/III.

Poartă în: *poartă bună* adică „familie bună, nobilă", după alb. *der'e mirɛ* „poartă bună" şi, pars pro toto, „casă bună", de unde apoi „familie bună". Tot aşă în alb. *der 'e maðe* sau *der'e parɛ* „poartă mare" sau „poartă primă", cu înţelesul de „das erste reichste Haus eines Ortes". Hahn, Alb. St. III p. 28.

Tšitšor în: *Tšitšor mbar* (picior norocos), se zice la începutul ori cărei acţiuni ca o urare „cu noroc, cu fericire" după alb. *kɛmb e mbarɛ* (picior cu noroc). La Aromânii din nord, când se cumpără ceva şi se face safteá, se zice şi: *mănă mbară* cf. alb. *Ka dorɛ mbarɛ* (are mână norocoasă) Hahn, Alb. St. III 69. Despre celelalte expresiuni, vezi lexicul s. a m b a r.

In afară de aceste expresiuni, mai sânt unele j u r ă m i n t e care sânt identice cu acelea din limba albaneză. Foarte uzual este la Aromânii din nord formula solemnă: *besa-bes*, prin care îşi dă cinevá cuvântul de onoare. Intreaga expresie este un albanezism din *bes-a* „credinţă": alb. *besa-bes* sau *bes pɛr bes*, vezi Hahn, Alb. St. II 106; G. Meyer EWA. p. 3; Weigand, Wb. 6. — *Pri loclu aistu* (pe pământul acesta), jur pe acest pământ. Alb. *pɛr kɛtɛ ðe* (pe acest pământ). „Bei dieser Erde". Hahn. o. c. 106. — *Pri foclu aistu* (pe focul acesta) Alb. *pɛr kɛtɛ žar̄* (pe acest foc) „bei diesem Feuer" ib. — *Pri pâne* (în Cruşova şi Perlepe am auzit şi) *prépă* „jur pe această pâine" Alb. *pɛr bukɛ* „Beim Brote" ib. — *Pri caplu aňeu* (ali ate, ali dade etc.) jur pe capul mieu (al mamei etc.). Alb. *pɛr kokɛ timɛ* (pe capul mieu), „bei meinem Haupte" ib. — *Pri cruţea aistă* (pe astă cruce). Alb. *pɛr kɛtɛ kruk'* (pe această cruce). — Toate aceste jurăminte se identifică, ca construcţie, cu acelea din limba albaneză şi se deosibesc de altele, care se aseamănă cu acela din limba greacă, ca d. ex. *cu Dumnidză, aşi s-bănedzi, ş-ńi-am ţine* etc. μὰ τόν Θεόν; ἔτσι νὰ ζήσῃς etc.

La u r ă r i sânt unele formule care, deşi ca idee sânt aceleaşi în toate limbile balcanice, totuşi, ca construcţie, se aseamănă mai

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

mult cu cele din limba albaneză. Astfel: *cu sănătate* „să-ţi fie de bine" se spune după ce cineva a mâncat sau a băut ceva, sau chiar a strănutat, sau a râs prea mult, sau după ce s'a bărbierit, sau s'a îmbrăcat în haine nouă. In alb. la fel: *me šɛndet* (cu sănătate) „Zur Gesundheit"; cfr. gr. εἰς ὑγείαν; bulg. *na zdravie* „în sănătate". In afară de aceasta, se mai zice *s-ţi facă g'ine*, propriu zis să-ţi fie de bine" în alb. *tɛ baft mir* (să-ţi facă bine) „Wohl bekomm's".

La blesteme de asemenea avem unele asemănări sau chiar traduceri din limba albaneză: *S-ti l'a fleama* (să te ia naiba, lit. boala copiilor), alb. *tɛ raftɛ fl'amɛ* „möge dich die Sucht befallen" Hahn, o. c. p. 109. — *K'icuta s-te-agudească* sau (Dal.) *s-ti agudească pica* „să te lovească guta, damblaua", (vezi mai pe larg s. pică). Alb. *pika k'i tɛ ra* s. *goditi* sau *tɛ raftɛ pika* (guta să te lovească s. lovì-te-ar guta) Hahn o. c. pp. I 105, II 109.

4. Influenţe lexice.

În lexic influenţa albaneză nu s'a restrâns numai la introducerea de cuvinte albaneze în graiul Aromânilor, ci s'a întins şi asupra unor schimbări semantice provocate de cuvintele corespunzătoare din limba albaneză. De aceea, înainte de a trece la expunerea, propriu zis, a elementelor albaneze, vom tratà, mai întâiu, acele cuvinte din dialectul arom. care, pe lângă înţelesul propriu, au mai primit unul strein de limba română şi care se regăseşte în limba albaneză.

Printre acestea avem: *arâm*, care pe lângă înţelesul propriu tuturor dialectelor de „râm", mai are şi pe cel de „sap", după alb. *rɛmoń* cu înţelesul de „wühle" (vom Schwein) şi „grabe". *Tora băgai doi mastori se arămă doi trapuri tra s-yină multă apă şi se adapă gărdina.* Alb.: *Taši vuṙa dü mješter k'ɛ tɛ rɛmijnɛ dü hendek...* (acum am pus doi meşteri ca să sape...) Daniil $^{13}/_{138}$. — *Avin*, în afară de înţelesul „vânez", mai are şi pe cel de „gonesc" (vezi Puşcariu în Conv. Lit. XXXVIII p. 58 s. Wb. 1895) şi „pescuesc", după alb. *g'uaj* (vezi Pedersen, Texte p. 130). Voiu da un citat numai pentru înţelesul din urmă, care n'a fost relevat până acuma: *Se arucu vlaclu, tra se avinu mari peşti* (să arunc undiţa, ca să pescuesc peşti mari). Alb Tɛ heð vlagu... k'ɛ tɛ g'uan tɛ mɛðeń pišk'. Daniil, $^{12}/_{136}$. — *Aumbrà* însemnează

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

„umbră“ şi „fantomă“ (cf. Basme, $^{401}/_{24}$), după alb. *hije* „umbră“ la plur. *hijetɛ* „Gespenster“ (G. Meyer EWA 149). — *Bat*, în afară de înţelesul propriu, mai înseamnează „cânt“ (despre pasări) *Cuklu bate pe-alumak'e*. Lit. Pop. 833. *Aclo iu bate pul'lu veara* ib. $^{851}/_{64}$ cf. 733 şi din instrument, după alb. *bie* (vezi citate la Pedersen, Texte p. 111; Jahresb. XIV 152; G. Meyer EWA. 35). Despre *agudescu* „lovesc, bat, cânt din instrument“ vezi la urmă supt acest cuvânt. — *Cad* în graiul Aromânilor din Albania (la ceilalţi este necunoscut) mai înseamnează „descind, mă opresc în gazdă“, după alb. *Bī* care, pe lângă „cad“, mai are şi acest înţeles. *Aco cadzù un părmăteftu seara...* (acolo descinse un neguţător...) Alb. *Atie ṟa ńi pramatār...* (cf. Jahresb. XVI p. 203 şi 209). — *Cântu* în arom. şi megl. mai are şi înţelesul de „cetesc“. *Cântă-ń aestă carte* (ceteşte-mi această scrisoare). Megl. *Scoasi cartea si au cọntă* $^{20}/_{5}$. In alb. *kɛndoj*, pe lângă „ich singe“, mai însemnează şi „ich lese, ich studiere“ (Hahn, Alb. St. III 45, G. Meyer, EWA. 187). De asemenea *căntat* însemnează „învăţat“ ca şi în alb. *i kɛndūm* „cetit, învăţat“. — *Džone* în arom. are, ca înţeles fundamental „tânăr“, după aceea „tânăr de însurat, mire“ şi al treilea înţeles „viteaz“, cu care se întrebuinţează foarte des în dialect, de oare ce, dacă în dialectul dacor. sânt mai multe cuvinte pentru exprimarea acestei noţiuni, în arom. nu există decât acest singur cuvânt. In dialectul megl. la fel. Acì mai că nu se întrebuinţează cu înţelesul de „tânăr“, ci numai ca adj. însemnând „tare, puternic, voinic, viteaz“: *Vizură fitšoru că cọta ăi juni* (văzură că băiatul este aşà de voinic) $^{7}/_{56}$. *Fitšoru si fẹsi mari şi juni* (...se făcù mare şi viteaz) $^{3}/_{86}$ etc. De asemenea şi derivatele *džuneaţă*, (megl. *juneaţă*) „tinereţe“, dar mai ales „putere, forţă, vitejie, voinicie“: *Spusiş mare džuneaţă* (ai arătat mare vitejie); *džunatic* „vitejie, bravură“ etc. Acest al treilea înţeles îi lipseà cuvântului latin *jŭvenis* şi, deşi din ideea de „tânăr“, se puteà desvoltà şi aceea de „viteaz“, întocmai după cum din *vir* am avut *virtus*, în gr. *ἀνήρ*: *ἀνδρεία* şi rom. bărbat: bărbăţie, totuşi aceasta nu se găseşte în dialectul dacor. şi lipseşte şi în celelalte limbi romanice. In cazul acesta forma aromână trebue să fi fost influenţată de cuvântul albanez *trim* care, pe lângă înţelesul de „junger Mann, Pallikar“, mai are şi pe acela de „tapfer, mutig“, cu derivatele *trimɛrī*, în ghega *trimɛnī* şi *trimnī* cu înţelesul de „Tapferkeit, Heldentat“.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Fraza alb.: *U jam ai trimi k'ɛ preva nɛndɛðjetɛ e nɛndɛ trima eðe nɛ kapetan, ńɛ k'ind, me ńɛ tɛ helk'ur tɛ palɛs* (Pedersen, Texte p. 52) se poate traduce într'un singur fel, ca în dialectul arom., însă dându-i cuvântului *trim* două înţelesuri, acela de „tânăr" şi de „viteaz": *Eu escu džonle aţel ţi tăl'ai naudzăţinauă di džońi şi un capidan*, [adică] *nă sută, cu ună tradzire de apală* (eu sânt tânărul s. viteazul acela care am ucis 99 de tineri s. viteji... Şi după cum în arom. *džone* se întrebuinţează ca subt. şi ca adj., tot aşă şi în limba albaneză *trim* are această dublă întrebuinţare (Vezi citate în Pedersen pp. 51-52). Despre *džone* „mire", faţă de sârb. *junāk* cf. P. Skok, în Archiv. f. sl. Ph. 38 p. 85. — *Il'avră*, în afară de înţelesul „friguri", mai însemnează şi insecta care, prin înţepare, produce această boală. In alb. avem *sɛmundɛ* cu înţelesul de „Krankheit", propriu zis „neputinţă", arom. „niputeare", iar în ghega şi cu acela de„ grosse Brummfliege, welche, wenn sie dem Menschen wider den Kopf fährt, Fieber verursacht" Hahn, Alb. St. III p. 113; cf. Jahresb. XIV, p. 128. — *L'au*, în afară de înţelesul obicinuit, mai are şi pe acela de «apuc», mai ales în expresiunile: m'apucă frigurile, m'apucă un dor etc. Cu acest înţeles, şi chiar în aceste expresiuni, se întâlneşte şi în limba albaneză: *Me sculai de somnu... şi me lo h'avra*; în alb.... *eðe me muar éΘea* (şi mă luară frigurile) Daniil $^{23}/_{158}$. *Mi lo dorlu tră soru-mea* alb. *mɛ mori mali pɛr motra* (mă luă dorul pentru soru[mea]) Pedersen, Texte p. 133. Cf. şi fraza alb. *E mori uja djalɛnɛ* (îl luă setea, adică îl apucă setea pe băiat). În arom.: *Ul lo seatea fitšorlu. — Măreaţă* „mândrie, trufie" se identifică ca înţeles cu alb. *maðenì* (derivat de la *maΘ* «mare») „Stolz, Hochheit", totuşi acelaşi derivat există şi în bulgăreşte *golĕmština* (golĕm) „Stolz, Anmassung". — *Merŭ* în: *merlu a faţăl'ei* „buca obrazului" (Dal). Mai vechiu: *merŭ di faţă* id. *Cându vedzi verru fitšoru că l'-o rşine şi aruşaşte tru meru de faţă* (când vezi vre-un băiat că-i este ruşine şi roşeşte la obraz). În alb. avem *mol'e fak'esɛ* (Hahn, Alb. St. III 76) „Wange", *molɛ fak'esɛ* (G. Meyer. EWA. 285) „Backen". Este curios că Daniil, care traduce în albanezeşte expresiunile aromâne decalcate din alb. cu aceleaşi cuvinte, de astă dată traduce *meru di faţă* numai prin *fak'e* „faţă, obraz": *Kur tɛ vɛštrońš do-ńi ðjal'ɛ se turpɛrohet eðé nguk'et ndɛ fak'et* $^{32}/_{176}$, ceeace probează că expresia albaneză dată pentru întâia dată

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

de Hahn, nu-i era cunoscută lui Daniil, care cunoşteà limba albaneză din părţile Moscopolei. Altminteri, după cum pentru «pescuesc" a întrebuinţat „avinŭ" (vânez) şi pe acesta l-a tradus cu alb. g'uaj (vezi mai sus), tot aşà şi pentru *meru di faţă* ar fi trebuit să dea *mo*l *e fak'es*ε. Se pare că nu este cunoscută pretutindeni. In cazul acesta s'ar puteà să avem un caz invers, adică Albanezii să fi tradus din româneşte, mai ales că această figură se întâlneşte şi în celelalte limbi romanice (cf. franţuzeşte *pomette* «partie saillante de la joue sous l'angle externe de l'oeil», port. *maçã do rosto* etc. cf. Puşcariu Wb. 1023) şi s'ar fi putut să existe odată peste tot în limba română, iar *umerii obrazului* din dialectul dacor. să fi avut la bază construcţia: *mărul*, pl. *merii obrazului*. — *Niuredzŭ* (refl.) însemnează «mă înnourez» şi, în afară de aceasta, „mă posomorăsc". În albaneză avem *vr*ε*roṅ*, în ghega *vrânoṅ* „werde finster" care mai are şi înţelesul de „ein finsteres Gesicht machen" (vrânohem), cf. Weigand Alb. Wb. 101; G. Meyer EWA. 478; Jahresb. XIV p. 123; Hahn, Alb. St. s. *vranog* p. 10. — *Potŭ*, pe lângă înţelesul obicinuit, mai are şi pe acela de „învîng, biruesc". Interesantă este construcţia cu dublu obiect din dialectul aromân. S'ar puteà ca ea să se fi născut tot subt influenţa construcţiei albaneze, când verbul aveà ca obiect un pronume de pers. 1 şi a 2, care au aceeaşi formă atât pentru dativ cât şi pentru acuzativ. Astfel fraza: *Neve do l'uaim è n*ε *m*ε *muntš ti mua, t*ε *m*ε *ndzē*rε*tš sit, è n*ε *t*ε *muntša u tij, t*ε *t*ε *ndzē*r*sit* (Pedersen, Texte p. 44) se poaet traduce în arom. *noi va nă dzucăm, şi, ma s-ń-u poţi tine ańia* (dacă mă vei biruì tu pe mine) *va-ń scoţi ocl'il' şi ma s-ţ-u pot io aţiia* (şi dacă te voiu biruì eu pe tine) *s-ţî scot ocl'il'*. Cu toate acestea, înţelesul de „a biruì" s'ar fi putut desvoltà şi separat în limba română, mai ales că *pot*, cu acest înţeles, se întâlneşte şi în literatura veche din dialectul dacoromân: Luptară-se cu mere . . . însă nu putură mere (în alte psaiterii; *nu prevăncură. nu-m biruiră*), cf. I. A. Candrea, Psalt. Sch. p. $^{275}/_{13}$; cf. Puşcariu EW. 1363; Jahresb. XIV p. 124 — *Scolŭ*, pe lângă înţelesul obicinuit, mai are şi pe acela de „a da pe cinevà în mâna judecăţii, a intentà proces în contra cuiva". Acest din urmă înţeles îl are şi cuvântul alb *ngrij* „scol": *Pandehu mos kiš vatur no*ńε *bordžεli eδé e kiš ngritur ne mbreti*, tradus în arom. am aveà: *s-minduì s-nu s-aveà dusă vărnu bordžli şi lu-aveà sculată la văsil'ăulu* (se gândì, nu

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

cumva să se fi dus vreun datornic, şi să fi intentat proces în contra lui [arom. *lu-avea sculată* alb. *e kiš ngritur*] la rege. Pedersen (Texte, p. 170), care nu înţelege bine toată fraza şi traduce forma verbală *kiš ngritur* după traducerea greacă ce i s'a dat εἶχε κάμει ἀγωγή (intentase proces), se întreabă asupra lui *e* dinaintea lui *kiš ngritur* „ist *e* ihn oder es?" Desigur că „ihn", de oare ce se referă la „el"; în arom. avem *„lu* aveà sculată" în alb. „*e* kiš ngritur". — *Umplu* are două înţelesuri: „a umpleà" şi „a împlinì". Forma dacoromână „împlinesc" se deosibeşte de arom. „umplu", prin aceea că ea este un derivat din „plin". Un astfel de derivat în arom. este necunoscut. Aceleaşi două înţelesuri le are şi cuvântul albanez *mbuš*, (gheg) *muš* „umplu" şi „împlinesc". *Si müši motin, i Θot: kur tɛ nišeš nɛ rug* . . . In arom.: cum *umplù anlu*, il' dzîţe „cându să-nk'iseşti pi cale (îndată ce împlinì anul . . .) Weigand, 141. — *Virin* însemnează în arom. numai „supărare, amărăciune, mâhnire". Înţelesul de otravă, care stă la baza formei dacoromâne *venin* (< lat. venenum) lipseşte, fiind înlocuită prin gr. *fărmac* (φάρμακον). Schimbarea de înţeles în arom. trebue să fi fost provocată de forma alb. vɛnɛr, tosc. *vɛrer* (cf. Puşcariu Wb. 1872), care, ca şi în greceşte φαρμάκι, însemnează „fiere" şi „supărare, mâhnire". N'ar fi exclus cazul ca să avem a face şi cu o influenţă grecească; totuşi se pare că arom. *fărmac* 1. otravă, 2. mâhnire, de asemenea *nfărmăcat* 1. otrăvit, 2. mâhnit, să fi pătruns în urmă de tot cu amândouă sensurile a formelor greceşti φαρμάκι şi φαρμακεύω. Influenţa albaneză se confirmă şi din înţelesul „fiere" din dialectul dacor., care este înţelesul fundamental al cuvântului albanez *vɛrer*. Faptul acesta ne îndreptăţeşte ca să admitem, cel puţin pentru dialectul dacoromân, o influenţă mai veche, din acest punct de vedere, din partea limbei albaneze asupra limbei române. — *Voiu* în arom., în afară de înţelesul comun cu celelalte dialecte române, mai are şi alte două: 1⁰ „iubesc" şi 2⁰ „sânt dator, datoresc". Aceste două înţelesuri din urmă le găsim şi la alb. *duań*, gheg *du*. Dacă despre înţelesul 2 s'ar puteà presupune o influenţă greacă după Θέλω, mai ales că el se întrebuinţează numai în graiul Aromânilor din Epir, asupra înţelesului 1⁰ nu rămâne nici o îndoială că el stă în legătură cu cuvântul albanez. Vezi despre aceasta mai pe larg în *Dacoromania* I p. 336.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

5. Lexicul

AGUDÉSCU vb. IV 1⁰. Lovesc, bat. Lit. Pop. $^{846}/_{56}$. (Fig.) Cânt din instrument (ca şi *bat* „cânt“, după alb. *bī*, despre care vezi p. 510) Daniil $^{140}/_{14}$. 2⁰ (Refl.) Se nemereşte, se întâmplă. Cod. Dim. $^{22}/_{19}$, $^{24}/_{3}$. 3⁰. Obţin cevà, dobândesc, câştig, (fig.) fur, şterpelesc. ib. $^{58}/_{20}$, $^{47}/_{16}$.

Din *godis* „treffe, schlage“. În vsl. *goditi* însemnează „gefallen“; în bulg. *godă* „schaue worauf, sorge wofür, bereite vor, suche eine Gelegenheit, verlobe mich“; în sârb.: gòdīm, goditi „erwünscht sein, nützen, pflegen, beschliessen“. Încolo, atât în bulg. cât şi în sârb. cuvântul se întrebuinţează numai în unire cu un prefix. Din aceste motive şi din faptul că însemnarea formei arom. este aceeaşi cu înţelesul cuvântului albanez, *agudescu* nu poate veni direct din vsl., ci prin limba albaneză. S'ar fi putut ca înţelesurile arom. să se fi desvoltat în sânul dialectului, atunci forma alb. ar fi un împrumut din aromâna.

ALUMÁKE s. f. (pl. alumăk'ĭ) Ramură, cracă. *Cuclu bate* (= cântă) *pe-alamak'e*. Lit. Pop. 833. [Şi: *almak'e* (Const.); *lumak'e* (Obed. 43, 45, 216). Derivat: *lumăkios*, *-oasă* adj. = rămuros. ib. 57.]

Din *l'umak'e* „Ausschlag an Bäumen und Sträuchern“. Pap. (Not. Etim. p. 2) îl derivă din *ramă*+*a'ke* > arămake, cu disimilarea lui *l* în *r* ca în *alândură*, lucru cu neputinţă. Pentru desvoltarea înţelesului alb. cf. G. Meyer EWA 250 şi Alb. St. V 94.

AMBÁR(U) adj. Cu noroc, cu fericire; norocos, fericit. Lit. Pop. $^{881}/_{15}$. || (Numai în Cod. Dim.) drept, înainte. *Imnă ş-tine tată mbaru* (umblă şi tu tată drept înainte) Cod. Dim. $^{20b}/_{22}$, cf. $^{20b}/_{12}$ [La Aromânii din nord invariabil. Dal. dă şi: *mbarà*; *Calimbarà* (drum cu noroc). Derivat: *mbăreaţă* s. f. noroc].

Din *mbar*(ε) „recht, gut, glücklich (G. Meyer, EWA 35), ganz ausgeführt, glücklich zu Ende geführt, glücklich“ (Weigand Alb. Wb.), de la *mbaroj* „beendige gut, reise ab, vollende, zum glücklichen Ende führen“.

AMPÁTUR vb. I Mân calul repede; călăresc în fuga mare, nebună, străbat cu calul o distanţă în fuga mare, în mers forţat.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Basme $^{216}/_{27}$. [Şi: *ampaturlu*, *ampăturledz*, *ampăturedz*, vb. I. Basme $^{427}/_{5}$, cf. $^{448}/_{21}$, $^{428}/_{8}$.

Cuvântul este o alcătuire din *ăn-patru-le*, subînţelegându-se *tšitšoare*, tradusă după expresia albaneză: *tɛ katra* sau *me tɛ katra* „în fuga mare". *Ik tɛ katra* (fugi în fuga mare). Pedersen Texte 58. *Vate me tɛ katra ne velezɛritɛ eδe u Θotɛ* (merge în fuga mare la fraţi şi le spune) ib. $^{72}/_{31}$, cf. $^{78}/_{8}$. La început expresia alb. trebue să fi dat naştere în arom. la o locuţiune adverbială *ampaturlea*, din care apoi s'a format *ampaturlu*, *ampaturledz* etc.(cf. Jahresb. XIV p. 134).

AMÚRĂ s. f. (pl. amure). Ghemul sau stomahul căptuşit pe dinăuntru cu multe foiţe [Mai rar şi: *mură*].

Din *mulɛ* (în ghega muz, mulz din mulɛzɛ) s. f. „Magen, Laab". G. Meyer (EWA. 289) îl aduce în legătură cu vfr. *mule* „Magen, Tasche" şi *mullette* „Fleischmagen der Falken", după care Meyer-Lübke (REW. 5724) îl derivă dintr'o formă *mūla* „Magen", adaogând că cuvântul poate fi de origine orientală, de oare ce se găseşte şi în ngr., alb., bulg., slov. (Arhiv f. sl. Ph. XXVI 421). Cuvântul arom. nu poate fi despărţit de forma albaneză. O formă ca *mūla*, care s'ar potrivi pentru limba fr., ar trebui să ne dea în alb. *mülɛ (cu $\bar{u} > ü$). Nici *mulla* discutată de Romanski (Jahresb. XV 122) nu aduce o lămurire a chestiunii. Pentru formele balcanice trebue plecat tot de la alb. *mulɛ*, care a pătruns, pe de o parte, la Aromâni, dând *mură amură* (cu *-l-* $>$ *r*), pe de altă parte, la Greci dând μούλα „Magen" (G. Meyer Ngr. St. III 45). De la Aromâni cuvântul a trecut la Bulgari. Aci avem *mura* „Labmagen" (cu *l* $>$ *r*), care nu puteà veni nici de la Albanezi şi nici de la Greci.

ARÂNDZĂ s. f. Chiag şi organul în care este conţinut. Dal. Cuvântul există şi în dacor. *rânză* istror. *rănzę*.

Miklosich, ocupându-se de forma arom., a fost cel dintâiu care l-a adus în legătură cu alb. *rɛnd* (Rum. Untersuch. p. 191). Inainte de Miklosich, P. Hasdeu, în studiul său Originile păstoriei la Români (Columna din 1874 p. 107), vede în *rândză* al doilea element constitutiv al cuvântului *brânză* (< bo-ransa), amândouă de origine tracă. După Hasdeu, Cihac îl derivà din vsl. рѧса „iulus", din care a ieşit *rânză* „Kätzchen an Bäumen, chaton de coudrier, de noyer etc." şi „Labmagen, Magen, Blättermagen". Aceeaşi etimologie a dat-o acum în urmă, şi Weigand

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(Jahresb. XVI 227), cu adaosul „die ursprungliche Bedeutung von Franse, Kätzchen wurde offenbar auf den Blättermagen, das ist mit Blättern (daher auch bulg. *kniga* = Buch genannt) oder Fransen versehene Magen, bezogen, dann auch auf Labmagen und Magen, Wanst übertragen". Inainte de Weigand, Byhan, în studiul său *Die alten Nasalvokalen in den slav. Elem. im Rum.* (Jahresb. V p. 392), atrăgeà luarea aminte asupra faptului că nu trebue să se confunde rânză, rânsă < рѧса cu *rânză* „Lab", a cărui origine nu este clară.

La etimologia dată de Miklosich s'au oprit G. Meyer (EWA 365): rendes m. „Lab". Identisch mit rum. *rînză* mac. *răndză* „Lab". Die rum. Formen sind aus dem alb. „entlehnt", şi la urmă de tot, Densusianu (H. r. 356), care, după G. Meyer, admite forma *rendes*, cu sincopa lui ε al doilea, ca în *gresie* (< *geresε*).

Dintre aceste trei etimologii (albaneză, tracă, bulgară) se înţelege că aceea care se apropie mai mult de cuvântul românesc — ca formă şi înţeles — este forma albaneză. Lăsând la o parte originea tracă a cuvântului şi oprindu-ne la originea vsl. pe care o susţine şi Weigand, observăm că, în contra ei, se opune forma aromână, despre care ne ocupăm aici în special. Un vsl. рѧса, din care Miklosich (EWS. 576) a derivat pe rânsă, rânză „Franse, Kätzchen an Bäumen", chiar dacă am admite trecerea în *z* a lui *s* după *n*, aşà cum crede Weigand (Jahresb. XVI 220) ca în *brânză* < brancia — o altă imposibilitate, căci *malafrandză*, pe care se sprijine Weigand, este un împrumut nou din greceşte (Jahresb. XVII 159) — în nici un caz nu ne-ar fi putut da forma aromână *arândză*, cu *dz* primitiv pentru *z*. Acest *dz* arată că cuvântul a intrat în limba română înainte de pătrunderea elementelor slave, în care nu avem *z* > *dz*.

Aşà dar, ne oprim la forma albaneză. In alb. pentru cuvântul *rânză* avem două forme: *rendes* şi (gheg) *r̄â* articulat *r̄âni* cu tulpina *r̄an*. Din acest *r̄an* care are la bază forma **rand* şi) este identic cu *rend* dat de Miklosich (vezi mai sus), s'a putut formà un *rand-za* s'au *rend-za*, ca un derivat diminutiv (în felul fr. caillette), păstrat supt această formă încă până astăzi în arom. *arândză*. Cu privire la forma dacor. *rânză*, vezi expunerea lui Giuglea despre acest cuvânt. In ce priveşte răspândirea cuvântului la celelalte popoare, vezi Mitteil. d. Inst f. rum. Spr. 289; Jahresb. XI 51.

ARĂP v. arépit.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ARÉPIT s. a. Povârniş, râpă. *Hoară tu arepit* (sat pe râpă). Dal. Pap. (Not. Etim. p. 8) dă numai *areapit, areapid* (cu *ea* pentru *e*), după Dal., din care citează însemnarea cuvântului, fără însă să reproducă şi forma *arepit*, singura cunoscută mie.

Din *repite* (gheg) s. f. „steiler abschüssiger Ort". Nu se ştie dacă *aripidină* „loc râpos, râpă, povârniş, repeziş", *Hoara tu aripidină* (sat pe povârniş) Dal.; *aripidinedz* vb. I „umblu pe un loc râpos" ib.; *arâpidinos* loc râpos, povârnit, plecat, costişat ib., ar puteà derivà din *arepit*, din cauza lui t > d (cf. Dens. în Romania XXXIII 72—73 şi H. I. r. 310). — *Arepit* din it. *greppo*, cum vrea Pascu (AAR. XXXV, 154), este cu neputinţă. Nici din *rapidus,-a, -um*, cum se încearcă Pap. (Note Etim. 8) nu merge. Din acesta derivă *arâpâdzină* acelaşi, ca înţeles, cu *aripidină*, căruia îi corespunde dacor. *repezână* (cf. Puşcariu EW. 1455). Rămâne neexplicată forma *arap* (pl. arapuri) „suiş, urcuş", *arsârì arap arâpâdzină* (a sărit suiş şi coborâş) Dal., şi nu poate sta în legătură cu *arepit*, cum vrea să-l explice Pascu (Etim. Rom. 50); arap, areapit > árepit, mai ales că şi ca chestiune de înţeles se deosibeşte de *arepit* care însemnează „povârniş", iar *arap* „suiş". Cu acest înţeles cred că cuvântul s'ar puteà considerà ca un postverbal de la un **arâpare* (< *ad-ripare), cu înţelesul de „a se suì s. urcà pe o râpă" şi de aci apoi „suiş, urcuş"*. Desigur că în cazul acesta ar fi trebuit să avem *arâp*, nu *arap*. Trecerea lui *â* în *a* s'ar puteà explicà prin analogia formelor verbale cu tulpina în *a*: adărare: adar.

ÁTĂ s. f. (pl. ate). Întrebuinţat la Aromânii din nord şi, în special, la cei din Bitolia, Cruşova, Perlepe, Veles etc. Aci cuvintele *mamă*, *mumă* lipsesc. Pentru acestea avem *ată* şi *nao* (din nveastă nauă) la femeile mai tinere, şi *dadă* ca termen general pentru „mamă" şi, în special, pentru femeile bătrâne. In cazul din urmă, se mai zice şi *dadă-mare* în opoziţie cu *dadă-n.că* „mamă-mică" (cf. Lit. Pop. 447/40).

Din *ate* „Vater". Trecerea de sens trebue să se fi întâmplat în dialect, aşà după cum aceasta se observă şi în sânul limbilor indoeuropene (cf. G. Meyer, EWA 20). Cuvântul se gă-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* [Înţelesul n'ar fi cel al francezului *arriver* şi al celorlalte popoare romanice cu viaţă maritimă, ci s'ar legà de *ripa* cu înţeles de „stâncă", deci un „a te apropià de stâncă", în graiul unor locuitori ai munţilor, ar puteà fi identic cu „a te apropià de vârful muntelui", „a urcà". S. P.]

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

seşte şi în l. latină *atta* „Vater, lieber Vater“ (Georges), care ar fi putut da arom. *ată*. Insă ţinând seamă de întinderea lui geografică, (întrebuinţarea lui este atestată numai pentru Aromânii veniţi din Albania) originea lui albaneză apare mult mai evidentă.

BĂLIKĂ s. f. v. báligă.

BĂLIGĂ s. f. (pl. bălidz) Balegă [Forma *balică* „die Ballen des Kotes der Tiere“ dat de Weigand (Ol.-Wal. 47) îmi este necunoscută].

Cuvântul există şi în dial. dăcoromân şi meglenoromân.

Despre încercările ce s'au făcut până acum de a se explică originea acestui cuvânt, vezi Puşcariu, *Dicţ. Limb. Rom.* El nu poate fi despărţit de formele alb. *baigɛ*, *bag'ɛ*, *bagɛl'ɛ* — aceasta din urmă din *bal'ɛgɛ*. In afară de Români şi Albanezi, cuvântul este cunoscut şi la Sârbi: *balega*, *balaga*, *baloga*, luat de la păstorii români, împreună cu alţi termeni ciobăneşti. Bulgarii nu-l cunosc. Presupunerea lui G. Meyer (Indogerm. Forsch. VI 116) că în alb. cuvântul ar veni din ital. *bagola* (lomb. *bagola* „harter Kot von kleinen Tieren“), se izbeşte de greutăţi formale. Ţinând seamă de faptul că -ola > -ulɛ, metateza ar fi fost cu neputinţă. De asemenea ɛ>*o* şi mai ales trecerea lui *l* în *l'*, despre care vezi Treimer (Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII 345).

O altă formă albaneză a cuvântului *balegă*, care este identică cu cea română, este şi *baligɛ*, pe care G. Meyer o dă în Alb. St. V 69. Cuvântul este luat dintr'un glosar albanez rămas n manuscript, de Dr. Neurastos-Bey din Ramleh lângă Alexandria, prin urmare se ţine de limba alb. vorbită în Grecia. Aceasta ar puteà fi şi forma mai veche al lui *baigɛ*, mai ales dacă ţinem seamă de faptul că în dialectele alb. din Grecia se păstrează forme mai vechi. Cu toate acestea n'ar fi cu neputinţă ca *baligɛ* să fie un împrumut din dialectul aromân, dus în Grecia de Albanezii din Epir care veneau în contact cu Aromânii, despre care vezi p. 468.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre posibilitatea de a derivà cuvântul românesc din limba latină, vezi Dens. H. l. r. 385, nota.

BĂLTĂ s. f. (pl. bălţi) Baltă, lac, eleşteu. *S-feaţe ună baltă cu apă araţe* (se făcù o baltă cu apă rece), Basme $^{4}/_{28}$. *Z-duţea la balta di pesci* (se duceau la balta de peşti) ib. $^{142}/_{38}$.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Cuvântul există în toate dialectele române. Despre originea lui vezi p. 461.

BĂL'Ŭ adj. Breaz, cu o pată albă în frunte, *Calŭ bal'u* „cal breaz" Obed., Texte, 82. Intrebuinţat şi ca subst. *bal'u* „cal" ib. 83.

Din *bal'* „weissgefleckter Hund, Jagdhund", Weigand, Alb. Wb. din vsl. *bĕlŭ*. La G. Meyer (EWA. 25) *bal'oš, bal'aš* „von Pferden und Ochsen, die eine weisse Stirn haben", cf. şi Weigand, Alb. Gram., 40 (s. -ash). Cuvântul există şi în ngr, μπάλιος (Triandaphyllides, Lehnw. d. mittelgr. Vulgärlit. p. 151).

BĂNĂ s. f. (pl. neobicinuit) Viaţă, traiu, cf. Cod. Dim. $^{66}b/_{19}$; Ucuta $^{21}/_{79}$; Lit. Pop. $^{835}/_{24}$. [Derivat: *bănedz* vb. I trăesc, vieţuesc cf. Ucuta $^{38}/_{89}$].

Din *bane* „Wohnung, Aufenthalt, halbverfallenes Haus" (Weigand, Jahresb. XIX-XX, 134). Cf. Jokl, Stud. zur alb. Etym. 6-8. In albaneză cuvântul este întrebuinţat la nord.

BĂRDZŬ,-Ă adj. Bălan. (*Mulă bardză*, catâr bălan) Dal.

Cuvântul există şi în dialectul megl. *bardza* nume de capră şi corespunde formei dacor. *barza* nume de capră (Damé, Termin. p. 182). Pentru dialectul dacor. cf. Weigand (Zur Terminol. der Molk. în Jahresb. XVI 221) care dă şi *bardză* (sc. capră) „schwarz gestreifte Ziege".

Din *barθ* (barδi) „alb". După cum a arătat Puşcariu (Dicţ. Limb. Rom. 504) cuvântul este un adjectiv substantivat. In aroni. se păstrează încă supt vechea formă adjectivală, aplicându-se nu numai la *capră* (bardză), dar şi la *mulă* (bardză). De aci dar şi forma dacor. *bardză* dată de Weigand (fără indicaţiune de text), pentru care dânsul susţine că „es ist Vergleichswort barză Storch und nicht etwa direkt alb. barδε = weiss" ceea ce nu e just.

Forma dacor. *barză* „cigogne" lipseşte din dialectul aromân. Cu privire la originea ei, Meyer-Lübke (REW. 619) se pronunţă tot pentru *ardea* „Reiher", despre care amintise Schuchardt în „Ueber B. P. Hasdeu's Altrum. Texte u. Glossen" (Cuv. d. Bătr. I p. XXXIII), aducându-l în legătură cu span. *garza* (Hasdeu, Etim. Magn. p. 2528), însă derivaţia lui din albaneză îi păreà mai admisibilă (cf. Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII, 404). — In ce priveşte schimbarea de înţeles, pentru care Densusianu (H. l. r. 28) nu admite să fie derivată dintr'un adj., cum este forma albaneză, de oare ce *barδe* (G. Meyer, EWA. 27) nu are alt înţeles

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

decât acela de „alb", dialectul aromân ne arată că, odată, şi în dialectul dacor. a existat numai înţelesul adjectival şi mai în urmă s'a desvoltat acela de „pasăre cu pene albe" de mai târziu, întocmai după cum din slav. *bělŭ* „alb" avem azi în alb. *mjeleme* cu înţelesul de „lebădă", care nu se regăseşte în limbile slave (cf. (Spitzer, Mitteil. d. Inst. f. rum. Spr. 294). Din arom. cuvântul a trecut şi în limbile sârbă şi bulgară *(barzast, barzav)*, despre care vezi în alte parte.

BÂRSÍE s. f. „Drojdie" *Aţelu ţi h'arbe bărsiile* (acela care fierbe drojdiile...) Daniil $^{38}/_{172}$. Alte citate în Basme şi Papahagi S. A.

Din *bersĭ* „Wein- und Öltrestern; Wungerde" din lat. *brīsa* „Weintrestern" (G Meyer, EWA. 34), „Treber" (Rückstand von gepressten Oliven oder Trauben), Weigand Alb. Wb. Papahagi (S. A. 197) îl derivă direct din lat. *brisa, -am*, ceea ce este imposibil.

BÁSTE s. f. Rămăşag, prinsoare. Basme $^{412}/_{27}$. *Me-acaţ cu baste*, (la Aromânii din nord şi) *Bag baste* „pun rămăşag", care corespunde alb. *Vê me bast (Haide ta vêm me bast)* „haide să punem rămăşag" (Weigand, Alb. Gram. 144, cf. 145, 149, 185).

Din *bast* (art. basti) „Wette, Abmachung" la G. Meyer EWA 28: *bas* din turc. *bahs* „Wette".

BÁTŠŬ s. m. cf. p. 459.

BÉSA Cruşova, „pe onoare, zău": *Besa-bēs* cu acelaşi înţeles.

Din *besə* „Treue, Versprechen, Glaube, Vertrag, Waffenstillstand, freies Geleit"; *besa-bēs* „feierliche Versicherung. Als Schwur gebraucht: Wahrhaftig! So wahr mir Gott helfe!" (Weigand Alb. Wb.)

BILBÍŢĂ s. f. (Intrebuinţat la Aromânii din Albania) sinon. cu biluş „un fel de peşte de apă dulce".

Din *bel'bitsə* „eine Art Süsswasserfisch" din bulg. *bělvitsa* „biluş" (Pascu, Beiträge 73).

BÍRO (se spune despre tineri cu înţelesul de) tânăr, voinic, brav.

Derivat: *biroańă* s. f. femeie voinică *Easti biroańi* (este voinică) (Dal.).

Din *bir* „fiu". In alb., în întrebuinţarea din dialectul aromân, se întâlneşte numai fiind vorba despre fete: *Tše k'a biro*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

(dece plângi fetiţo?) Hahn, II 164. *'Un te špie biro* (eu te petrec fetiţo) ib. etc.

BRAD s. m. (pl. bradz) Brad. *Tine cât bradlu tesu-ţ durnai* (tu cât bradul întins dormeai) Lit. Pop. 981/18. [Derivat: *brădic* Constantinidi].

Cuvântul există şi în dialectele megl. şi dacor.

Este acelaşi cu *breθ* „brad". G. Meyer s'a ocupat cu originea acestui cuvânt (EWA. 45), arătând că face parte din familia cuvintelor indoeuropene pentru desemnarea mesteacănului. Lui G. Meyer nu-i era clară numai trecerea de înţeles de la mesteacăn la brad. N. Jokl (Indogerm. Forsch. XXX 208-209) cercetând mai de aproape originea acestui cuvânt, în legătură cu forma română *brad* (în care avem în tulpină *a* pentru *e*), a arătat că nu greutatea trecerii de înţeles se opune la derivaţiunea lui, de oare ce aceste alunecări de înţeles la numele de arbori, după cum a arătat Schrader (Real. Lex. 92), sânt frecvente în limbile indoeur., ci mai mult partea formală. De aceea Jokl propune tipul indoeur. **bras-d*(h) din **bros-d*(h), aceeaşi cu germ. **brazda* şi cu alte forme nordgerm., având toate înţelesul de „Rand, Ufer", alb. *buzε* „Rand, Spitze" etc. După Jokl trecerea de înţeles de la Spitze şi Tannennadel la Tanne este uşoară. Dintr'o tulpină **bras-dh* s'ar putea explică atât rom. *brad* cât şi alb. *breθ*. Acesta ar fi un nou sing. dintr'un plur., colectiv, întocmai ca g'eθ, g'el', drek'. In cazul acesta am avea nu un împrumut alb., ci o formă autohtonă comună. Despre originea lui *brad* mai vezi Treimer (Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII 393) şi S. Puşcariu, Conv. Lit. XXXIX 59.

BRENDĂ (întrebuinţat la nord numai în expresia): *Ul băgară brenda*, îl puseră înăuntru, adecă l-au pus în puşcărie. Se întrebuinţează şi ca nume de pers. *Brenda*.

Din *brenda*, *mbrenda* adv. „drinnen hinein".

BUCUVĂLĂ s. f. (la Aromânii din nord) un fel de mâncare preparată din pâne rece fărâmiţată, în care se pune unt cu brânză şi este călită bine la foc. Se întrebuinţează şi ca nume de persoană.

Din *bukuval'ε* „Bissen, Brot", cf. Capidan, Die Nom. Suff. p. 12.

BÚDZĂ s. f. Peste tot în arom. are două înţelesuri 1⁰. Buză 2⁰ Margine, ţărm. *Pre budza de amare* (pe ţărmul mării...) în albaneză: *mbε buzεt tε detit*. Daniil 136/12. *Nu-l vatămară budza*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

de-amare (Mi-l uciseră pe ţărmul mării) Lit. Pop. $^{936}/_{16}$, cf. ib. $^{765}/_{5}$, $^{39}/_{2}$.

Cuvântul există şi în megl. *buză* cu derivatul *năbuzos* „mă busumflu", dacor. *buză*.

Din *buzɛ*, cu aceleaşi înţelesuri ca în arom. Cu înţelesul (2) avem *mɛ buz-l'umit* (pe marginea râului). Cu originea cuvântului alb. s'a ocupat G. Meyer aducându-l în legătură cu lat. *bucca* (cu *c* palatal), din care a ieşit **bus-zɛ*. Jokl (Stud. zur Alb. Etym. 11-12) plecând de la constatarea că lat. *bucca* are *c* velar şi ţinând seama şi de ultima însemnare (gură, cf. Pedersen, Texte p. 114) ce o are, îl aduce în legătură cu alte forme indoeur. (lit. *burnà*, armean. *biran* „gură" etc.), pornind de la un tip **bṛ̥zɛ* (cu *ṛ̥* > *ur*, după labiale) în care intră şi suf. *-ză*. Dacă într'adevăr aceasta ar fi etimologia cuvântului, atunci desvoltarea înţelesului gură—buză şi, de aci, celelalte înţelesuri din alb. ar arătă aceeaşi desvoltare ca lat. *bucca* „Mund", care în greceşte a dat βούκκα „Wange". In cazul acesta originea alb. a formei române pare mai sigură, iar apropierea lui cu span. *hacer el buz* „den Handkuss geben" precum şi cu celelalte forme derivate din *bus* „Kuss", pe care le citează Berneker (SLW. 104) din germ., lit., neopers. etc. este numai aparentă. — Din alb. sau româna cuvântul a trecut şi în bulg. *buza* „Wange" (Jahresb. XV, 95). Că acest din urmă înţeles trebue să-l fi avut cuvântul şi în rom., ne arată şi pol. *buzia* „Mündchen" (Mitteil. des Inst. f. rum. Spr. 265-266). — Despre originea formei române mai vezi: Puşcariu Wb. 242; Dens. H. l. r. 352 şi Treimer, Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII 392.

BUL'ÁR s. m. (pl. *bulàri*). Şarpe mare, specie de boa care trăeşte în Turcia. Dal.

Din **bolɛ** „grosse Schlange" (cf. Capidan, Die Nom. Suff. 19). Derivaţiunea nu este clară. S'ar puteă să existe cuvântul supt această formă chiar în limba albaneză.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CĂΘĂ s. f. Broască ţestoasă (singurul cuvânt întrebuinţat la Aromânii din nord (cf. G. Meyer, Alb. St. IV No. 1120).

G. Meyer (EWA. 182) îl aduce în legătură cu *kɛΘmil* (care mai are şi formele: *katšamil*, *kɛrmil*, *kremil*, *kɛrmi* etc.) „Schnecke". Derivaţia nu este lămurită nici ca formă nici ca sens, mai ales că pentru „broască ţestoasă" Albanezii au cuvântul „breškɛ"

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

De oare ce, după Schuchardt, în toate formele albaneze trebue să vedem două cuvinte, s'ar puteà ca forma arom. *căΘă* să reprezinte prima parte a formei alb. *kɛΘmi*l.

CĂIRÚȘ s. m. v. călăruș.

CĂLĂRÚȘ s. m. pl. *călăruși.* (Întrebuințat mai cu deosebire la Aromânii din nord) Ciorchină. *Măcai un călăruș de auă* (mâncaiu o ciorchină de strugure). Este sinonim cu arapan, arapun, areapune, areapini. [Dal. dă *„călâruș = câiruș“* .ciorchină de struguri“: *dă-ńi un căiruș de auă* (dă-mi o ciorchină de struguri) sin. *areapuni*]. Se înțelege că forma *căiruș*, care este aceeași cu *câiruș* „scripete de la războiu“, nu are a face nimic cu *călăruș* și a fost substituită acestuia numai din cauza asemănării formale.

In limba albaneză avem *kalaveš* „Weintraube... eine solche die nach der Lese übrig bleibt“ (G. Meyer EWA. 167), compus din *kala* a cărui origine este nesigură, (G. Meyer se întreabă dacă n'ar fi turcescul *kara* „negru“) și *veš* „strugure“. In dialectul tosc, în afară de *veš*, forma cea mai uzuală pentru strugure este *ṙuš* (cf. G. Meyer, l. c. 371; Hahn, Alb. St. III p. 111; Weigand, Alb. Wb. 76). Se pare că într'o regiune din dialectul gheg sau și tosc, în afară de forma compusă *kalaveš*, a exista sau trebue să existe și *kalaruš*, pe care au luat-o Aromânii. Dacă într'adevăr prima parte a acestui cuvânt: kala- ar fi să derive din turc. — ceea ce nu pare probabil — atunci plecând numai de la o formă *kalaruš* s'ar puteà explică și trecerea lui *r* în *l* prin disimilare: kara-ruš > kala-ruš — kalaruš.

CĂPÚȘĂ s. f. (pl. căpușe) 1⁰. Căpușe (insectă care se înfige în pielea vitelor, dar mai ales a oilor) 2⁰. Căpșună (fel de fragi). *Adunai căpuși* Dal.

Cuvântul se găsește în dacor. megl. *căpușă.*

Același cu *kɛpušɛ* „Zecke“ (G. Meyer EWA. 188). De la păstorii români cuvântul a putut trece la Albanezi, apoi la Bulgari: *kápuš* (ricinus communis) krleš (Gerov 349), la Sârbi: *krpuša* „eine Schaflaus“ (Karadžić 316), cf. articolul dlui S. Puşcariu, mai departe.

CĂRCĂLÉȚ s. m. (pl. *cărcăleț;* întrebuințat la Aromânii din nord) Lăcustă.

Din *karkalets* (gheg. *katšaritsɛ*) „Heuschrecke“, din bulg. *skakulets* de la „skakam“ „sar“ (cf. Capidan, Die Nom. Suff. 48).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

CĂRTÉL s. a. v. cărtel'u.

CĂRTEL'Ŭ s. a. (pl. cărtel'i şi cărteal'e) Verigă, inel de fier, cercel, la Aromânii din nord, nu numai la cei din Clisura (cf. Pap. S. A. 202) găoază, anus, şi prin ext. cur. Cavallioti: cărtel'u (G. Meyer, Alb. St. No. 408). [Weigand dă *kărtel* (greşit) „Ring zum Aufhängen" (ap. G. Meyer, ib.). In Epir se aude *cârk'el'u* (pl. -eale) „verigă, inel" (Dal.) supt influenţa formei ngr. χερχέλι].

Din *k'erθεl'* „Kreis, Reif, Garnschwinge". Trecerea lui θ în arată dificultăţi. Asupra originii cuvântului alb. cf. Jokl (Stud. z. Alb. Etym 42).

CÔCĂ s. f. (la Aromânii din nord, în înţeles peiorativ). Cap, căpăţână.

Din *kokε* „Kopf, Hinterschädel".

CÓΘRĂ s. f. Murdărie, spurcăciune (Daniil $^{22}/_{155}$, Ucuta 25). Miklosich (Rum. Unters. 191) presupune că este albanez şi Papahagi, după el, îl derivă din alb. *koΘere*, *koΘrε*. Cuvântul în alb. însemnează „Brotrinde, altbackenes Brot" (G. Meyer EWA. 193). Poate că cunoaşte un alt înţeles care îl apropie de forma aromână. După formă pare a fi de origine albaneză (S. A. 204).

CÓΘUR (pl. coΘuri) Cerc rotund de lemn, care se pune împrejurul gâtului la vite şi de care e atârnat un clopoţel; colac de lemn în jurul butoiului, ciurului; văcălie. Dal.

Poate fi o formaţiune participială din *kεΘéń* „wende um, zurück" (?)

CÓK'ILĂ s. f. v. cok'il.

COK'ÎL(Ŭ) s. m. (Din punct de vedere al accentului şi al înţelesului, se înfăţişează supt două forme):

I *Cok'ilă* (astăzi întrebuinţat mai rar) Băiat tânăr; adj. tânăr. *Un cok'ilă muşat şi vărtos džonte* (un tânăr frumos şi foarte voinic) Cod. Dim. $^{28}/_{2}$, cf. $^{23}/_{11}$. Feminin: *cok'ilă* „fată mare, virgină, copilă". Lit. Pop. (Clisura) $^{909}/_{14}$.. La Cavallioti întâlnim şi forma *copelă* (G. Meyer, Alb. St. No. 445), din ngr. κοπέλα. Tot el traduce forma română prin alban. *kopil'e* „jeune fille, servante, bonne". La Dal. *cok'ilă* (după înţelesurile din ngr.) „fată mare şi nemăritată (în sens de dispreţ)".

II *Cók'il* s. m. Copil din flori, bastard. Cu acest înţeles este dat de Cavallioti, ca traducere a ngr. μπαστάρδος (G. Meyer, o. c. No. 639) şi se întrebuinţează peste tot la Aromânii din nord. La aceştia, şi mai ales în Bitolia, Cruşova, Perlepe, se mai aude

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

foarte des şi forma *cokĭu* „bastard", *Feaţe un cok'ĭu* (născù un copil din flori). Derivat: *cok'iluş* s. m. „copil din flori", *Cok'iluş di ţinţi meşi.* Weigand, Die Aromunen, II $^{194}/_{108}$.

Cu aceste două înţelesuri şi supt dubla accentuare cuvântul există şi în dialectul dacor. *copíl* (cu înţelesul obicinuit) şi *cópil* „bastard, copil din flori". In dialectul megl. cuvântul există numai ca derivat: *cupilaş,* cu două înţelesuri derivate din „copil", „copil mic, prunc" şi „tânăr de la 15 ani în sus, tânăr bun de însurat, mire".

Despre răspândirea cuvântului la celelalte popoare balcanice vezi p. 458.

Cu originea cuvântului s'a ocupat mai întâiu Miklosich (EWS. 129), cel dintâiu care l-a pus în legătură cu forma română (Untersuch. I p. 205) considerându-l de origine albaneză. După el G. Meyer (EWA. 192) propune o formă latină **copĭlis* „ein mit einer *copa,* Tavernenwirtin erzeugtes Kind", iar Vasmer (Griech. sl. Et. 96) din vlat. *cŭpella* „poculum", care a pătruns în gr. κοπέλλα „curvă, fată", pe care Berneker (o. c.) nu le admite.

CÓK'IU s. m. } v. cok'il(ŭ).
COPÉLĂ s. f. }

CÓRBU, -Ă adj. Negru, corbiu, (fig.) sărman, nenorocit. *Capră corbă* (capră neagră Dal.). Cea mai deasă întrebuinţare o are în înţeles figurat, „biet, nenorocit". *Còrbul di papauş* (bietul moşneag), ib. $^{168}/_{2}$, cf. $^{1}/_{7}$, $^{13}/_{26}$. [Derivat: *curbişan,-ă* adj. sărman, biet, nenorocit (Dal.). *Lai corbe curbişane* (tu biet nenorocit) ib. $^{51}/_{5}$; *corbanġeu* (corba-ń-di eu) vai de mine, sărmana de mine; *curbisescu* vb. IV mă nenorocesc. Dal.].

La prima vedere s'ar părea că avem a face cu *corbu* (< lat. corvus). Lipsa de metafonie a lui *o* accentuat urmat de *e* (corbe), şi mai ales de *ă* (corbă), arată că trebue despărţit de acesta. In limba alb. găsim *korb -i* s. (< lat. corvus) „Rabe" şi ca adj. „unglücklich" (Weigand Wb. 38) din „Unglücks-vogel", cf. Pedersen, Texte p. 142. *Mre korb* (măi nenorocite) Weigand, Alb. Gram. 153. *Moj korba nɛnɛ pse si flet?* (mamă fă nenorocito, de ce nu-i spui?) Pedersen, Texte 100. După acestea se pare că cuvântul aromân derivă din limba albaneză.

COTŬ (în expresia) *n-cot* „în zadar". *Se nu blastimă n-cotu* (trad. în alb. tɛ mos malɛ koinɛ n-kot) „să nu blesteme în zădar". Daniil $^{172}/_{20}$, cf. Ucuta 40. [Si: ngot Dal.].

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *kot* s. „Dunkelheit, Nacht adv. umsonst, vergeblich". În arom. se poate să fie şi expresia alb. mε (*mbε*) kot > mcot şi, supt influenţa lui *n* (din *în*) > ncot, cum se şi pronunţă. Etimologia propusă de G. Meyer (EWA. 202) o respinge Papahagi (S. A. 204), pentru motivul că expresia ar există şi în dacor. dând din Sămănătorul II 406 *din cot* „în deşert, în van". Eu n'am putut găsi citatul la pagina indicată.

CUĂ (pl. cuă) Coaje de pâne, partea dură a pânii. Dal.

Din *kua* „Rind des Brotes".

CUCURÚZ s. m. v. cucuretš.

CÚFUMĂ s. f. Cadavru, mortăciune, stârv. *Cufumă di om* (cadavru de om) Dal. |Şi: *cúhumă* s. f. Dal., (sincopat) *cúhmă* s. f. Cod. Dim. $^{81b}/_{14}$, cf. $^{121}/_{6}$. Din *kufomε* „Leichnam, Aas" din κούφιος „hohl, leer" G. Meyer EWA. 210 cf. Pascu AAR. 163.

CÚHMĂ, CÚHUMĂ s. f. v. cufumă.

CUITUESCU vb. IV. Imi aduc aminte de cinevà (refl.), mă gândesc la cineva, Cod. Dim. $^{108b}/_{6}$.

Din *kuiton (kuitoj)* „denke, erinnere mich", din lat. *cogitare* (G. Meyer EWA. 210).

CULUCÁNCU s. m. (numai la Cavallioti cf. G. Meyer, Alb. St. IV N. 551) Cârnaţ. In celelalte regiuni locuite de Aromâni se zice numai *lucanicŭ* şi (Dal.) *lucangu.*

Părerea lui G. Meyer (o. c.) că forma arom. ar fi rezultat dintr'o contaminare cu forma alb. *kol'e* „Wurst" (sârb. *kolen*, slov. *kolina*) poate fi întru atât dreaptă, întru cât ea se aude numai la Aromânii din Albania.

CUPÁTSŬ s. m. (pl. cupatši) Stejar. Daniil $^{117}/_{1}$ cf. Dal.

Cuvântul se găseşte şi în dialectul megl. *cupatš*, cu derivatele: *cupatšină*, n. de l. la Cupa; *cupatšolnic* şi în dacor. *copac* cu înţelesul general de „arbore", istr. *copàtš*.

Este acelaşi cu *kopatš* „Baumstumpf, Block" (Miklosich, Rum. Untersuch. I 254).

Forma română nu poate fi rusescul *kopač* „Stück Holz zum Graben" (Treimer în Z. f. r. Ph. XXXVIII, 398), de oare ce ea se găseşte, după cum am văzut şi în dialectele transdanubiene. Rusescul *kopač* nu-i decât un nomen actionis din *kopati* „săpà". În aceeaşi funcţiune avem în megl. *cupatšolnic* «un fel de casmà sau târnăcop cu care se scot buştenii», iar în alb. *kopatš* şi cu înţelesul „ciomag, fig. lovituri, bătaie". *Kuş te haroñe ńe fjale,*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ha tetɛ ðjetɛ kopatšɛ (cine uită un cuvânt, mănâncă optzeci de lovituri s. ciomege), Pedersen, Texte p. 131. *Dizet kopatše* (40 de lovituri) ib. 142.

CÚRPAN s. a. (pl. curpane) Curpen, curmeiu de viță sălbatecă. Dal.

Cuvântul se găsește și în dialectele megl. (curpan) și dacoromân (curpen).

Pare a fi același cu *kul'pɛn* „Art Schlingpflanze" (Treimer, în Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII 393). La G. Meyer (EWA. 213) sânt date numai *kul'pɛr, kul'pɛnɛ* și *kurpul'*. Trecerea lui *l'* în *r* trebue să fie alb. ținând seamă de forma *kurpul'* (Dens. H. l. r. 355). Pentru etimologia cuvântului alb. vezi și Barić (Albanorum. p. 42).

CUȘURÌ (întrebuințat numai la vocativ supt forma interjecțională, la Aromânii din sud. Cuvântul nu este atestat în Dal., însă eu l-am auzit foarte des). Vere *Cușuri, iu ńerdzi* (vere, unde te duci).

Din *kušeri* (lat. consobrinus.) „cusurin".

DĂGUÉSCU vb. IV. Ascult, aud. Ascultarea după ușă, dăguirea (scris: *dăcuirea*). Cod. Dim.

Din **drɛgo'** „höre, gehorche".

DÂRMĂ s. f, (pl. dârme) crengile mici care cad de pe un arbore. „Vreasc (la Dal), lemn subțire, prăjină lungă".

Din *dermi* „Scherbe, Bruchstück" de la *dermoj* „zerbrechen, zerkleinern, zermalmen", din lat. deramare, > arom. dărămare.

DAȘ s. m. Miel de casă; miel care îl obicinuește să umble după copii, prin urmare miel oarecum dresat, (la nord) miel împodobit (cu panglică roșie la gât) sau, dacă este alb, împestrițat cu culoare roșie. La sud acest miel se numește și mânar. Din acest înțeles s'a desvoltat fig. și înțelesul de „drăguț, iubit". *Daşlu a ńeu* a însemnat la început „mieluşelul mieu"; după aceea „drăguțul, iubitul mieu". *Daşlu di h'il'u* „drăguțul de fiu" Dal.

Din *daš* „berbece".

DĂTĂ s. f. Spaimă mare, groază (mai ales în expresia: *ń-u loai data* sau *ş-lo data* m'am speriat, m'am îngrozit, s'a îngrozit cf., Basme $^{59}/_{15}$).

Din *datɛ* „plötzlicher Schrecken".

DEĂGĂ s. f. v. degă.

DÉGĂ s. f. Cracă, ramură, (la Dal.) tufiș, cf. Lit. Pop. $^{839}/_{34}$

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *deg* (art. dega) „Zweig, Ast (Weigand Wb.) Gebüsch“ (G. Meyer EWA. 62). Pentru originea cuvântului alb. cf. Jokl (Stud. zur alb. Etym. 96).

DEMUŞ s. m. (la Românii din Albania) Viţel de un an.

Din *dem* „Rind, junger Stier“, cu suf. *-uş*, cf. Capidan, Die nom. Suff. 75.

Der s. m. (Albanism neîntrebuinţat în dialect) Porc. [*Fudziţi gegań, fudziţi deri* (fugiţi Gégi, fugiţi porci Lit. Pop. $^{1016}/_{23}$)

Din *der* „Schwein“.

Déră s. f. (Albanism, numai în literatura populară). Poartă, uşe. *Lai, Nisi, s ţî ncl'idă dera* (tu, Nisi, să-ţi închidă poarta) Lit. Pop. $^{929}/_{1}$

Din *dere* „Tür“.

DÓSĂ s. f. (Numai în expresia) *pal'u-dosă* scroafă, başordină. *Dzua tută stăteà teasă ca vârnă pal'u-dosă* (toată ziua şedeà ... întinsă ca o başordină) Basme $^{124}/_{30}$.

Din *dose* „Sau“.

DOTĬ adv. Deloc, nici de cum, nu, absolut de loc. Cf. Cod. Dim. $^{21b}/_{12}$. [Derivat: *dotean* pl. *doteń* (ironic) Fărşerot care întrebuinţează cuvântul albanez „dotŭ“ (cf. Weigand, Die Aromunen, II p. 346).

Din *dot* adv. „Verstärkung der Verneinung“.

DÚŞCU s. m. Tufiş, stejar. Cod. Dim. $^{103b}/_{13}$.

Din *dušk* (art. dušku) „Eiche, Laubbaum, dürres Laub, Reisig, Gesträuch“.

DŽUMETA DZUMITÁT s. f. v. džumitate.

DŽUMITÁTE s. f. Jumătate. [Şi *džumitá* Jahresb. XVI 204: Ucuta 18; *džumitat* Daniil $^{4}/_{21}$, Basme $^{68}/_{3}$, cf. $^{55}/_{12}$] Derivate; *džumitic* s. a. măsură de jumătate de ocă cu care se vând lichidele; cevă înjumătăţit, (la Aromânii din nord numai) *džumitică* s. f. (supt forma masc., numai ca nume propriu de pers.), Basme, $^{105}/_{2}$; *ndžumitik'edză* vb. I întrebuinţez sau consum cevă până la jumătate. Dal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvântul există şi în dialectele megl. *jimitati*, şi dacor. *jumătate*.

In privinţa originei acestui cuvânt, cel dintâiu care a adus formele româneşti în legătură cu forma alb. *g'umes* este Miklosich, mai întâiu în Rum. Untersuch. I 269 şi apoi în Beiträge, Cons. II 12, arătând, în acelaşi timp, şi greutăţile ce prezintă derivarea lui din lat. *dimidietas*. Pentru originea albaneză sânt două

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

posibilităţi: sau a considerà formele româneşti ca derivate cu suf. *-ă ate* din forma alb., sau a admite o încrucişare între forma alb. şi forma latină (Dens. H. l. r. 295). Cazul dintâiu ar fi cu putinţă numai atunci când s'ar dovedì că formele alb. *g'umɛs* „halb" *g'umɛsɛ* „Hälfte", din care avem *g'üsmɛ* şi *g'uzmɛ*, nu se arată ca integrale, aşà cum a vroit să dovedească G. Meyer (EWA. 43), derivându-le din gr ἥμισυς, ci după cum a arătat L. Spitzer (Mitteil d. Inst. f. rum. Spr. 323), la baza lor trebue să admitem o formaţiune participială **i̯ümo* —, din care a rezultat pentru l. alb. *g'üm* cu suf. *-ɛs*. Din tulpina participială *g'üm* s'ar derivà prima parte a formelor române *džum-* (*jum-*). Aceasta din urmă supoziţie ar fi cu putinţă, dacă nu s'ar ivì greutăţi formale şi semantice pe care, de altfel, le recunoaşte şi Spitzer. Din cauza aceasta, poate, că ar trebui plecat tot de la lat. *dimidietas*.

ðÁLĂ s. f. Laptele după ce s'a bătut bine şi i s'a scos tot untul, capătă un gust acrişor de lapte acru; acest lapte, care este un fel de zară se cheamă ðală. Din ðala fiartă se scoate un fel de urdă de mâna a doua: jintiţă, cf. Daniil $^{120}/_{3}$.

Din *ðalɛ* (dal m., gheg. *ðalte* la Liapi *lală*) „saure Milch" (Miklosich, Rum. Unters. I 191, G. Meyer EWA. 83). In aromână cuvântul a pătruns mai târziu, după cum rezultă din păstrarea lui ð iniţial şi l intervocalic (cf. Puşcariu Zur. Rekonstr. 60; Densusianu, Romania XXXIII 854; Weigand. Jahresb. XVI 230).

Ètă s. f. 1⁰ Viaţă, Obedenaru, Texte p. $^{57}/_{84}$. 2⁰ Veac, vecinicie. Ucuta 15. 3⁰ Lume. Cod. Dim. $^{64}/_{15}$. *yin dit i̯eta ulantă* (vin din lumea cealaltă), Obedenaru, Texte 88 [Şi: *i̯etă*].

Din *jetɛ* „Leben, Jahrhundert". Papahagi (S. A. 212) încearcă să-l derive direct din lat. *aetas*, pentru motivul că alb. *jetɛ* ar fi trebuit să dea *yetă* (ǵetă). Dar acesta este un împrumut nou, care s'a păstrat în Cruşova ca *ietă*, iar aiurea ca *etă*. In afară de aceasta, un *aetas*, numai *ietă* şi *etă* nu puteà da în arom., chiar dacă am face abstracţie de faptul că ar fi trebuit să plecăm de la *aetatem*. Dar presupunând că în lat. vulgară s'a întrebuinţat cuvântul la nominativ, etimologia dată cuvântului alb. de G. Meyer (EWA. 163) din *aetas* nu se potriveşte nici pentru alb. şi nici pentru aromâna nici din punct de vedere al înţelesului. De aceea Meyer-Lübke (REW. 251) îl derivà din lat **ae(v)ita* din *ae(v)itas*, ca *inventa* din *inventas*.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

FÁE s. f. păcat. *Mare fae* (mare păcat). Cod. Dim. $^{79b}/_{6}$.
Din *faj* „Sünde", pl. *faje*, din lat. *fallere*.

FÁTĂZĂ s. f. (La Aromânii din Albania) ursitoare care vine a treia seară după naştere la noul născut. La ceilalţi Aromâni miră.
Din *fáteze* (< lat. fatum + zɛ), cf. Puşcariu Wb. 588.

FLEÁCĂ s. f. Flacără. *Foc cu fleacă* (foc cu flacară). Atestată şi la Cavallioti (G. Meyer Alb. St. No. 1066).
Din *fl'akɛ* „Flamme". Pap. îl derivă din lat. *flacca,-am*, ceea ce este cu neputinţă din cauza lui ea < a, cf. Puşcariu Wb. 620. Forma *flácă* (G. Meyer EWA. 107) îmi este necunoscută.

FLEÁMĂ s. f. Dal. îl traduce prin „flacără". Mie îmi este cunoscut numai în expresia: *S-ti l'ea fleama*, s-*lu l'ea fleama* (să e ia naiba, boala copiilor etc.) *Iu tu fleamă ti dusişi* (unde naiba te-ai dus), cf. şi Dal. Se vede că Dal. din aceste expresiuni a dedus înţelesul de mai sus, pe care eu nu l-am auzit întrebuinţându-se, şi, după câte am aflat, nu există.
Din *fl'amɛ* „weiblicher Dämon, welcher die fallende Sucht erzeugt; fallende Sucht": *Tɛ rafte fl'ametɛ* corespunde arom. *s-ti 'ea fleama*, Hahn, III p. 141, cf. G. Meyer EWA. 107.

FLÍTUR s. m. (pl, fliturі) Fluture. Şi: *fl'utur* s. m. Dal., *flitură* s. f. Basme $^{180}/_{3}$. Derivat: *fliturac* (pl. fliuraţ) „uşuratec, fluieră-vânt" (cf. Capidan, *Die Nom. Suff.* 4). Şi în alb. avem *flüturac* şi *fluturák*, însă cu înţeles deosebit.
Din *fl'utur* „Schmetterling" (Weigand, Alb. Wb.) *fl'uturɛ*, *fl'utɛr* Jahresb. XVI 80).

FLÍTURĂ s. f.
FL'ÚTUR s. m. } v. flitur.

FURLÍTŠU v. sfârlitšŭ

GĂLBÁDZĂ s. f. Boală la oi, gălbează, cf. Basme $^{286}/_{6}$ şi Lit. Pop p. 320—321, unde se vorbeşte mai pe larg despre această boală. [Forma *gălbeadză* nu-mi este cunoscută].
Cuvântul există şi în dacor. *gălbează*, cu acelaşi înţeles.
Din *gɛl'baze* (kɛl'baze) „Leberegelkrankheit der Schafe" G. Meyer, EWA. 222. Din arom. cuvântul a pătruns şi în limba greacă: καλμπάτσα „Leberblümchen" (dystoma hepatica), καλμπατσ:άρ:κα „die davon befallenen Schafe", cf. G. Meyer, Ngr. St. II 75; G. Murnu, Rum. Lehnw. im Ngr. 26—27. Despre originea cuvântului albanez, vezi Barić, Alb. Rum. 53 şi Treimer

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

în „Keltische Beziehungen zum Balkan" (Mitteil. des Inst. f. rum. Spr. 315), care îl aduce în legătură cu forma *galba*, de origine ilirică.

GĂLBEÁDZĂ s. f. v. gălbază.

GĂMÍLĂ (rar, mai des: *cămilă*) Cămilă. Cod. Dim. $^{111}/_{18}$. Din *gamil*ε id.

GĂRĂK'INĂ s. Acvilă. *Mori ocl'u di gărăk'ină* (fă, cu ochiul de acvilă) Lit. Pop $^{836}/_{27}$ || (În unele versuri populare este tradus prin) Lebădă. *Albă ca nă gărăk'ină*, albă (adecă curată) ca o lebădă ib. $^{923}/_{28}$, cf. $^{923}/_{25}$. [Şi: *g'irăk'ină*, *jerăk'ină* (Cavallioti), *yirăk'ină* (Dal].

Din *gerak'in*ε „Habicht" (din ngr. γεράκι G. Meyer, EWA. 139).

GĂSTÂŃE (numai la Cavallioti, cf. G. Meyer, Alb. St. p. 63) „Castană". Forma obicinuită în aromână este *căstâńe*.

Influenţat de alb. *gεšteńε* id. (G. Meyer, EWA. 191).

ĠÉGĂ s. m. Numele populaţiunii albaneze care locueşte la miază-noapte de râul Şkumbi, cf. Weigand, Die Aromunen II $^{196}/_{110}$. [Derivat: *ġégan* (pl. g'egań) Lit. Pop. $^{1016}/_{23}$].

Din *g'egε* (art. *gega*) „Gege, Nordalbanese".

ĠELĂ s. f. Mâncare, bucate, Cod. Dim. $^{115}/_{10}$; Ucuta 14; Daniil $^{128}/_{8}$. Cuvântul, deşi are o întrebuinţare generală la Aromâni, trebue să fie relativ nou, de oarece în Cod. Dim. se întâlneşte foarte des forma *mâncătură* ($^{99}/_{11}$, $^{108b}/_{11}$) singura întrebuinţată azi la Meglenoromâni.

Din *g'el*ε „Speise". Până la G. Meyer (EWA. 138), cuvântul alb. se explică din sârb. *jelo* „Speise". Deoarece însă *je-* iniţial din sârb. în numele de loc. şi în celelalte forme care au pătruns în alb. s'a păstrat, N. Jokl (Stud. zur Alb. Etym. *u. Wort'b.* p. 25—26) îl aduce în legătură cu formele alb. *g'elis* „leben" şi *g'elin* „wohnen", socotindu-l ca un post-verbal.

G'ÍMTĂ s. f. v. g'intă.

G'INCÁLĂ s. f. Greer. Cavallioti ap. G. Meyer.

Din *g'inkal*ε „Cikade" (EWA. 140).

G'ÍNDĂ s. f., v. g'intă.

G'ÍNTĂ s. f. Ginte, naţiune, neam. Cod. Dim. $^{77b}/_{8}$, Ucuta 52. Lume, Daniil $^{10}/_{132}$. [Şi: *g'imtă*, (la Cavallioti) *g'indă*, f. G. Meyer Alb. St. 525.]

Din *g'int* „Volk. Geschlecht", G. Meyer, EWA. 141.

ĠION s. m. Graur (Dal), fel de cioacă, Basme 23.

Din *g'on* „Nachteule". Cuvântul există şi în ngr. γκιώνης „ulula", cf. G. Meyer EWA. 141.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

G'IRAK'ÍNĂ s. f. v. gărăk'ină.

G'IRG'ÁNĂ s. f. v. virgină

G'ÍZĂ s. f. Urdă, un fel de jinţită. Vezi ðală.

Din *g'izɛ* „Käse, Topfen". G. Meyer, EWA. 141. Pentru originea cuvântului alb., cf. Jokl Stud. zur Alb. Etym. 28)

GREÁSI s. f. (pl. greasi) Gresie (piatră de ascuţit) Dal.

Cuvântul există în dacor. *gresie* şi în istror. *greşę*.

Din *gerɛsɛ* „Schabholz, Schabeisen bes. der Töpfer" (G. Meyer, EWA. 130).

GRÉMŨ (pl. *-uri*) s. a Loc prăpăstios, abrupt (Dal.) „prăpastie între doi munţi, între două văi, numit şi hau(ă, hău". Pap. (Note Etim. 24).

Din *gremɨ* „Abhang, Steile, Abgrund".

GRÉPŨ s. a. Undiţă, (fig.) cursă. *Căzuşi tu griplu a vrearil'ei* (căzuşi în cursa dragostei). Obed., Texte 7. *Grepu* „Angelhaken" [Şi: (Cruşova) *grip*.]

Din *grep*, din **grappus*, cf. G. Meyer. Alb. Stud. p. 9; EWA. 129. În dacor. *grapă* avem a face cu un element german (cf. *Dacoromania* II 392), iar verbul *grăpţână* din diminutivul alb. *grepθ* despre care vezi Puşcariu (Dicţ. Limb. Rom. II p. 292).

GRIP s. a, v. grepŭ.

GROÁPĂ s. f. (pl. grok'i şi *groape* numai ca nume de loc. Basme, p. 604) Groapă, mormânt. *Groapă*. Cavallioti (G. Meyer, Alb. St. 522); cf. Lit. Pop. $^{970}/_{11}$. [Derivate: (*a*)*ngrop* „îngrop, înmormântez" *dizgrop* „dezgrop".]

Cuvântul există şi în dialectul megl. *groapă* (deşi forma mai obicinuită este *grob* (pl. groburi) cu derivatele: *grupişti*, *angrop*, *dizgrop*, dacor. groapă.

Din *gropɛ* „Grube, Graben, Grab".

GRÚNDĂ s. f. (pl. grundză, Dal. dă grundzi) Grunţ, bucată. cf. Dal., Obed, Texte 27. [Şi: (la Românii din Olimp) *grândze* pl. „tărâţe", cf. Weigand (Ol.-Wal. 57.) Mie îmi este cunoscută numai forma *grândză* pl.]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este acelaşi cu alb. *grundɛ* (krundɛ, krundɛ) „Kleie". Forma păstrată la Românii din Olimp *grândze* reprezintă, ca înţeles, forma intermediară între *grundɛ* alb. şi *grundă* arom. La început, înţelesul cuvântului, la Aromâni, trebue să fi fost acela de „tărâţe", aşa cum s'a păstrat la Românii din Olimp. Mai târziu, pătrunzând cuvântul de origine slavă *târţă*, diferenţiat, însemnând azi şi dacor. grunz, bucăţi dintr'o materie

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

rie tare şi fârâmicioasă", din care apoi a rezultat înţelesul de „grunţ, bucată".

S'ar puteà însă ca în arom. să avem două forme deosebite ca origine: *grândză* < lat. *grandia*, neutrul pl. de la *grandis* (sc. *farra*), glosat prin μεγάλευρα, în care avem μέγα + ἄλευρα, adecă „făină măcinată mai groscior, făină grunţuroasă, târâţe" (atestat în CGIL II 183), din care avem mai multe forme în limba sardă: *granğa* „Weizenkleie" etc., şi despre care vezi, mai pe larg, Wagner (*Das ländl. Leben Sard.*, apărută în *Wörter u. Sachen* p. 48) — şi *grundă* < alb. *grundɛ*.

Dintre celelalte dialecte române cuvântul există numai în dacor. Acì avem *grunz* cu variantele: *grunj, gronj* şi cu derivatele, pentru care vezi Puşcariu, Dicţ. Limb. Rom. II 322. Forma dacor. nu este decât un nou singular refăcut din plur. *grunzi* (mai vechiu *grundzi*, dialectal *grundză*). Legătura lui cu formele aromâne exclud posibilitatea de a-l derivà din ung. *gőrőngy* „bulgăre", propusă de Cihac (II 502), sau din formele dialectale ungureşti *garancs*, (Siebenbürgen) *gorongya*, date de Weigand (Jahresb. XVI 224).

În ce priveşte originea formei alb., G. Meyer (EWA. p. 132—133) o pune în legătură cu niederd. *grand* „Weizenkleie, grober Kiessand", pe care Jokl (Stud. zur alb. Etym. 25) o primeşte. K. Treimer (Mitt. des Inst. p. 358), plecând de la considerația că formele cu inițialul *kr-* pentru *gr-* sânt mai vechi, mai ales că forma cu *gr-* nu este cea mai deasă, îl aduce în legătură cu vsl. *krupa, krupica* „Brocken, Krümchen", rus. *krupa* „Grütze, Graupen", *kropky*, „zerbrechlich, spröde" etc., derivând dintr'un participiu **qrumpō*. Din cauza prezenţei formei cu *gr-* în limba română şi, mai ales, din prezenţa ei şi la Aromâni, rezultă că ea trebue să fie veche în limba română şi, prin urmare, şi în limba albaneză. De aceea, ţinând seamă de vechimea ei, ea ar puteà reprezentà forma originară, şi în nici un caz una rezultată supt influenţa lui *grun* „Getreide."

GURÍŢĂ s. f. (pl. guriţe. Se aude numai în regiunea Bitoliei) Fel de pere pădureţe, pere mici galbene şi acrişoare la gust.

Din *gorítsɛ* «Holzbirne, wilder Birnbaum». Nu se ştie dacă *gorţu*, cuvântul general la toţi Aromânii pentru *peară*, care se mai întâlneşte numai în Lit. Pop., stă în legătură cu *gōritsɛ*.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

GÚVĂ s. f. «Gaură, găunăşitură, înfundătură, cavernă» Dal., cf. Basme $^{339}/_{13}$, Obed. Texte 43. [Derivate: *guviţă,* (păstrat mai mult ca nume propriu) *guvică, guvice* s. f. „gaură mică, găurice"; *guvileaci* „orificiul, gaura anusului, găoază". Dal.]

Din *guvε* „Höhlung". Pap. (Not. Etim. 26) nu-l desparte de lat. *cavus.* În Scrit. Arom. p. 216 îl derivă din ngr. γούβα. Tot aşà şi Pascu (AAR 171). Dar în arom. nu se pronunţă nici în Epir *γuvă* (cu γ), ci pretutindeni *guvă* (cu *g*), ceea ce dovedeşte că vine din albaneză.

γÁLE s. m. v. lală.

HARABÉL'ŭ s. m. (întrebuinţat la Aromânii din nord). Vrabie. Din *harabel'* „Sperling" şi *aravel'ε.*

HUT,-Ă adj. Nebun, prost, idiot, neghiob. Dal., cf. Lit. Pop. $^{972}/_{14}$. [Derivate: *huţami* s. f. prostie, neghiobie, nebunie. Dal., *huţil'ă* s. f. id.; *huţăscu* vb. IV înebunesc, mă prostesc].

Cuvântul există şi în dialectul dacor. în derivatul *uture* şi, ca nume de loc., *Huture, Utura,* despre care vezi p. 456.

Din *hut* „Eule" (G. Meyer EWA. 460), „dumm, verwirrt" (Weigand Ab. Wb.). În arom. s'a păstrat numai cu înţelesul figurat. Cuvântul există şi în sârb. *utina,* bulg. *ut, utka* şi *hutka* sinon. cu *kukuvija, kukuvĕika, kukumĕjka* (Gerov), nu însă şi *utva;* cum greşit se dă din Hasdeu la Densusianu (o. c. 16). Un *utva* există numai în sârb. cu înţelesul „pasăre de apă" (Karadžić).

HÚTĂ s. f. şoim, vultur, cf. Cod. Dim. $^{113}/_{17}$; Lit. Pop. $^{994}/_{1}$.

Din *hutε* (la Hahn) „Weihe, Taubenstösser" (G. Meyer, EWA. 460).

IERĂKÍNĂ s. f. v. gărăk'ină.

IÉTĂ s. f v. etă.

IZÓTE adv. (Întrebuinţat la Aromânii din nord; la cei din sud se aude *ácsiu*). In stare, capabil. *Nu easte izote s-facă niţi un lucru* (nu este în stare să facă nici o treabă).

Din *zot* m. „Herr, Gott"; adj. „tüchtig, geschickt, fähig". In arom. cuvântul a pătruns din întrebuinţarea lui articulată: *i zoti* „fähig, im Stande, geschickt" (Weigand, Alb. Gramm. $^{46}/_{5}$). *Ti je šum i mir eδε i zoti* „tu eşti foarte bun şi capabil" (Pedersen, Texte 53).

K'ELK'Ă s. f. Pahar (la Dal. şi Const.) sticlă, butelie. [Şi: *'kelku* (Const.), *k'al'ke* (Cavallioti ap. G. Meyer, EWA. 221)

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *k'elk'*, *k'elk'e* „Glas, Porzellan" din, lat. *calicem* (G. Meyer l. c.).

K'ÉLCU s. a.; K'ÉLK'E s. f. v. k'elk'ă.

K'ÉNDRĂ s. f. v. k'indră.

K'ÉRĂ s. f. Car, căruţă. Din *k'erɛ* cu acelaşi sens.

K'ÍNDRĂ s. f. Adunare de oameni, grămadă de oameni (întrebuinţat numai la Fărşeroţi), Weigand, Die Aromunen, II $^{194}/_{109}$. *Acaţ k'endră* stau locului, mă opresc. Cod. Dim. $^{111b}/_{10}$. [Şi: *k'endră*]

Din *k'endrɛ*, derivat de la *kindroj* „bleibe stehen, verweile".

K'ÍPRU s. m. Clopoţel, zdrângănel (Dal.). [La Aromânii din nord, numai: *k'ipur*].

Din *k'iprɛ* „Kupfer, Bronze, Messing", din lat. *cuprum* (cf. Weigand, în Vollm. Krit. Jahresb. V. I 97 şi Jahresb. XII 103).

L'ÁBRICŨ s. m. Nume de peşte. La Cavallioti tradus prin ngr. λαβράκι „Seewolf". cf. G. Meyer Neugr. St. IV Nº 512.

Din alb. *l'abrik* „Seewolf, ein Fisch" G. Meyer EWA. 233.

LÁLĂ s. m. (pl. lălăńi) Unchiu, cf. Cod. Dim. $^{72b}/_{19}$. [Şi: (la Fărşeroţi) *γale* s. m, Weigand, Die Aromunen, II $^{198}/_{113}$].

Cuvântul stă în strânsă legătură cu alb. *l'al'ɛ* „Vater, Grossvater", „Vaters Bruder", în ngr. λαλᾶς „grand-père, gouverneur, mentor" G. Meyer EWA. 236. Inţelesul din arom. este identic cu acela din alb. „Vaters Bruder", deşi din punct de vedere formal se potriveşte mai bine cuvântul grecesc.

LĂPĂRDÍE s. f. (pl. lăpărdii, întrebuinţat mai mult la plural, la Aromânii din nord). Palavre, vorbe goale, minciuni. *Ţi spuńi ahâte lăpărdii* (ce spui atâtea minciuni ?).

Din *l'apɛrδi* „schmutzige Rede" (Christophoridi, 198). Despre etimologia cuvântului alb., vezi Jokl (Stud. zur alb. Etym. p. 47).

L'ÁR, -Ă adj. (Se întrebuinţează numai la Aromânii din sud). Este dat de Murnu (Rum. Lehnw. im Neugr. p. 31) cu înţelesul de «pestriţ» (scheckig, bunt), despre oi şi câini.

Din *larɛ* „bunt, scheckig". Cuvântul se găseşte şi la Greci λιάρου „Bezeichnung einer gewissen Färbung der Schafe". După G. Meyer (EWA. 238), forma alb. ar fi un postverbal. de la *l'aros*, din ngr. λερώνω „murdăresc", care a dat şi arom. *lerusescu*, bulg. *lerosvam* „murdăresc".

LEÁNGĂ, epitet pentru persoanele de statură înaltă şi subţire; după Dal. „persoană leneşă şi de o statură lungă, şuiu,

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

lungană", *Iasti un leangă* (e o persoană leneşă şi de statură lungă) ib. [Şi: *leangu* (nou masc. refăcut din *leangâ*) „lungan, şuiu" *Am un frati leangu* (am un frate lungan) Dal.].

Din *l'angua* „Windhund" cu trecerea lui *a* > *ea* precedat de *l'*, ca în fl'akɛ > fleacă, fl'amɛ > fleamă etc. In arom. s'a păstrat înţelesul figurat de „ogar", pentru un om înalt şi slab, după cum se şi zice în dacor. „slab ca un ogar". Papahagi (Not. Etim. 48) îl derivă din *lungu* + *leane*, după cum *lingarsu* „mâncăcios, lacom" din *linge*+*vase* (!). Despre originea formei albaneze vezi p. 451.

LEÁNGU s. m. v. leangă.

LÉLIC s. m. (pl. leliţ) Barză. Dal. [Şi: *lilec* (Const.), *lulec* (Dal.), *ul'ulec: Ul'ulesl'i*, tradus în alb. *l'ol'ɛkɛt*. Daniil 124.]

Din *l'el'ek* (l'ol'ek) „Storch", din turc. *lejlek* id. Există şi în ngr. λελέκι, sârb. *lejlek*, *lelek*, acelaşi cu dr. *liliac*, alb. *tšor-'el'ek* (din tšor „chior" şi l'el'ek) „Fledermaus". G. Meyer, EWA. 241.

LILÉC s. m. v. lelic.

LILÍTŠE s. f. Floare. (Pentru acest cuvânt se întrebuinţează mai multe forme: mai întâiu *floare*, aproape dispărut, se mai aude în Aminciu, Clisura, Nevesca şi se mai întâlneşte numai în Cod. Dim.: $^{64}/_{1}$. După aceea *luluδă* şi *lăluδă* (numai în Epir) Lit. Pop. $^{819}/_{73}$, 832, Ucuta 45).

Cuvântul nu poate fi despărţit de *l'ul'e* „Blume", (G. Meyer, EWA. 250; Jokl. Stud. zur. alb. Etym. 53). El trebue să fi intrat mai de mult în dialect, încă pe când *i* din l'il'e (< lat. lilium) nu trecuse în *u*, din cauza lui *l'*: l'ule (cf. Pekmezi, Gramm. der alb. Spr. 56), pentru ca mai pe urmă, împreună cu suf. -ice, să ne dea *lilice* (cf. Capidan, Die Nom. Suff. 53).

L'ÓCĂ (La Aromânii din nord). Epitet pentru oameni proşti. *Eşti un l'oco* «eşti un prost». (La Aromânii din sud) „Nume propriu de bărbat, familie de drăştilar (= posesor de dârste, văltori) de moş strămoş la Avela" Basme, $^{348}/_{22}$.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din *l'oc* „Dummkopf".

L'UCÁNCU s. m. v. culucancu.

L'UFTĂ s. f. (Numai la Cavallioti). Luptă (G. Meyer Alb. St. Nº 798). Dalametra mai dă *l'uftu* (pl. l'uftaĭ) „om voinic, războinic, luptător". *Hiu l'uftă* (sânt om voinic).

Din *l'uftɛ* „Krieg". G. Meyer, EWA. 250.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

L'ÚFTU vb. I. (După Const., întrebuinţat în Vovusa pentru forma aromână obicinuită „alumtu"). Lupt.

Din *l'uftoj* „kämpfe" (Const.).

LULÉC s. m. v. lelic.

LUMÁK'E s. f. v. alumak'e.

LÚNGĂ s. f. Umflătură la picioare din cauza frigului. Dal.

Dacă e substantivat din *lăngoare lungă* „boală care ţine mult" s'ar puteà compară cu alb. *lungɛ* „Entzündung der Mandeln" (Pascu, Beitäge 73), despre originea căruia cf. G. Meyer, EWA. 53 şi Jokl, Stud. zur alb. Etym. 53.

MÁDZĂRE s. f. (întrebuinţat rar). Mazăre, cf. Lit. Pop. $^{926}/_{35}$. Madzăre. Cavallioti (G. Meyer, alb. St. IV No. 520).

Cuvântul există şi în dialectul dacor. *mazăre.*

Ca mai toate cuvintele de plante (brad, bung din bunget) care se aduc în legătură cu formele corespunzătoare din limba alb., şi *mazăre* arată aceeaşi greutate formală (*o* > *a*) din *moδulɛ*. In ce priveşte legătura formelor alb. şi română cu numele de plante păstrate la Dioscoride (μοζουλα) vezi Miklosich (Rum. Unters. I 209), G. Meyer, (EWA. 184) şi Dens. (H. l. r. I 23). In timpul din urmă, H. Barić (Albanorum. 55-56) a încercat să explice cuvântul albanez, plecând de la un tip **mā̆δale/e* care ar corespunde şi formelor române: *madzăre*, *mazăre.* Rămâne să se ştie dacă, din punctul de vedere indoeuropean, o astfel de formă poate fi stabilită pentru limba albaneză.

MĂGÚRĂ s. f. (La Aromânii din Albania) colină, (în general) colină ridicată în şes. [Şi: (în Epir): *măgúlă* (Pap. Not. Etim. 33), *măγúlă* (Dal.)].

Este acelaşi cu dacor. *măgură.* Despre diferitele încercări de a se explicà originea acestui cuvânt, cf. Wędkiewicz (Revue Slavistique T. VI p. 111), Barić (Albanorum. l.) şi Dacoromania I 512 şi 521-522. Supt această formă, el stă în strânsă legătură cu alb. *magul'ɛ* „Hügel", din care derivă (G. Meyer, EWA. 119). Greutăţile ce se ivesc din cauza lui *-l'-* > *r*, atunci când normal avem *-l-* > *r*, s'ar puteà înlătură prin prezenţa în alb. a formei *sumbul'* (atestat la Cavallioti) alături de *θumbulɛ*. Despre *măgură* vezi şi N. Drăganu, *Din vechea noastră toponimie* în Dacoromania I p. 122.

Formele aromâne cu *-l-* sânt din gr. μαγούλα, care, în ce priveşte accentul, ar fi putut influenţà şi pe *măgúră* pentru *mă-*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

MĂRÁL'U s. (atestat numai la Cavallioti: Μάραθρον = măral'u (cf. G. Meyer, Alb. St. IV No. 584). Mie nu-mi este cunoscut şi nici în dicţionare nu-l găsesc atestat. In locul lui *măral'u* astăzi se întrebuinţează *malaθru* (< gr. μάραθρον) şi *maranθu* (amândouă atestate şi la Dal. p. 127). Miklosich (Rum. Untersuch. I p. 210) îl traduce prin „foeniculum" adecă „mohură" şi, după el, şi G. Meyer (Alb. St. l. c.) dă în traducerea germană „Fenchel".

G. Meyer (EWA. 259) îl aduce în legătură cu alb. *maraj* „Fenchel" „foeniculum officinale" din **marathrium* (marathrum gr. μάραθρον, care a dat vsl. *molotrŭ* >dacor. moltru).

MĂZDRÁC (pl. măzdracuri) Măzdrac, lance, suliţă, Cod. Dim. $^{61^b}/_{20}$, ib. $^{119}/_{22}$.

Din *mɛzdrak* (gheg mazdrak) „Lanze". Din turc. *mizrak*, pop. *myzrak* id. Cuvântul există în bulg. şi sârb. La Aromâni se întâlneşte numai în Cod. Dim., ceea ce dovedeşte că este de proveniență albaneză.

MBĂRŬ v. ambar.

MENDUÉSCU vb. IV v. minduescu.

MERIMÁGĂ s. f. v. merimangă.

MERIMÁNGĂ s. f. (pl. merimândzi) Păianjen (Constantinidi). La Cavallioti: *merimagă* (G. Meyer, Alb. St. IV No. 1047). Intrebuinţat numai la Aromânii din Albania, încolo *pangu*.

Din *mɛrimagɛ*, *miɾɛmangɛ* „Spinne". (Vezi şi celelalte forme alb. la G. Meyer, EWA. 274-275).

MÍNDE s. a. Minte. (Atestat numai la Cavallioti). Minde (Μιντε) G. Meyer, Alb. St. No. 180. La No. 665 găsim *minte* (Μιντε) traducând pe gr. νοῦς.

Este pentru *minte* (<lat. mentem), influenţat de alb. *mend* (art. mendi) „Verstand" (G. Meyer, Alb. St. ib.).

MINDUÉSCU vb. IV. (întrebuinţat mai mult refl.) Mă gândesc, reflectez, mă chibzuesc. Cod. Dim. $^{123}/_{2}$. [Şi: (la Cavallioti) *menduescu* (G. Meyer, Alb. St. No. 945); în Epir: *mintuescu*. Derivat: *minduire* s. f. gând. Cod. Dim. $^{30^b}/_{18}$].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din *mɛndoj* (mɛndoň) „denken, überlegen" G. Meyer (EWA. 274).

MINTUÉSCU vb. IV v. minduescu.

MIZÍA adv. Abiă, cu greu, Obed., Texte. 75. [Şi: *mizii*, *mizili* adv. *Mizii pot s'imnu* (abiă pot să umblu) Dal].

Din *mɛzi* „mit Schwierigkeit, kaum" (Weigand Alb. Gramm. § 107).

MOÁSĂ adj. şi s. f. Bătrână, babă. *Moasă* Cavallioti. (

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Meyer, Alb. St. 186). [Derivate: *muşică* s. f. (cu înţeles alintător şi bătrână de statură scundă) Basme $^{32}/_{15}$; *muşescu* vb. IV îmbătrânesc. Dal.; *muşescu-ească* adj. băbesc; *muşeaşte* adv. bătrâneşte].

Cuvântul există în toate dialectele, cu singura deosebire, că, pe când în arom. se întâlneşte numai supt forma feminină, în megl. şi istr. are numai forma masculină. In dialectul dacor., îl întâlnim supt amândouă formele: *moaşe* şi *moş*, şi anume: în limba veche cuvântul *moaşă* apare cu înţelesul de „bunică", cf. Moxa $^{397}/_{28}$, Prav. Mold. 50, Gorjan, Halima II 120, Zanne, Prov. IV 481. De la *moaşe* avem *strămoaşe* cu înţelesul de „străbună" (ca strămoş). Letop. II $^{203}/_{14}$, Uricariul XVII $^{369}/_{10}$ etc. După această formă feminină (moaşe), care este cea originară, s'a format *moş*, probabil după despărţirea dialectului aromân, căci, după cum am spus, el lipseşte în acest dialect şi se găseşte în toate celelalte. Înţelesul lui *moş* trebuia, la început, să fie paralel cu acela al lui *moaşe*. De aceea, în limba veche, îl întâlnim numai cu înţelesul de „bunic", cf. Moxa, $^{395}/_{6}$; Prav. Mold. $^{49}/_{2}$. Se înţelege însă că înţelesul primitiv atât la *moaşe* cât şi la *moş* trebue să fi fost, după cum reiese şi din sensul lui *moaşă* din dialectul arom., acela de *bătrână, bătrân*. Cu acest înţeles în dacor. nu se mai întrebuinţează decât la masculin: *Moşul mergeà în fiecare zi la lucru*. Mera. Basme 5 etc.

Cu înţelesurile de mai sus cuvântul vine din *mošε* (mai vechiu *motšε*) „Greis, Alter". Faptul că în alb. cuvântul este de genul masc. şi în româna (moaşă) de genul fem., nu prezintă nici o greutate (vezi pentru aceasta cele spuse s. a t ă).

Prima formă care s'a desvoltat din *mošε* a fost *moaşă* (moaşe), cu înţelesul primitiv de „bătrână", aşà cum se vede din întrebuinţarea lui în aromâneşte. Acest *moaşă* s'a păstrat cu înţelesul de „bătrână" numai în aromână, faţă de *auş* şi chiar *pap*, amândouă cu înţelesul de „moş", din care avem *strauş* şi *străpap* „strămoş, străbun". In celelalte dialecte: dacor., megl. şi istr., în care *auş* şi *pap* se pierduseră, în locul acestora s'a format un nou masculin *moş* din unica formă, la început, pentru străromâna: *moaşă*, cu înţelesul originar „bătrână". Acest *moaşă* s'a păstrat azi ca termen general pentru „bătrână" numai în arom., pentru că în acest dialect cuvântul *bitărn* (veteranus) aproape a dispărut din graiu şi nu se mai întrebuinţează decât

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

numai în: *carne bitărnă*. Dintre celelalte dialecte, dialectele megl. şi istr. l-au pierdut, iar dialectul dacor. l-a păstrat cu înţeles redus. În schimb însă, în toate aceste dialecte, s'a păstrat bătrân-bătrână pentru formele arom. auş-moaşă.

Din alb. cuvântul a trecut la Greci: μοšε, abgekürzt μό „Mutter", als Anrede, also Vokativ (Kretschmer, Der heut. Lesb. Dial. în Schrift. d. Balkankom. VI 450) şi la Bulgari, despre care vezi p. 456.

MOI interj. Măi, tu, fă. (Întrebuinţat aproape exclusiv înaintea subst. feminine; rar înaintea subst. masculine.) Lit. Pop. $^{922}/_{22}$.

Din *moj* acelaşi. *Şkipєri moj mєmє daše*. Pedersen, Texte 102.

MUNDUÉSCU vb. IV. Chinuesc, muncesc pe cineva, pedepsesc. Atestat numai în Cod. Dim. $^{70}/_{19}$, $^{12}/_{11}$, cf. $^{12}/_{23}$. [Derivate: *munduire* s. f. Chin, pedeapsă. Cf. Cod. Dim. VII/25; la plur. *munduiră* (pentru munduirile) ib. XIII/12; *munduitu, -ă* adj. „chinuit, torturat, pedepsit" ib. XIII/12].

Din *mundoń* „mache Mühe, plage, martere" (cf. Jahresb. I, 62).

MÚRĂ s. f. v. amûră.

MÚRGU adj. Murg, oacheş, (mai ales despre animale). *Câni murgu* (câne oacheş) Dal. Întrebuinţat, în special, ca nume pentru caii de coloare brun-închisă. Basme, $^{300}/_{19}$. [Derivate: *amurgu* adj. întunecos, obscur. *Tu amurgu* „à la tombée de la nuit". *Amurgu* s. m. (nume propriu). Basme, $^{242}/_{30}$, $^{243}/_{3}$; *(a)murdzită* s. f. amurg (în special în expresia) *tu amurdzită* spre amurg, într'amurg ib. $^{260}/_{11}$; *(a)murdžiş* s. a. (pl. amurdžişuri), Dal., cf. Basme, 523, Obed., Texte $^{19}/_{3}$; *murdzeaşte* vb. IV amurgeşte, se face seară, se înserează].

Cuvântul există şi la Megl. *murk*, mai ales ca nume pentru câni: *murdži*, în dacor. *murg. (Pământ murg.* Economia 6; *Oaia murgă.* Biblia, 1688, 22).

Este răspândit în întreaga Peninsulă Balcanică: alb. *murg* (art. *murg-u*), „dunkel-schwarz, grau, fig. unglücklich"; bulg. *murg* „braun, rotbraun", *murgav* „schwarzbraun, dunkelbraun", *murgúl'av* „braun, brünett", *Murgaš* nume de munte; sârb. *murga* „olivenfarbig"; grec. μοῦργος, „schwarz, dunkelfarbig, von Hunden"; μοῦργος, μοῦργα, μοῦργάνα, „mit schwarzem sonnverbranntem Gesicht, dicht haariger schwarzer Hund"; μούργους „schwarz, Bezeichnung eines Hundes", cf. G. Murnu, Rum. Lehnw. im Ngr. 32-33; G. Meyer, Indogerm. Forsch. VI 111; EWA. 292. Pentru

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

specializarea lui ca nume de câni în limba gr., cf. Thumb în Indogerm. Forsch. II, 119.

In privinţa întrebuinţării lui ca nume de animale, este de observat că la Dacoromâni se aude mai des pentru caii de coloare neagră bătând în roşu: *Doi cai, unul alb şi unul murg.* Letopiseţe II $^{245}/_{16}$. *Murgule, coamă rotată* (Jarnik-Bârseanu, D. 314. De asemenea şi pentru boi, vaci (cf. Damé, Term. p. 27). La Aromâni se întrebuinţează despre cai şi catâri, dar mai ales despre câni; tot aşà la Meglenoromâni. Dintre celelalte popoare balcanice numai Grecii au această întrebuinţare. La Albanezi, din contră, numai despre cai: *murdžar* „Pferd". La Bulgari şi Sârbi lipseşte această însemnare specifică pentru animale. De aci se vede dar că întrebuinţarea generală, pentru denumirea cailor, este la Români, Albanezi şi Greci, iar aceea pentru denumirea cânilor, numai la Aromâni, Meglenoromâni şi Greci.

Despre originea cuvântului vezi p. 478.

MÚŞCĂ s. f. (Intrebuinţat mai mult la Aromânii din Albania şi în Gopeşi, încolo mulă, mulare) Catâr, mâşcoiu, cf. Cod. Dim. $^{103}/_{6}$.

Cuvântul se găseşte şi în dialectul dacor. *muşcoiu, mâşcoiu* şi, ca şi celelalte elemente de origine albaneză comune cu dialectul arom., trebue să fie vechiu în limbă. Răspândirea cuvântului în limbile romanice din apropierea ţinutului locuit odată de Iliri (ven. *musso*, friul. *muss* etc.), şi în limbile slave (vsl. *mĭzgŭ* „mulus", *mĭska* „mula", bg. *măska*, mbg. *maska* etc.) precum şi prezenţa lui în limba albaneză *(mušk, muškɛ, mutškɛ)* „Maulesel" alfăcut pe G. Meyer (EWA. 293) să admită o rădăcină alpină, de origine ilirică: *mus-, musko*, o părere care a fost reprodusă şi de Dens (H. l. r. I 224).

In ce priveşte formele române, ele, după cum arată prezenţa lui *ş*, derivă direct din albaneză. (Vezi Treimer în Zeitschr. f. r. Ph. XXXVIII 393; Barić, Albanorum. 56.)

MUŞCÓNU s. m. (pl. muşconi) Insectă, muscoiu. (Dal.). La nord însemnează „tăun".

Cu acest din urmă înţeles este acelaşi cu *muškoɲɛ* „Mücke, Zanzare". Sar puteà să fie din **muscońu* augm. de la *muscă* (CDDE. 1180), influenţat de *muşc*; în cazul acesta, forma albaneză ar fi un împrumut din aromâna.

MÚŞCUR, -Ă adj. Alb la urechi şi la nas, cu pete albe la

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Cuvântul există şi în dacor.: *muscur*, este „oaia care are pe botul mai deschis pete negre, cărora li se zice muşte. Oaie *muscură* sau *muscurie*. e oaie cu muşte pe bot". G. Giuglea (Cerc. Lex. p. 18), aducându-l în legătură cu *fumur, -ă*, îl derivă din **musculus, -a, -um* pentru *muscidus*, prin substituire de sufix, ceea ce n'ar fi cu neputinţă. Forma arom. (cu *ş* pentru *s*) ne îndreaptă la limba albaneză. Aci avem: *muškulüer* „eine Farbenbezeichnung, wie es scheint: braun?" (G. Meyer, EWA. 294), care trebue să stea în legătură cu formele româneşti, deşi derivaţia cuvântului nu este clară, iar, ca însemnare, se apropie mai mult de forma dacoromână.

NĂPÂRTICĂ s. f. (pl. *năpârtiţi*) Viperă, napârcă. În multe părţi se confundă cu şarpele. La Aromânii din nord *năpârtica* este un şarpe mai mic şi gros. Daniil $^{173}/_{30}$. *Năpârtică* Cavallioti (G. Meyer No. 707). [Şi *nipârtică* (pl. nipârtiţi), Dal. Forma *nepurtică* dată de Weigand pentru Aromânii din Olimp, este greşită (Olimpo-Wal. p. 136). Derivate: *năpârticuşă (nipârticuşă)* s. f. puiu de viperă, de năpârcă; la Dal. „şerpoiu". *Năpârtik'edz (nipârtik'edz)* refl. devin rău, mă înrăutăţesc, (la Aromânii din nord) mă îngrozesc, mă mâhnesc; *năpârticos* adj.].

Cuvântul există şi în dialectele megl. (despre care vezi la p. 457) şi dacor. În acest dialect avem *năpârcă* cu amândouă înţelesurile ca în arom.: *năpârcă* = şarpe cu trupul gros şi scurt (Hasdeu, Chest. I 418, II 88, IX 375); *năpârcă* sau şarpele fără coadă (ib. IX 340) şi = viperă (ib. XVII 287; cf. IX 59). În Moldova şi: *nopârcă* s. f. (Alexandri, Teatru 1144; Marian, Vrăji 208; Dr. Leon, Med. Pop. 99; Hasdeu, (I 17; X 152; XII 27) *nopârtcă* s. f. ap. Tiktin, Dicţ. Germ. Rom.

Dacă această din urmă formă există, într'adevăr, în dialectul dacor., atunci amândouă formele albaneze *nepɛrkɛ* şi *nepɛrtkɛ* (aceasta din urmă atestată la Cavallioti) au existat odată peste tot în limba română. În cazul acesta, încercând să reconstruim forma originară, am avea: *năpârcă* (din care, prin labializarea lui *ă* din silaba iniţială în *o*, a rezultat: *nopârcă*) — *nopârtcă* (dintr'un mai vechiu *năpârtcă*, cu aceeaşi trecere a lui *ă* > *o* ca în *nopârcă* şi megl. *noprọtcă* din **năprâtcă*) — arom. *năpârtică* — **năpârtecă*. Din toate aceste forme, dacor. *nopârtcă* şi megl. *noprọtcă* se identifică cu alb. *nepɛrtkɛ*; iar din prezenţa lui *i* (< *e*) în silaba penultimă din forma arom. (năpârtică), re-

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

zultă că şi formele alb., dacor., megl., au trebuit să aibă odată acest *i*, sau mai bine zis *e*, şi că, prin urmare, toate au pornit odată de la forma: **năpârtecă*. Ţinând seamă de faptul că atât în arom. cât mai ales în dacor. înţelesul fundamental este acela de „şarpe cu trupul scurt şi gros", s'ar puteà ca *năpârtecă* să reprezinte o formă contaminată din *natrix* + *pertĭca*, deşi greutăţile ce se ivesc din această derivare nu sânt tocmai uşor de explicat[1].

NĂSĂHÁTE s. f. v. năsihate.

NCOT, NGOT v. cot.

NGRĂŃE s. (La Aromânii din nord) neînţelegere, supărare, (în familie), ceartă, dezbinare, zizanie. *Lă intră ngârńa*, s'au dezbinat şi învrăjbit. [Derivate: *ngrăńescu* şi *ngărnescu* vb. IV (la Aromânii din nord) mârâi (mai ales despre copiii mici când nu li se face cevà pe plac), mă supăr, mă cert. (La Dal.) *ngârńiri* a smorcăi, a sclifosì, a scâncì, a gâlcevì, a se certà mereu, a mormăi, a mârâi (la câni). *Mi 'ngârńeaşti totna* (mă gâlceveşte în totdeauna); *ngărńarcu* s. m. care se ceartă mereu, care murmură, care nu-i mulţumit de nimic].

Din *griń*ε „Zorn" (ital. *grigna* il parlare aspro, adirato) de la *digrignare* (G. Meyer, EWA. 131). Cuvântul există şi în ngr. γρίνα, γρίνια „Streit" γρινιάζω «streite». In arom. cuvântul a pătruns din alb., după cum arată *g* iniţial. Altfel Papahagi (Not.. Etim. 5) şi Pascu (AAR. 177).

NIPĂRTICĂ s. f. v. năpârtică.

PABÉSŬ adj. (rar) Necredincios, laş. Lit. Pop. $^{843}/_{39}$.

Din *pabes*ε «ungläubig, treulos», alcătuit din *pa* «fără» şi *bes*ε „Glaube".

PÁIE s. f. (La Aromânii din nord numai cu înţelesul) zestre; (la sud) parte de carne (Dal.), parte, porţiune de orice lucru (comunicat de Dr. Z. Papatanasi), cf. Lit. Pop. $^{967}/_{5}$, $^{901}/_{8}$.

Din *paiε* (< pal'ε) „Mitgift". (Pentru etimoîogia formei alb. cf. G. Meyer EWA. 318).

PĂITÉSCU vb. IV. Tocmesc (un servitor s. lucrător) cu plată, năimesc; (refl.) mă tocmesc la cinevà cu plată.

[1] Ideea că, în prima parte a cuvântului *năpârtică*, trebue să se ascundă lat. *natrix*, mi-a fost suggerată, într'o convorbire. de dl profesor N. Drăganu.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *paitoj*, *pak'toj* „komme überein, miete, bezahle". După G. Meyer (EWA. 319) forma alb. vine din **pactare*, de la *pactum*, influenţat de ngr. πακτώνω „miete, vermiete".

PÂRMĂTÂR s. m. (Se aude mai mult în spre nord). Forma cea mai întrebuinţată este *pârmâteftu* negustător, comerciant.

Din *pramatar* „Kaufmann", derivat din *pramati*, ngr. πραμα-τεία < πραγματεία „marchandise, denrée, article de commerce", ca *arg'andar* argintar, *l'opar* văcar, *potšar* vânzător s. fabricant de ulcioare etc. Direct din greceşte, cum dă Pascu (Suf. 92), nu poate veni de oarece o formă πραγματάρης nu există. Cuvântul se întâlneşte şi în dacor. *premătariu* (cf. N. Drăganu, în Dacoromania I p. 302).

PĂTĂ s. f. (singura formă întrebuinţată la nord. Dal. mai dă şi *patcă* Gâscă.

Din *patɛ* „Gans". Cuvântul este răspândit şi la popoarele slavice bulg., sârb. *patka* „raţă" (G. Meyer EWA. 324). De aseminea şi în limbile romanice: span. *pata* „raţă", *pato* „răţoiu" etc., pentru care Meyer Lübke (REW. 6301) presupune existenţa unei forme **patta* „Pfote", „Tatze". În arom. cuvântul, după înţeles, vine din albaneza.

PEĂTICĂ s. f. Bucată de pânză s. de orice obiect ţesut, cârpă. Prin restrângerea înţelesului, mai însemnează şi „basmă, batistă, broboadă". Şi: (la Aromânii din sud şi Veria) *peatic* s. a. Derivate: *mpeatîc* vb. I cârpesc, petecesc; *dispeatic* descos petecele de pe o haină; *mpiticat*, *-ă* adj. (despre o haină) plin de petece, petecit, cârpit.

Cuvântul există şi în dial. dacor. *petec* (forma cea mai răspândită) şi *petic*; de asemenea *petecă* şi *petică*, cu un înţeles cevă mai larg decât în arom. şi anume: bucată de p i e l e, porţie de pământ. În dialectul megl. *peatic* este foarte puţin întrebuinţat cu înţelesul „bucată de pânză, batistă", şi „scutece", înţeles care îl apropie de sensul originar.

Ca origine, nu poate fi despărţit de alb. *petkɛ* care, ţinând seamă de celelalte forme indoeurop.: germ. *paida* „Rock" etc. ar derivă dintr'o formă primitivă *paitika* (K. Treimer, *Beiträge z. alb, Sprachgesch.* în Mitteil. 350). Singura greutate care se interpune la această derivaţiune este că, pe când cuvântul albanez presupune o formă cu *i* căzut (petik-petikɛ-petkɛ), în limba română, judecând după arom. *peatică* dintr'un mai vechiu *peatecă*, trebue să avem un *e*. Altminteri, metafonia lui *e* din

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

prima silabă nu s'ar puteà explicà. Despre originea latină a formelor române, vezi Candrea (Conv. Lit. XXXVII p. 374—381) şi Puşcariu (Wb. 1287).

PH'ÉŞCĂ s. f. (Numai la Cavallioti, cf. G. Meyer, Alb. St. No. 840) Piersecă. Încolo, în arom., *k'arsică*.

Din *pi̯eškɛ* „piersecă".

PÍCĂ s. f. (Întrebuinţat mai mult la Aromânii din Albania) Lovitură de apoplexie, damblà. Lit. Pop. $^{1022}/_{35}$; Weigand, Die Aromunen II $^{110}/_{69}$. — Este acelaşi cuvânt cu arom. *k'icută* picătură şi apoplexie. *S-ti agudească k'icuta* (Dal.) acelaşi cu: *s-ti agudească pica* (lovì-te-ar damblaua).

Din *pikɛ* „Tupf, Fleck, Sommerfleck, Tropfen, Schlagfluss". Desvoltarea înţelesului de „damblà" din forma alb. se potriveşte cu aceea din arom. *kicută* şi dacor. *gută* (Lovit de gută, Şincai, Hr. II $^{83}/_{5}$). Dintre celelalte limbi balcanice, acest din urmă înţeles lipseşte în bulg. şi în greceşte. Din contră, există în sârbeşte: *kap* „picătură" şi „damblà" (*kaplja te zgodila* lovì-te-ar „damblaua"), cu înţelesul al doilea, întrebuinţat numai în Muntenegru (cf. Karadžić), poate, supt influenţa albaneză, şi în turceşte *damla* picătură şi apoplexie (*damla, damla ghiöl olur* „picătură cu picătură se face un lac").

PL'ÁGĂ s. f. v. pleagă.

PLEÁGĂ s. f. Rană. Cod. Dim. $^{26}b/_{15}$, $^{35}b/_{10}$. [Şi: *pl'agă* Weigand ap. Puşcariu Wb. 1331. Derivat: *pliguescu* vb. IV rănesc. Daniil $^{150}/_{19}$. (La Dal.) *pli̯uescu* „rănesc"].

Din *pl'agɛ* „Wunde" (din it. *piaga*, înainte ca pl > pi). G. Meyer se întreabă dacă n'ar fi din dacor. *plagă*. Numai că acesta la Români este un neologism.

PL'UMBU s. m. Plumb, glonţ, cartuş, Lit. Pop. $^{1020}/_{32}$.

[Şi (la Dal.) *plumbă* s. f.]

Din *pl'ump* (art. pl'umbi) „Blei, Bleikugel" din lat. *plumbum*. (G. Meyer, EWA. 346; Puşcariu, Wb. 1343).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PÓCIU s. a. (pl. poace) Ulcior. *Pociu cu apă arate* (ulcior cu apă rece) Dal. [Derivat: *pucic* pl. *puciţ* ulcior mic.]

Din *potš* „irdener Topf", „Flaschenkürbis". Cuvântul ţine de formele romane: ragus., fr., prov. *pot*, cu derivatele lui pe care Meyer-Lübke (REW. 6705) le derivă dintr'un **pottus* „Topf".

PUŞTUÉSCU vb. IV (Atestat numai la Daniil) refl. Mă îmbrăţişez cu cinevà. $^{176}/_{3}$.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *puštoj*, după traducerea albaneză a citatului aromânesc din textul lui Daniil: *eδè mɛ mik't tɛ puštoheš eδetɛ l'uaš vaie*, care corespunde arom.: *şi cu oaspisl'i se te puştueşti*: *şi se džoţi n coru* (şi cu prietenii să te îmbrăţişezi...).

RĂZUÉSCU vb. IV (Atestat numai la Daniil) Dărâm, $^{174}/_{31}$, $^{154}/_{21}$. Din *rɛzoń*, *rɛzoj* „stürze herab, haue ab, um (e g. „entwurzle") G. Meyer EWA. 365—366.

RÉTŠK'I pl. (Întrebuinţat numai la Românii din Albania). Rupturi, zdrenţe. Basme $^{483}/_{16}$. Derivat: *retšcaman* adj. zdrenţuros, rupt, ib. $^{482}/_{28}$. Acest *retšcaman* trebue să fie un derivat albanez ca: *šurδamán* „surd"; *frikamán etc.*]

Din *Ṙetskɛ*, *l'etskɛ* f. „Lappen, Fetzen". Pentru originea cuvântului alb. cf. G. Meyer (EWA. 373), care îl aduce în legătură cu vsl. **рѧса**, din care avem în dacor. *rânsă* „Kätzchen an Bäumen" despre care s'a vorbit la p. 515 supt arândză.

RÓSĂ s. f. (Atestat numai la Daniil) Raţă, $^{124}/_{6}$.

Din *rosɛ* „Ente". Vezi formele slave: sârb. nslov. *raca* (din care rom. *raţa*) G. Meyer, EWA. 368.

RUCUÉSCU vb. Ţin, apuc, Cod. Dim. $^{83b}/_{20}$, cf. $^{83b}/_{17}$.

Din *Ṙok* „fassen, ergreifen, fest halten".

SÁLPĂ s. f. v. ţalpă.

SÂMBURE s. f. (pl. sâmburi) Sâmbure. [Şi: *sumburi* s. f. *Sumburi di nucă* Dal]. Formele *sâmburu* (Dens. H. l. r. I 353), *sămbură* îmi sânt necunoscute.

Este acelaşi cu *Θumbul*(ɛ), *sumbul* (Cavallioti ap. G. Meyer Alb. St. No. 437), gheg *sumul* „nasture". Forma arom. cu *u* din silaba iniţială nu reprezintă pe cea originală; *u* este secundar supt influenţa lui *u* din silaba următoare. Despre originea cuvântului alb. s'a ocupat Barić (Albanorum. 10), fără să ajungă la un rezultat.

SÂRMĂ s. f. Fărâmătură de pâne, fârâmă. Basme $^{22}/_{11}$, Lit. Pop. $^{856}/_{80}$. [Derivat; *sârmu*, *-are* vb. fac fărâmituri, fârâm, fig. răspândesc, împrăştiu].

Din *Θɛr̄ime* „Splitter, Scherbe, Trumm, Brotkrume", *Θermoń* vb. „zermalme, zersplittere, zerreibe, verkrümele", G. Meyer EWA. 90.

SCÂMBĂ s. f. Piatră mare, stâncă, Weigand, Die Aromunen II, cf. $^{240}/_{5}$, $^{248}/_{25}$, Basme $^{480}/_{20}$.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *škemp* (art. škembi) „Sitz, Thron, Felsen, Klippe“ şi acesta din lat. *scamnum*.

ŞCĂRPĂ s. f. (pl. şcărpe) Bărdaie, tălaj. *Aprinde foclu cu şcărpi*. Dal. La nord se aude şi *scărpă* (cu s pentru ş).

Din *škarpe* „Reisig“.

ŞCOP s. a. (pl. şcoapi) Băţ, baston, lemn, (fig.) bătaie. Basme $^{271}/_{3}$, cf. $^{43}/_{29}$.

Din *škop* „Stock, Szepter, Masstab“. Cuvântul se găseşte şi în limba greacă împrumutat din albaneză.

ŞCRAC s. m. (pl. şcrak'i) Scorpion (insectă veninoasă din clasa arahnidelor). *Mi mâşcă şcraclu* (m'a muşcat scorpionul) Dal. [Şi: *scrapu* pl. *scrak'i*. Weigand, Ol.-Wal. 41].

Din *škrap* „Skorpion“ (Weigand o. c.) din lat. *scorpius* intrat în alb. prin l. slavă (G. Meyer EWA. 409).

ŞCRÁPU s. m. v. Şcrac.

ŞCRÂPUÉSCU vb. IV. Scot scântei cu amnarul din cremene, scapăr (Dal.). Este sinonim cu *ascapăr*, cuvânt întrebuinţat la toţi Aromânii.

Din *škrep* „schlage Funken, Feuer“.

ŞCRET-Ă adj. Pustiu, Lit. Pop. $^{966}/_{2}$, $^{968}/_{6}$. (Fig.) Sec, prost, neghiob. [Derivate; *şcrituescu* (*şcrîtuescu* Dal.) pustiesc, rămân singur. *N'i si şcrituì casa* (casa mi s'a pustiit) Dal.]

Din *škrete* „einsam, öde“; *škretoń* „veröde, verwüste“, din lat. *secretus*.

SCRUM s. a. (pl. scrumuri) Scrum. [Derivat: *scrumedz* vb. I (în special despre bucate, când ard pe fund şi capătă un miros de scrum) *Laptile si scrumă*].

Cuvântul există în dialectele megl. şi dacor. supt aceeaşi formă şi înţeles. Stă în legătură cu alb. *škrump*, despre originea căruia vezi mai pe larg la p. 458.

ŞCÚRTIŢĂ s. f. Sorţi. *a s'aruc scurtiţa* (o să arunc sorţii sau o să dau la sorţi), cf. Basme $^{239}/_{6}$, $^{8}/_{14}$.

Din *škurteze* „Loos“ (eigen[tlich] das kurze von zwei Loosen), prin schimbare de sufix. (Vezi G. Meyer, Alb. St. 91; Dens., Baust. z. rom. Phil. p. 474).

ŞCÚRTIZĂ s. f. Prepeliţă (Atestat numai la Cavall.) din alb. *škurtere* „Wachtel“ (G. Meyer, Alb. St. IV. 91; Capidan, Die Nom. Suff. 76).

ŞCÚRTU-Ă adj. Scurt, mic de talie, scund. Basme $^{276}/_{27}$. [Derivate: *scurtu* s. scuteică“ ib. $^{290}/_{...}$; *scurtác scurtohec* adj. scurt

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21)

de tot, durduliu, scund". *Om şcurtabec* (om scund) Dal. *şcurtami* s. f. scurţime · ib. *şcurtedzŭ* ib. I „scurtez, micşorez"., Basme, $^{193}/_{36}$; *şcurtikedzŭ* ib. $^{85}/_{10}$.]

Din *škurtɛ* id. G. Meyer EWA. 216.

ŞCÚRTUL s. m. Fevruarie, Basme $^{20}/_{33}$.

Din *škurt* (întrebuinţat în dialectul gheg de nord în locul lui *flŭr* din lat. februarius), cf. Weigand Alb. Wb. s *frŭr-i* şi Alb. Gram. p. 80; Hahn Alb. St. I, 155.

SFÂRLÍTŠŬ s. a. (pl. *sfârlitše*) bătător s. lemn cu care se bate laptele în putină. Dal. [Şi: (la nord) *sfurlitšu*, *furlitšŭ* cf. Capidan, Die Nom. Suff. p. 55].

Din fɛl'itš, (fɛritš, filitš) „Stössel des Butterfasses" (St. Wędkiewicz în Dacoromania, I 519) influenţat de *sfurlă* „sfârlează" din ngr. σβοῦρλος, φροῦρλα (Tiktin, Dicţ. germ-rom.) dacor. *sfârlă*, *sfârlează*, *sfârloagă* (Dacoromania I, 108).

SFURLÍTŠŬ s. a. v. sfârlitšu.

ŞIGÚNĂ s. f. (La Fărşeroţi) Haină de lână femeiască, sarică, gunelă. Lit. Pop, $^{951}/_{50}$.

Din *šegun* (*šigun*) „vorn offner Weiberrock", (gheg) *džgonɛ*, *džɛgonɛ* „gonella di seta rossa ricamata in argento". (G. Meyer EWA. 134). Toate derivate din *gunɛ* (< lat. gunna > arom. gună, despre care vezi Dacoromania I p. 520).

ŞÍL'E s. f. Paiu, gunoiu (care intră în ochiu), spin; (la Dal.) fulguleţ, un ce foarte mic din oricè obiect, cât e negru supt unghe, Basme $^{115}/_{7}$.

Dintr'un **šil'ɛ*, astăzi *šibl'ɛ* „Splitter, Halm", păstrat la Blanchus, Dictionarium latino-epiroticum (1635) supt forma *šia*, din *šil'ɛ* < *šibl'ɛ*. Despre cuvântul albanez vezi mai pe larg G. Meyer (EWA. 405).

ŞIRUÉSCU vb. IV. Taiu cu fierăstrăul. (Intrebuinţat numai la Aromânii din Albania, încolo *tal'u cu şara*). Daniil $^{154}/_{21}$.

Din *šaroj* „säge". (Din arom. *şară* nu poate fi derivat, mai întâiu că în arom. se zice *tal'u cu şara* şi al doilea căci, din şară+escu, ar fi trebuit să avem: *şărescu* sau *şirescu*).

ŞCK'IPĂRÍE s. f. (Intrebuinţat rar, numai la Aromânii din Albania pentru forma comună *Arbinişie*). Albania. Lit. Pop. $^{1031}/_{49}$. [Şi: *Şchiperie* s. f. Weigand, Die Aromunen II $^{182}/_{102}$].

Din *Šk'ipɛri*, *(gheg) Šk'ipɛni* „Albanien".

ŞK'IPERÍE s. f. v. şk'ipărie.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

ŞKIPOÁŃE s. f. Vultur; Daniil $^{124}/_{6}$. Ucuta $^{43}/_{93}$. [Şi: *şk'ipoń ĭ* s. f. „vultur, pasăre rară" Dal.].

Din *škipoń ε* „Adler, Geier". (G. Meyer, EWA. 226).

ŞÓLE s. f. Pingeà, jumătate de talpă. (Intrebuinţat mai mult la Aromânii din Albania). Ucuta 9. [(La Bitolia) *mişušole* jumătate de talpă, pingeà].

Din *šol ε* „Fussohle, Sandale".

ŞPUL'UÉSCU vb. IV (atestat numai în Cod. Dim. $^{39}/_{4}$) Spăl.

Din *špl'āj* (špɛrl'aj) «spülen, auswaschen» din lat. ex-perlavo (> arom. spirlau: *U lai şi u spirlai).*

SPÚZĂ s. f. (pl. spuze) Rămăşiţă de cărbuni şi din ori şi ce obiect friabil, pulbere. Dal.

Cuvântul există şi în dialectul megl. *spuză* şi *spruză* (din sprună + spuză, cf. Puşcariu Wb. 1630). *Puni-l' ţala cu spuză* 823; în dacor. *spuză.* In arom. înţelesul cuvântului se deosebeşte de acela din dialectele megl. şi dacor. Aci pentru sensul cuvântului din celelalte două dialecte avem (la nord) *spurnă,* (la Aromânii din Albania) *spură,* (în celelalte părţi pretutindeni) *sprună,* numai cu unicul înţeles de „cenuşă amestecată cu resturi aprinse de cărbuni, cenuşă fierbinte", spre deosebire de forma „spuză". Din spuză aprinsă se face *sprună, spurnă* s. *spură.*

Este din *špūzε* „glühende Asche" din lat. spodium. (G. Meyer EWA. 415). Din limba română cuvântul a pătruns în bulg. şi rus. Despre forma alb., vezi L. Spitzer în Mitt. des Inst. f. rum. Spr. 143.

STÉRPU -Ă adj. (despre femei şi vite, despre pământ) *Loc sterpu* (pământ steril), *oaie stearpă* (oaie care nu fată). Dal. [Derivate: *Stirpar* s. m. păstor de oi sterpe; *stirpuescu* vb. IV devin sterp. *Oaia stirpuì* (oaia a devenit stearpă); *stirpuriu* turmă de oi sterpe. Dal.]

In dialectul megl. *sterp-ă* adj.; *stearpă* s. f. oaie stearpă, care nu dă lapte, în opoziţie cu *mlăzniţă* (< bg. mlăznitza, de la mlăzam „mulg") „care dă lapte" $^{10}/_{3}$; *stirpar* s. m. păstor de oi sterpe, în opoziţie cu *mlăznitšar.* Tot aci aparţin şi derivatele *stirpes* vb. IV stârpesc 905; *stârpitšuni* s. f. stârpiciune. Tot aşà şi arom. *străk'escu* (strâk'escu Dal.) vb. IV despre o apă care nu mai curge, despre un lac sau o baltă care seacă din cauza secetei. Dal. dă şi înţelesul „avortez (la animale), nasc înainte de timp". *Iapa strik'ì* (iapa a avortat); *străk'iturâ* (strâk'iturâ) s. f.

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

«rămăşiţă din băutură, apă", cu alte cuvinte, ceea ce a rămas după ce un lichid *strik'i* (secă); stârpitură, lepădătură, avort, copil stârpitură, animal stârpitură, venit înainte de timp şi care nu ajunge mărimea lui naturală. Dal.

Din comparaţia formelor aromâne *strâk'escu* şi *stirpuescu*, reiese că cea dintâiu (strâk'escu) este o formaţiune mai veche, iar, ca înţeles, se identifică cu derivatul alb. *šterpoń*, *štepoń*, gheg *šter* „trockne aus, versiege". *Kišnɛ štɛrpuarɛ g'iθɛ ujeratɛ* (arom. aveà străk'ită tute apile = toate apele secaseră) Hahn, Alb. St. II 167/IV, singurul înţeles care îmi este cunoscut şi pentru forma aromână. Când acest înţeles, care a trebuit să fie la baza cuvântului *sterpu*, dispăruse, continuând numai în derivatul verbal *strâk'escu*, a urmat noua derivaţiune, numai în aromâna: *stirpuescu* cu sensurile date mai sus.

Acelaşi cu *štɛrpɛ* „unfruchtbar" (von Tieren und Frauen).

ŞUPLEÁCĂ s. f. Palmă „în înţelesul de lovitură". Cod. Dim. $^{61b}/_{14}$, cf. $^{81}/_{9}$. *Şupleacă* Cavallioti (G. Meyer, Alb. St. No. 640).

Din *šupl'akɛ* (šɛpl'ake) „Hand, Handbreite als Mass, Ohrfeige". După G. Meyer, din vsl. *šuplъ* „debilis" EWA. 419.

ŞURDUÉSCU vb. IV (rar) Asurzesc; (fig.) trag o palmă cuivà: *L'i şurduii una* (i-am tras una) Dal. [Derivat: *şurduit* adj. asurzit, care a devenit surd Dal.]

Din *šurδoń* (šɛrδoń) „mache taub, betäube, schwatze" din lat. *surdus*.

ŞUT,-Ă adj. Fără coarne, ciut. *Capră şută* (capră ciută) Dal.

Cuvântul există şi în dial. dacor. supt două forme: *şut* „fără coarne" (Păsculescu, *Lit. Pop.* 55, 68, 17) şi *ciut* cu acelaşi înţeles. In afară de acestea, mai există *ciută* „femeiuşca cerbului". Formele din urmă sânt mai vechi. O ciută veni împrotiva noastră. Dosofteiu, V S. 79; cf. Anon. Car.

După cum a arătat G. Meyer (EWA. 420), cuvântul *šut* se găseşte peste tot în Balcani, iar prin mijlocirea păstorilor români a ajuns la Unguri, la Ruteni, la Poloni şi la Cehi. Va să zică, este unul dintre termenii păstoreşti vechi şi foarte răspândiţi. La Alb. există *šut* „ohne Hörner" şi *šutɛ* „Hirschkuh" care corespunde dacor. *ciută*. Amândouă formele române trebue să fie de origine alb. Despre *ciută* vezi Dacoromânia I p. 512; Indogerm. Jahrb. IV (1916) 108 şi Mitteil., d. rum. Inst. p. 338-339.

ŞUT,-Ă s, f. (pl. şute) Umflătură la gât, umflătură la corp

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *šüta* pl. «angeschwollene Drüsen».

TĂLĂGÁN s. m. (pl. tălăgani) „Abà grosieră din care se fac mantale, mantă de lână (cu glugă), spre deosebire de cea de păr de capră care se numeşte *tâmbare, capă*". Basme $^{480}/_{21}$. [Şi: *tălăgane* s. f., *tâlâγan* (Dal.)].

Din *talagan* m., *talagane* f. „Mantel mit Kapuze" Cuvântul există şi în sârbeşte (Montenegru): *talagan* „Art Oberkleid der Männer", intrat din alb.

ŢÁLPĂ s. f. (pl. ţălk'i) Urdori, sgâbârdă, puschini. *Cu ţâlk'i la ocl'i* (cu urdori la ochi). Dal. *Ţalpă* Cavallioti (G. Meyer, Alb. St. No. 994) [Şi: *salpe* (Papahagi S. A.). Derivate: *ţălpos* adj. urduros, puchinos; *ţălpusescu,-ire* a curge urdori, puchini de la ochi. Dal.]

G. Meyer (EWA. 125) îl aduce în legătură cu *gl'ep, gɛl'epɛ, skl'epɛ* „Augenbutter", presupunând o formă **kialpŭ* din care a rezultat *ţalpă*. Deşi pare a există o legătură între forma arom. şi cea alb., totuşi derivaţia uneia din cealaltă pare grea.

ŢAP s. m. (pl. ţak'ĭ) Ţap.

Există în toate dialectele române.

Este acelaşi cu forma ghegă *tsap, tsjap*, (în tosca) *sk'ap* (G. Meyer, EWA. 387). Cuvântul a fost răspândit, prin păstorii români, la Slavii de nord şi vest: ceh. *cap*, pol. *cap*. „Art. Schafbock mit langem dicken Schwanz, alter Ziegenbock", rut. *cap* id. Dintre Slavii balcanici îl au Sârbii: *cap* „verschnittener Bock" şi Slovenii. La Bulgari lipseşte (Berneker, SEW. p. 120-121). G. Meyer îl consideră de origine albaneză, Pedersen, din contră, îl explică ca o formaţiune onomatopeică din limba slavă (Zeitschr. f. vergl. Sprachwiss. XXXVI, p. 337), iar Vasmer şi Roswadowski presupun că ar fi de origine iranică (cf. Mitteil. des rum. Inst. 278). Dacă într'adevăr originea acestui cuvânt ar fi slavă, atunci ne întrebăm, de ce lipseşte din limba bulgară. În orice caz, ţinând seama de răspândirea lui geografică, mai ales că se găseşte şi în dalmata *zapo* „capro castrato" (Bartoli, Das Dalm. II 258), originea lui trebue căutată în regiunea ilirică. De aci lcuvântul a fost moştenit de Albano-români ,care l-au răspândit şi la celelalte popoare. Pentru originea cuvântului vezi mai pe larg p. 460. De asemenea şi Barić Albanorum. 104.

ŢÁRCU s. f. (pl. ţarcuri) Ţarc, fig. fătătură, producţiunea oilor. *K'irui ţarcul di edzi* (am pierdut toţi iezii) Dal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Cuvântul există şi în dialectul dacor. *ţarc* cu verbul *înţarc*.

Din *θark* „Hürde, Pferch" supt forma *te θark*, care a dat *te sark* > *tsark* — *ţark* (cf. Dacoromania I p. 511–512), după cum *ciut* a rezultat din *te šut* > *tšut*—*ciut* (Indogerm. Jahrb. IV (1916) 106).

TĂRCULÉSCU vb. IV (refl.) mă zbat, mă tăvălesc, mă zvârcolesc. Dal.

Din *trakuloj* „klopfen". Poate şi din bg. *tărkalam* „rostogolesc".

TARTABÍC (şi *tărtăbic*) s. m. Păduche de lemn, ploşniţă.

Din *tertabik, tardabik'e* din *taktabite* (turc. *tahta biti* „Brettlaus, Wanze") „Wanze". In bulg. din Macedonia: *taftabita* id.

TÁSTRU s. a. v. trastu.

ŢÓPĂ s. f. (pl. ţope) Felie, bucată, hartan de pâne. Dal.

Din *tsope* „Stück, Brocken, Stumpf". *Ńi tsop diath* o bucată de brânză.

TRÁSTU s. a. (pl. traste) Traistă. (Supt această formă la Aromânii din Macedonia şi Albania). Basme $^{78}/_{16}$; Weigand, Die Aromunen, II $^{144}/_{84}$. [Şi: (la sud) *tastru* s. a. (vezi citate în Basme). Derivate: *trăstic* şi *trăstric* „traistă mică". Forma *trastur* dată de Hasdeu (Cuv. d. Bătr. I 304), după o comunicare făcută de Caragiani, nu mi-e cunoscută. Ea ar puteà să existe ca un nou sing. dintr'un plur. *trasturi*, mai ales că la Aromânii din Olimp se aude *tastir* (Weigand, Ol.-Wal. $^{117}/_{14}$)].

Este acelaşi cu dacor. *traistă* din gr. τάγιστρον, ngr. τράϊστο, τάϊστρο, ταϊστέρ (cf. Indogerm. Forsch. II 441—443). In arom. cuvântul a pătruns din alb. *traste* (cf. G. Meyer EWA. 434).

TUMÁTŠU s. a. (pl. tumatše) Mâncare făcută din foi de aluat. Dal.

Din *tumatše* „Blätterteig". Pascu (AAR. 188).

ŢUPÁTĂ s. f. (pl. ţupate) Secure mare, topor. Derivat: *ţupătice* s. f. secură mai mică (cf. Capidan, Die Nom. Suff. 53).

Este acelaşi cu *sepate* „Beil" (la Cavallioţi *sopate*) din *te sepate* (*sopate*) — *tsepate* — *tsopată* — *tsupată*, ca în *te θark* > *ţarc*; *te šut* > *ciut*, despre care vezi mai sus, supt ţarcu.

TŠÁPĂ s. f. Pas (întrebuinţat mai mult la Aromânii din nord). *Feaţe două tšape* (făcù doi paşi), cf. Basme. $^{22}/_{4}$.

Din *tšap* (art. tšapi) „Schritt".

TŠÚCĂ s. f. Vârf de munte, pisc, (ca înţelesul fundamental) bulgăre, căpăţână de pământ. *Analtu pri tšucă* (sus pe deal) Dal.

Cuvântul există şi în dialectul dacor. *ciucă* şi *cioacă*, megl. *tšucă*

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Despre originea cuvântului şi legătura lui cu alb. *tšukɛ* şi formele slave, vezi p. 462.

VÁHTI s. f. Vreme, timp (întrebuinţat numai la Arom. din Albania), cf. Jahresb. XVI 203, (Tirana) 204/II.

Din *vaht* (art. *vahti*) «Zeit», din turc. *vakyt, vakt.*

VÉRŞĂ s. f. Vers, verset (Atestat numai la Ucuta 2).

Din *vjerš* „Vers" (< lat. *vĕrsus*, Papahagi, S. A.).

VÉTE s. f. (fără plural). Ins. persoană, fire. *Se nu faţi iδolu a veteit'i atăei* (să nu faci idol persoanei tale). Ucuta 40, cf. Daniil $^{164}/_{25}$, Dim. $^{67b}/_{6}$.

Din *vete* (vetja) «Selbstheit»: *g'ašt vēt* „cinci inşi". (Vezi Weigand, Alb. Gramm. 71 şi 75).

VÍRG'IRĂ s. f. Fecioară. Ucuta 35; Cod. Dim. $^{91b}/_{16}$, $^{12b}/_{20}$. [Şi *virg'iru* s. m. (refăcut după forma feminină). Tânăr, ib. $^{92b}/_{8}$. Tot aci aparţine şi: *g'irg'ană* din virg'ină > g'irg'ină şi (prin substituire de suf.) — g'irg'ană. *Ş-arsare luna ca g'irg'ana* (Din cântecul «Dona» în Frăţil'a, an. II p. 22). Cf. Th. Capidan, *Die nom. Suf.* p. 13, [Derivat: *virg'ireaţ ăs.* f. Feciorie. Cod. Dim. $^{96b}/_{3}$, cf; Ucuta 64].

Din *virg'ir* «Jungfrau», din lat. virginem. (G. Meyer, Alb. St. N⁰ 733).

V'IRG'IRU. s. m. v. virg'iră.

VIRÍU s. Crivăţ, atestat numai la Cavallioti (G. Meyer. Alb. St. N⁰ 129).

Din *veri* şi *voré* «Nordwind», din ngr. βορέας, βορείος (G. Meyer, EWA. 477).

VÓZĂ s. f. Sticlă (sinon. cu boţă), atestat numai în Cod. Dim.: *Di guşă l'i spindzurăm vozâ* (de gât îi atârnăm) sticla $^{14}/_{10}$.

Din *vozɛ* «Flasche», acelaşi cu *botsɛ*, *votsɛ*.

YIRKĂ'INĂ s. f. v. gărăkină.

ZDRUDÍT,-Ă adj. Rotund, umflat (atestat numai în Cod. Dim.) *Iu lă este muşătiaţa . . . iu este faţa . . . aţia zdruditâ* unde le este frumuseţea . . . unde este faţa... aceea umflată [de grăsime] $^{61b}/_{1}$.

Din *zdrâ* (pasiv. *zdrahem*) «sich kugelrund vollfressen».

ZÍE s. (Atestat numai în Cod. Dim.) Nevoie, lipsă, lipsă de hrană, foamete, necaz, nenorocire. [Şi: *zietę* s. f. necaz, greutate, greaţă. $^{1}/_{10}$.]

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21

Din *zi* „schwarz, unglücklich, Hungersnot“. *Zi e maðe* grosse Not, Bedrängnis. Are aceeaşi desvoltare semantică ca arom. *lăeaţă* „nenorocire mare“, din *laiu* „negru“.

ZÓRTE s. m. (Numai la Aromânii din Albania, în expresia) *cu zorte* cu anevoie, cu greu, cu sila, cu forţa. Jahresb. XVI $^{203}/_{3}$.

Din *me zort* „cu greu“, instrumentalul de la *zōr* „Schwierigkeit“, din turc. *zor* „Gewalt“, din care avem la Aromânii din Macedonia *zore* id. şi *cu zore*, acelaşi ca şi *cu zorte*. (Jahresb. XVI 209).

ZVÉRCĂ s. f. Ceafă. Cod. Dim. $^{103b}/_{8}$, cf. $^{101b}/_{16}$. *L'au pi zvercă* nenorocesc pe cinevà. Basme $^{17}/_{5}$. *L'a-ţi zverca* cară-te, fugi de aici. [Şi: *svercă* Cavallioti (G. Meyer Alb. St. N°. 1015)].

Din *zverk* (dzverk) „Hals, Nacken“ (G. Meyer, EWA. 488). Cuvântul există şi în ngr. σβέρκος „Nacken“.

TH. CAPIDAN.

Molière în România.

Scurtă privire asupra traducerilor din Molière în româneşte, cu specială atenţiune la Misanthropul lui G. Sion.

Molière şi, în genere, tot teatrul apusean pătrund relativ târziu în Principatele române. Până la începutul secolului al XIX-lea distracţia obicinuită a publicului, atât nobil cât şi de rând, rămân tot scamatorii, gimnasticii, caraghioşii şi pehlivanii.

Aceasta nu înseamnă că în unele familii, acum cunoscătoare ale limbii franceze, în urma lecţiilor primite de la profesorii francezi, mulţi emigraţi, nu se citeau chiar înainte de această dată anume piese de teatru venite din Occident, ci numai că de reprezentaţii teatrale cu actori, costume şi decoruri nu poate fi încă vorba.

Primele spectacole teatrale semnalate sânt în legătură cu armatele ruseşti de ocupaţie şi date pentru distracţia ofiţerilor [1]. Incurajaţi de succesul obţinut de Ruşi, elevii şcoalelor greceşti şi — ceva mai târziu, — ai celor româneşti urmează acest exemplu, aşà că înainte chiar de Eterie şi de Mişcarea lui Tudor Vladimirescu avem atât în Iaşi cât şi în Bucureşti un număr de

[1] Teodor T. Burada, în Istoria Teatrului în Moldova, vol. I. Iaşi, 1915, dă anul 1809 ca primul în care să se fi dat reprezentaţii teatrale la Iaşi pentru armatele ruseşti (pag. 94).

BDD-A14643 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:02:21